ADALET DERGİSİ

ADALET BAKANLIĞI TARAFINDAN AYDA BİR YAYINLANIR

Yıl : 56 Kasım - Aralık 1965 Sayı : 11 - 12

İÇİNDEKİLER

Sayfa

İncelemeler

Ali Himmet BERKİ : Kanun Yapma Sanatı. 1287

Selâhattin BESNİ : İsviçrede'de Belediyelerin Ceza Verme Yetkileri, Bu Cezaların Nevileri, Cezalara İtiraz Yolları ve Belediye Kararları Hakkında Muhakeme Usulü 1292

Dr. Necdet YALKUT : Mukayeseli Hukuk Açısından Irza Tasaddi Suçu 1304

Dr. Mustafa T. YÜCEL : Amerika Birleşik Devletlerinde Büyük Suçlulara Tatbik Edilen Deneme Müessesesinin (Probation) Tetkik ve Tahlili ve Bu Müessesenin Türk Ceza Hukukuna İntikali İmkânı 1313

Tercümeler:

Selâhattin ATALAY : İngiliz Hukukunda Muhakemeye İtaatsizlik Suçu (Thomas Dawson'dan) 1328

Dr. İsmet OCAKÇIOĞLU : İş Sözleşmesinin Sona Ermesi «Fransız Hukukunda». (Prof. Dr. A. Rouast, Prof. Dr. P. Durand'dan) 1340

İçtihatlar

I — Yargıtay Hukuk Kararları 1362

II — Yargıtay Ceza Kararları 1395

Kronik

Rıdvan Bülent ERCİYEŞ : Yeni Hukuk Yayınları. 1412

ADALET DERGİSİNE GÖNDERİLECEK YAZILAR

Adalet Dergisinde yayınlanan telif veya tercüme yazıların bir sayfasına 15 lira ödenir.

Sayın yazar ve mütercimlerin Adalet Dergisinde yayınlanmasını istedikleri yazılarını bir mektupla Bakanlığımız Yayın Müdürlüğüne göndermeleri gerekir.

Gönderilecek yazıların kâğıdın bir yüzüne makine ile seyrek satırlarla, yeni terimlerle yazılması ve yazının baş tarafında bir plân ile umumî bibliyografya notlarının bulunması lâzımdır.

Dergiye gönderilen yazıların yayınlanıp yayınlanmıyacağı sahiplerine bildirilmez ve yazılar geri verilmez.

Yazılarda belirtilen düşünceler yazı sahiplerine aittir.

ABONE VE SATINALMA

Adalet Dergisinin bir sayısı 2,50 lira, yıllık abonesi 30 liradır.

Dergiye abone olmak ve Bakanlığımızın diğer yayınlarından satın almak isteyenler, yayın bedellerini bulundukları yer maliyesine yatırabilecekleri gibi, doğrudan doğruya Bakanlık Yayın Müdürlüğüne yatırmak veya posta ile göndermek suretiyle de temin edebilirler. Para posta ile gönderildiği takdirde, makbuz pulu için ayrıca 6 kuruş ilâvesi gerekir. İstenilen dergi ve kitaplar, posta ücreti aranmaksızın bildirilen adrese postalanır.

Satışta bulunan yayınlarımız derginin arka kapak içyüzünde fiyatlariyle gösterilmiştir.

Millî Eğitim Bakanlığı Yayınevlerinde de Bakanlığımız yayınları satışa arzedilmiştir.

1329

6026 sayılı kanuna göre idare etmekle vazifeli olan :

Rıdvan Bülent Erciyeş

1326

İNCELEMELER

KANUN YAPMA SANATI

Ali Himmet BERKİ

Bundan evvel Adalet dergisinde, kanun yapma sanatında ne gibi hususlara riayet olunması lâzım geldiğine dair, düşüncelerimi yazmış ve diğer yazılarla, mevzu' üzerinde devam edeceğimi arz etmiştik (*). tekrar edeyimki, bu mülâhazalar, Medeni kanunu tadil edecek komisyonların dikkat nazarlarını, bu bahisler üzerine çekmek içindir. İtiraf ederim ki, mülâhaza ve mütalâalarımın, mutlak olarak isabeti olduğunu iddia etmem. Şu mahakkakdır ki medeni kanunlarımızın bir haylı hükümleri islâh ve tadile muhtaçdır. Ancak bu istikamette faaliyetle, milli bir hukuk sistemi vücuda getirmek bahtiyarlığına nail olabiliriz.

Bu noktaları kayd ettikden sonra mevzu'a geçiyorum: Kanunlarda, ahlâka ve hukuk ilminin kabul ettiği esaslara muhalif ve neticesi müşküllerle ve içinden çıkılması güç ihtimallerle dolu hükümlere yer verilmemelidir. Aksi halde, adaletsiz neticeler, bir çok külfet ve zararlar doğar.

Medeni kanundaki mirasdan ferağat müessesesi bu kabildendir. Bu müessese, hem ahlâka hem hukukun kabul eylediği esaslara muhalifdir. Bu muameleyi bir misal ile mutalâa edelim: Bir şahıs öldüğünde kendisine varis olacağı bir kimseye, sen öldüğünde sana varis olacağım bana düşecek miras hakkıma karşı.... lira ver, şimdiden miras hakkımdan ferağat edeyim diyor veya ıvazsız miras hakkımdan vaz geçeyim diyor ve kimler lehine ferağat ettiğini söyleyor veya söylemeyor. o kimse de kabul ediyor (1). Mirasdan feragat mukavelesi, ölüme bağlı tasarruflardan olduğundan, ölüme bağlı tasarruflara mahsus şekillerden birile senede bağlıyorlar (2).

(*) Adalet Dergisi 1965, sayı: 7-8.

(1) Murisin kabulü lâzımdır. Medeni Kanunun 613 üncü maddesinde tasrih olunduğu üzere, murisin kabul ve muvafakatı olmaksızın mirasçıların yekdiğeriyle veya bunlarla üçüncü şahıslar arasında yapılacak feragat mukaveleleri, gayri ahlâkî olduğundan bâtıl ve hükümsüzdür. Fakat murisin iştirak ve muvafakatiyle mirasçılar ta-

Bu mahiyyet ve şekilde bir mukavele, ahlâka da, hukuk kaidelerine de muhalifdir. Ahlâka muğayirdir çünkü, bir şahsın evvel öleceği hesabına istinat eylemektedir. Halbuki, her hangi bir çağ ve yaşta olurlarsa olsunlar, hasta veya sihhatta bulunsunlar, kimin evvel ve kimin sonra öleceği bilinemez, ölmiyecek zan edilen, anî bir hastalık veya bir kaza sonunda murisi olacak kimseden evvel ölebilir. Mirascı, sen benden evvel ölür isen deye bu ihtimalleri düşünse bile, mirasdan ferağat, doğmayan bir haktan ferağat olmak itibarile yine tecviz olunamaz. Zira bu mukaveleden sonra tarafların durumlarında bir çok tahavvül ve tebeddüller olabilir. Mesela, miras bırakacak kimsenin serveti azalır. Veya çoğalabilir ve hatta kâmilen mahiv olabilir. Şu hallere göre, ferağat zamanındaki servete nazaran, verilen ıvaz mirascısının hissesinden pek fazla veya noksan olur. Birinci halde murisin geride kalan varisleri ve ikinci halde, mirasdan ferağat eden aldanmış olur ki, bunlar iptidaen hiç düşünülmemişdir. Bu tahavvüller üzerine ferağat mukavelesi fesih veya fazla iade ve noksan ikmalmı olunacaktır, her iki taraf da haklı olarak bu noktaları ileri sürebilirler, daha evvelden bunları düşünerek ber taraf etmeğe de imkân yoktur. Fazla, noksan hakkında miras bırakacak kimsenin bir nevi, vasiyyette bulunduğu düşünülemez. Böyle bir düşünce vasiyyet nehcine ve hükmüne uygun düşmez. Bu nev'i şahsına mahsus bir muameledir denirse; kanun ve mantık esaslarına muhalif olarak bu muamele hangi ihtiyaç ve faide için tecviz edilmiştir.

Bundan başka, mirasdan ferağat eden, murisden evvel ölür, veya her hangi bir sebeble mirascılık sıfatı zail olarak mirascılık sebebi tahakkuk eylemezse, hüküm ne olacaktır. Biraz sonra, kanunun maddelerini tahlil ederken bu ihtimaller üzerinde duracağız. Şimdi kanunun bu hususda sevk ettiği hükümleri gözden geçirelim:

Madde 475 — Bir kimse mirascılarından biri ile ıvazlı veya ıvazsız mirascılıktan ferağat mukavelesi yapa bilir. Bu suretle ferağat eden kimse, mirascı sıfatını zayi eder.

Ferağat muamelesi ıvazlı olduğu takdirde, hilafı şart edilmedikce, ferağat eden kimsenin füruuna da müessir olur.

Madde 476 — Mukavelede, ferağat eden kimsenin yerine nasbedilen mirascının her hangi bir sebeble, mirascılığı zail olursa, ferağat keenlemyekün olur. Şahıs tayin etmeksizin alel'itlâk diğer mirascılar lehine yapılan ferağat, ancak en yakın asıl müşterekin füruuna hamil olunup da-

rafından yapılacak feragat mukavelesi muteberdir.

(2) Temyiz Mahkemesi 4 üncü Hukuk Dairesinin bunun hilâfına olarak şekle tâbi olmadığı mütalâasiyle 19/6/1934 tarihli ittihaz eylediği karar zühul eseridir.

1328

ha uzak mirascılara aslâ şamil olmaz.

Görülüyor ki, kanun ivazlı ferağatla, ivazsız ferağat arasında hüküm bakımından bir tefrik yapmaktadır. İvazlı ferağat, ferağat edenin feri'lerine müessir olacak ve ivazsız ferağat, feri'lere müessir olmiyacaktır. Kanun vâzii bu tefrikle ne kast ediyor. Yani bu hükümler hangi hadiselerde tatbik mahalli bulacaktır. Yek nazarda, hatıra gelen muris, ferağat eden varisden evvel vefat ederse, ferağat eden varis, ivazlı ferağatte hissesini almış olduğundan yok farz edilerek, feri'leri hisse istemeyecek ve ivazsız ferağatta, ferağat eden yok farz edilerek feri'ler, miras hissesi isteyebilecektir. Fakat bazı müellifler, maksadı, ivazla mirasdan ferağat eden şahsın, muristen evvel vefatı halinde ivaz, feri'leri tarafından alınmış farz olunarak, murisin vefatında feri'ler hisse istemeyeceklerdir. Suretinde izah etmektedirler. Bizce bu anlayışta isabet yoktur. Çünkü, ferağat eden mirascının, murisden evvel vefatı takdirinde sebeb tahakkuk etmemiş ve alınan ivaz sebebsiz iktisap edilmiş olduğundan, ferağat hükümsüz kalmak ve sebebsiz mal iktisabı hakkındaki hükümler cereyan etmek icabeder.

Maddede «hilâfı şart edilmedikce» deye bir kayıt vardır. Bu kayda göre, ivazlı ferağatta bu ferağatın, feri'ler hakkında müessir olmayacağı tasrih edilmiş ise, ferağat feri'lere müessir olmayacaktır. Bu şartın hukuki mahiyyeti nedir? Bizim anladığımıza göre, ferağat edenin feri'leri mirascı nasp edilmiş olup, mirascı nasbına müteallik hükümler tatbik olunur.

Mirastan ferağat edenin, murisden evvel vefatından ve bunun hükmünden bahis edilmediği halde 476 ıncı madde de, mukavelede ferağat eden kimsenin yerine nasıp edilen mirascının, her hangi bir sebeble mirascılığı zail olursa, ferağat keen'lemyekün olur denmiştir. Bundan yani ferağat edenin, evvel vefatından bahis edilmemiş olması haksız surette mal iktisabına müteallik hükümler tatbik edileceğindenmidir, yoksa ferağat edenin daha evvel vefatı, ferağat hakkında haizi te'sir olmadığındanmıdır? doğrusunu anlamak güçtür.

476 ıncı maddeye nazaran, mukavelede lehine ferağat edilen mirascının her hangi bir sebeble mirascılığı zail olursa ferağat keen'lemyekün olur ve ferağat eden miras hissesini alır. Lehine ferağat edilen müteaddid olupta bunlardan birinin mirascılığı zail olursa, yalnız bunun hakkında ferağat keenlemyekün olup buna isabet edecek miktar, ferağat edene kalır.

Yine bu maddenin sarahatına nazaran, feragat mukavelesinde şahıs tayin edilmeyerek, diğer mirasçılar lehine yapılan feragat, ancak

1329

en yakın asıl müşterekin füruuna hamıl olunup, uzak mirascılara şamil olmayacaktır. Fakat bu beyan da vazıh değildir, maksadın ne olduğu anlaşılamamaktadır. Tercemenin aslına muvafık olmaması meseleyi büsbütün anlaşılmaz bir hale sokmuştur. Me'hazde yani İsviçre kanununda fıkra şöyledir : «Diğer mirascılar lehine yapılan feragat en yakın aslı müşterekin feri'lerinden müteşekkil sıradaki mirascılar hakkında haizi te'sir ad olunur ve daha uzak mirascılara hiç bir hak bahşetmez.

Gerek terceme ve gerek me'haz üzerinde haylı tevakkuf ettiğim halde tatminkâr bir neticeye vasıl olamadık, ömrü hukuk ilmi ile iştiğal ile geçen bir hukuk müntesibinin anlamaya muvaffak olamadığı meseleleri, halk nasıl anlayacak ve muamelelerine nasıl rehber ittihaz edecektir. Bu müessesenin temamen ilgası lâzımdır.

Bundan başka medeni kanunumuzda bir de, mirasdan ıskat müessesesi vardır. Bazı devletler mirasdan ıskat müessesesini kabul ettikleri halde, bazıları kabul etmemiş ve alelhusus islâm hukukunda, böyle bir tasarrufa yer verilmemiştir. İlk evvel ıskat müessesesini kanun haline koyan Almanlardır. Filhakika muris bazı teessür sevkile mirascılarını mirasdan ıskat gibi bir cezaya mütemayil olabilir. Aile nızamı bakımından, bunun ne derecede doğru olduğu üzerinde durmayacak yalnız, adalet ve haklara hürmet esaslarına asla uymayan aciz sebebile ıskat üzerinde mülahazalarımızı izaha çalışacağız :

Aciz sebebile ıskat ne demektir? Medeni kanun bunu 460 ıncı maddesinde şöyle tarif eder :

Madde 460 — Müteveffa borcunu ödeyecek malı bulunmadığı icra vesikasile tahakkuk eden füruundan her hangi birini mahfuz hissesinin yarısından mahrum edebilir. Ancak müteveffanın bu yarıyı ıskat edilen füruunun doğmuş ve dogacak çocuklarına tahsis etmesi şarttır. Miras açıldığı zaman icra vesikasının hükmü mürtefi olmuş veya böyle bir vesika olupta ihtiva ettiği borcun miktarı, miras hakkının yarısından fazla bulunmuş ise, mahrum edilenin talebile ıskat keenlemyekün olur.

Bu maddeye, göre müteveffa sağlığında borç ödemeden aciz olan füruunu, mahfuz hissesinin yarısından ıskat edebilecektir. Ancak şu şartların tahakkuku lâzımdır :

1 — Füruun borcunu ödeyecek malı olmadığı icra vesikasile tahakkuk etmiş olmak.

2 — Mahrum edilen miktar, füruun doğmuş ve doğacak çacuklarına tahsis olunmak.

Bu şartlardan biri bulunmazsa, ıskat muteber olmaz.

1330

İSVİÇREDE BELEDİYELERİN CEZA VERME YETKİLERİ BU CEZALARIN NEVİLERİ, CEZALARA İTİRAZ YOLLARI VE BELEDİYE KARARLARI HAKKINDA MUHAKEME USULÜ

Yazan : Selâhattin BESNİ

(Malatya Cumhuriyet Savcısı)

Plân

1 — Giriş

2 — Belediyelerin ceza verme yetkileri ve belediye cezalarının nevileri

3 — Belediye kararları hakkında muhakeme usulü
- A — Yetki
- B — Soruşturma
- C — Karar
- D — Karar aleyhine müracaat yolu (İtiraz)
- E — Müracaatın müddeti
- F — Yargıtay incelemesi ve kararı

4 — Belediye kararlarının infazı

5 — Netice

Bibliyoğrafya : Cunstitution du Canton de Vaud I Mars 1885 - Loi 28 Fevrier 1956 (Sur les Communes) Le grand conseil du Canton de Vaud - Code de Procédure Penal du Canton de Vaud - Réglement de police pour la commune de Jouxtens - Mézery II Décembre 1920 - Code rual du 22 Novembre 1911 - Loi du 4 Février 1941 sur la repression des contraventions - La loi sur les routes - İdare Hukuku, Süheyp Derbil 1956 - Şehircilik ders kitabı, Fehmi Yavuz 1953 - Belediye Hukuku, Tacettin Özgüder 1942.

I — Giriş

Komün idarelerinin, işleyiş ve çalışma tarzı itibariyle her memleketin kendi şart ve imkânları ile mütenasip surette farklı bir mahiyet arzettiği izahtan vareste bulunmaktadır.

İsviçre'nin bu konuda tekâmülünü tamamlamış ve dünyanın en ileri komün teşkilâtını tesis eylemiş olduğunu kabul etmek gerekmekte-

1332

lir denile bilir ki, mevcut komünlerin hepsi mahallî hizmetleri en müte-kâmil surette organize etmiş bulunmaktadırlar. İsviçre'de komünler mut-ak bir muhtariyeti haiz olup, mahallî ihtiyaçlar objektif bir idare tarzı le ele alınmaktadır.

2 — Belediyelerin ceza verme yetkileri ve belediye cezalarının ne-vileri :

Belediyelerin, uhdelerine mürettep vazifeleri yapabilmeleri için bir takım hak ve yetkilerle teçhiz edilmesi zarurî bulunmaktadır. Belde halkının sağlığını ve beldenin düzenini vikaye maksadiyle ve kanunî yetkiler dahilinde emirler vermek, yasaklar vazetmek ve bunları uygulamak ve muhalefet edenleri cezalandırmak belediyelerin yetkileri arasında bulunmaktadır.

Federal idare sistemine sahip bulunan İsviçre'de, belediyelerin yetkileri kantonal kanunlarla tanzim edilmiş bulunmaktadır.

Federal Anayasada, belediyelerin veya komün idarelerinin yetkisini tayin ve tesbit eden bir hüküm mevcut değildir. Her kanton, kendi hususiyet ve şartları nazarı itibare alınmak kayıt ve şartı ile belediye mevzuatını düzenlemiştir.

Bazı kantonlarda belediyelerin ceza verme yetkileri, polis otoritelerine tevdi edilmiştir. (Canton de Géneve gibi) Bu gibi talî fark ve ayrılıklar bir yana bu konuda, mes'ele mahiyeti ile ahenkli bir beraberlik bulunduğu anlaşılmaktadır. Bu itibarla pratik bir faidesi olmayacağı da nazarı itibare alınarak bilcümle kantonların belediye mevzuatının tetkikinden içtinap edilmiş ve konu, İsviçre'de olduğu gibi bütün dünyaca bir hukuk merkezi olarak tanınmakta bulunan, Vaud Kantonuna hasredilmek suretiyle ele alınmıştır.

1 Mart 1885 tarihli ve Vaud Kantonunun bünyesine ve esas teşkilâtına mütedair kanunun 92 ve 93 üncü maddeleri; belediyelerin komünlerde yönetme yetkisini kullanacaklarını ve genel veya komünal konseylerin denetimi altında, mahallî belediye kolluğu (mahallî polis) görevi ve komünün en iyi tarzda ve gereği gibi idaresi ve fakirlere yardım mevzulariyle mükellef bulunduğunu ve belediye başkanlarının sureti mahsusada, kendi komünlerinde kanun, karar ve idarî emirleri icra ve uygulama ile yüklemli olduğunu tasrih eylemiştir.

28 Şubat 1956 tarihli Kanunun 45 inci maddesi ise; belediyelerin zabıta kaidelerine ve diğer yetkili komünal otoritelerin vazeylediği esaslara karşı vaki riayetsizlik hallerini, para cezaları tayin etmek suretiy-

1333

le önlemeğe yetkili bulunduğu ve bu hususun Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu ile düzenlenmiş olduğuna işaret eylemiştir.

Bu maddelerin tetkikinden anlaşılmaktadır ki; belediyeler, çeşitli kanunlarla ısdar olunan belediye emir ve nizamlarına muhalefet hallerini, münhasıran para cezası tayin etmek suretiyle önleyebileceklerdir. Belediye başkaca bir ceza verebilme selâhiyetini haiz bulunmamaktadır. Ancak, zikri geçen para cezalarının ödenmemesi halinde para cezası hapse tahvil edilebilmektedir.

Polis kaidelerine dair olan 11 Aralık 1920 tarihli ve kırlara ait bulunan 22 Kasım 1911 tarihli Kanunlara vaki muhalefet halleri, Ceza Kanunu veya hususî kanunlara nazaran suç teşkil etmiyorsa, mezkûr kanun hükümlerine tabi olmaktadır.

3 — Belediye kararları hakkında muhakeme usulü :

Belediye kararları hakkında muhakeme usulü, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 483 ve müteakip maddeleri ile düzenlenmiş bulunmaktadır. Kanun, nizamlara aykırılıkların takip ve cezalandırılmasını bu fasıl hükümleri dairesinde, komün otoritelerine vermektedir.

Eğer nizama aykırılık bir tüzel kişi tarafından ika edilmişse (meselâ organlarından birinin bu sıfatla hareket etmesi neticesi) para cezası, esas itibariyle nizama aykırılığı ika etmiş veya o an iştirak etmiş olan hakikî şahıs veya şahıslara tahmil edilir. Bu şahısların tayin edilemedikleri ahvalde, tüzel kişi cezaya muhatap olacaktır.

Nizama aykırılık bir küçük tarafından ika edildiği taktirde, para cezası ona verilir. Ancak, muhalefet eden onsekiz yaşını ikmal etmemiş ise, küçük üzerinde ev (aile) reisliği bulunan şahıs para cezasının ödenmesinden sorumludur.

Hilâfına bir hüküm bulunmadığı taktirde takibat, fiilin ika edildiği tarihten itibaren üç ay ve ceza, hükmün kesinleştiği günden itibaren bir yıl hitamında zaman aşımına uğramaktadır.

A — Yetki :

Halkının sayısı ikibini aşan komünlerde Belediye Meclisi yetkilerini, üyesinden birine veya üç üyeden müteşekkil bir hey'ete devredebilir. Nüfusu beşbinir fevkinde bulunan komünlerde belediye, emre muhalefet edenleri bir polis memuru marifetiyle dinletebilir ki, bunlar (müfettiş, komiser, memur) Belediyenin yetkisi dahilinde para cezaları tayin edebilirler.

1334

1608 sayılı Kanun gereğince bizde, ceza tayinine Belediye Encümenleri yetkilidir. Sadece, şubelere ayrılan belediyelerde bu cezaları encümen namına ve yerine şube müdürleri tertip ederler. (Tev. İç.3)

Cezaya dair olan hükmün tebliğinden itibaren beş gün içinde emre muhalefet eden, polis memurunca tayin edilmiş bulunan para cezasını kabul etmediğini beyan ederse mes'ele, derhal belediye meclisine veya yukarıda onu temsil ettiği ifade olunan hey'ete tevdi edilir.

Belediye ancak para cezası tayinine yetkilidir. Bunun dışında ne hukuî tazminat ve ne de maddî zarar verici başka bir hüküm tesbit edebilir.

Eğer kanun para cezasından başka sair önleyici ve ifaya müteallik tedbirleri derpiş etmekte ise, bu fasıl hükümleri bahis mevzuu tedbirlere uygulanmıyacaktır.

Kanunun daha aşağı bir haddi tayin ve tesbit ettiği haller hariç belediye, her karşı gelene 50 Franga kadar para cezası tertip edebilir.

Tekerrürün mevcudiyeti halinde para cezası 80 Franga kadar artırılabilir.

Nizamlara aykırı hareketi cezalandıran kanunun özel hükümleri hariç, muhalefette bulunanın fiiline tekaddüm eden yıl zarfında aynı hükme aykırı hareketten dolayı bir mahkûmiyeti bulunuyorsa o taktirde tekerrürden bahsedilebilmektedir.

Yargı merciinin kendisini yetkili gördüğü ahvalde belediye, evrakı derhal adlî makama tevdi eder. Bu hal müteakiben, yargı merciinin de kendisini yetkisiz bulması taktirinde belediyenin, mes'eleyi tekrar ele almasına engel olmaz.

Eğer belediye yetkisi dışında bir durum ile karşı karşıya gelmiş bulunuyorsa, ittihaz eyliyeceği kararlar hükümsüz ve bir gûna vakı olmamış suretinde addedilip, alâkalı yargı mercii mes'eleyi kanuna muvafık olarak hallü fasledecektir.

Belediye nizama aykırı hareketin takibini, şayet ayni konuda kazaî veya idarî bir mahkeme sonucunu beklemek iktiza etmekte bulunuyorsa, bir müddet için talik edebilir.

B — Soruşturma :

Belediye emir ve nizamlarına aykırı hareketleri tesbit etmekle görevli memurların tanzim edecekleri zabıt varakası aşağıdaki hususları ihtiva edecektir :

1335

1 — Fiilin vuku bulduğu tarih, saat, yer, muhalefet halinin mahiyet ve şartları,

2 — Bilcümle emmare ve deliller, raporlar,

3 — Tatbiki gereken hükümler,

Hiçbir karar, usulüne tevfikan alâkalı çağırılmış ve dinlenmiş olmadıkça ittihaz edilemez.

Celp ve davetten önce Belediye Başkanı, Belediye delegesi veya görevli kılınmış olduğuna evvelce işaret edilen hey'etin başkanı veya komünlerde, yukarıda bahsi geçen polis memuru, verilmesini gerekli bulduğu ölçüde para cezası tayin eder. (Madde 497)

Celpname ve davet varakası isim, soyadı, meslek ve emre muhalefet eden şahsın belde dahilindeki ikametgâhı, belediye meclisi huzuruna çıkma günü ve saati, celse yeri, celp sebebi (hadiselerin özeti), raporu tanzim edenin adı, kanun maddeleri yahut uygulanması kabil kaide ve Belediyenin aşağıda 1 ve 2 numara ile bildirilen haller dışında da, davet edilen şahsın gıyabında karar verebileceği hususlarını ihtiva edecektir. Celpname, 497 nci maddede işaret edilen muayyen para cezası miktarını da gösterir.

Bunun dışında celpname:

1 — Emre muhalefette bulunan hakkında tayin ve tertip olunan para cezasının, şayet celbi imzalayan şahsa veya celbin, tediyeyi kabule yetkili olarak gösterdiği şahsa, celse gününden evvel ödenmesi taktirinde hazır bulunmaktan vareste tutulacağını,

2 — Bu şıkkın tercih ve ihtiyarı halinde muamelenin hitam bulacağını, muhalefet edene bildirir.

Tam bir uygunluk olmamakla beraber, 1608 Sayılı Kanunda bu hükme müşabih bir hale rastlamaktayız. Mezkûr kanunun 2 ve 3 üncü maddeleri gereğince; belediye meclislerinin ittihaz edecekleri mukarrerat, men veya yapılması emredilen hususların nevileri tasrih ve ceza mıktarları tayin olunarak para cezalarının, tenbihnameye muhalif harekette bulunanlar tarafından rızalariyle verilmesi halinde, belediye zabıta vazifesini ifa eden memurların bu para cezalarını makbuz mukabilinde tahsil edecekleri ve rızasiyle para cezasını vermeyenlerle, işledikleri fiil gayri maktu cezayı müstelzim olanlar hakkında zabıt varakası tanzim olunacağı derpiş edilmiş bulunmaktadır.

Celp doğrudan doğruya muhataba bebliğ edilir. Ancak, muhatabın

1336

onsekiz yaşından küçük olması halinde, onun üzerinde aile reisliği yetkisini haiz bulunan şahsa ayni surette tebliğat yapılır.

Tebliğ (celp);

a) Teahhütlü bir mektup vasıtasiyle ve posta ile,

b) Muhataba teslim suretiyle, bulunmaması halinde evindeki şahıslardan birine, tebliğ edilir.

Tebliğatı yapan memur dosyaya ait celpname sureti üstüne tebliğin yerini, gününü, saatini, keza celbin teslim edildiği şahsın kim olduğunu kaydeder. Bundan başka ve ayrı olarak bu nüshayı, celbin kendisine verildiği şahsa imza ettirir.

Belediye meclisi ancak üyesinin salt çoğunluğu ile toplanabilir.

Bir polis şubesine, belediye yetkilerinin verilmiş olması halinde (Madde 488) bu şubenin tam kadro ile içtima etmesi iktiza eylemektedir.

Muhatap veya başka bir değimle emre muhalefet eden, şahsın hazır bulunmak mecburiyetindedir. Şu kadar ki; kanton dışında ikamet ediyorsa üçüncü bir şahsı belediye meclisindeki oturumda, kendisini temsille vazifelendirebilir.

Polis raporundan muhataba ve mümessiline ve emre muhalefet edenin onsekiz yaşından küçük olması halinde, üzerinde aile reisliği bulunması sebebiyle sorumlu addedilen şahsa bilgi verilir.

Vakıalar üzerinde ihtilâf halinde belediye meclisi, hususiyle oturuma davet edeceği veya emre karşı gelenin getireceği şahitleri dinlemek suretiyle muktazi soruşturma işlemini yapar. Bunun dışında belediye meclisi, raporda zikredilen olay ve vakıaların sabit olup olmadığı hususunda kendi takdiri dairesinde karar verir. Muhatap hazır bulunmadığı taktirde belediye meclisi gıyaben karar verir. Meğer ki, muhatabın hazır bulunmamasının mücbir bir sebebe istinat etmiş olduğunu bilmiş olsun. Belediye meclisi oturumunda hazır bulunmadığını haklı göstermek için, muhatap tarafından beyan ve arzedilen bir mazereti kabul etmeyi reddeden meclis, kararında bu reddin gerekçesini göstermeğe mecburdur.

C — Karar:

Karar, müracaat ve itiraza hakkı olduğu bildirilmek suretiyle derhal ilgiliye tefhim edilir.

1337

İtiraz üzerine tetkikat evrak üzerinde yapılır.

İtiraz, cezanın yetkili olmayanlar tarafından tayin olunduğu ve tutulan zabıt varakasının sahteliği ve ceza tayinine müessir olacak maddî ve fahiş hataya müstenit bulunduğu hususlarına münhasır olmak üzere dermeyan edilebilir. Bu sebeplere dayanan itirazlar varit görülmezse karar tasdik edilir. İtirazın otuz gün içinde neticelendirilmesi mecburîdir. Hâkim izahat almak üzere lüzum görürse muterizi veya vekilini celbederek dinleyebilir. Zabıt varakasının sahteliği iddiasından başka hallerde zabıt varakasını tanzim eden memurlar celp ve davet olunmaz. İtiraz neticesinde hâkim tarafından verilecek kararlar kat'î olup temyizi kabil değildir. Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 343 üncü maddesi hükmü mahfuzdur.

Şimdi İsviçredeki hükümlerin incelenmesine geçebiliriz.

Belediyece ittihaz olunan karar aleyhine hükümlü, Yargıtaya müracaat edebilir. Hükümlünün onsekiz yaşından aşağı olması halinde müracaat ancak, küçük üzerinde aile reisliği hakkını haiz bulunan kimse tarafından yapılabilir.

Aşağıdaki hallerde bir kararın butlanına hükmedilebilir:

a) Şayet belediye meclisi kanunen yetkili kılınmadığı bir hadisede karar vermiş ise,

b) Mahkûmiyet kararı, muhatap usulüne uygun surette davet edilmeksizin ittihaz olunmuş bulunuyorsa,

c) Belediye meclisi gıyabî kararını, muhatap tarafından beyan ve arzolunan mazereti haksız olarak reddetmek suretiyle vermiş ise,

d) Şayet bir usul kaidesi ihlâl edilmiş ve bu ihlâl keyfiyeti, aleyhine müracaat edilen karar üzerinde tesir icra edecek mahiyette bulunuyorsa,

e) Müttehaz karar, Yargıtayın bir temyiz sebebinin mevcut olup olmadığı hakkında karar vermesine imkân bırakmıyacak şekilde boşlukları muhtevi ise,

Butlan halleri müstesna, belediye meclisinin kanunu yanlış tatbik etmesi halinde, kararın reformuna (tashihine) hükmedilir.

E — Müracaatın müddeti:

Karar aleyhine itiraz (Müracaat) beş gün içinde belediye meclisine, belediye başkanına, kararı veren polis makamına veya belediye kalemine yazılı olarak yapılır.

1339

Ayni müddet zarfında belediye sekreterliğine şifahen de müracaat edilebilir. Belediye sekreteri temyiz beyanını bir zabıtla tesbit eder ve mümeyyize imzalatır.

Yukarıda beyan ve zikredilen müddet, kararın tefhimi veya yazılı kararın alındığı günden başlar.

Temyiz dilekçesi mümeyyiz tarafından değil de, mümessili tarafından imzalanmışsa bu mümessilin, Yargıtaya vekâletnamesini ibraz etmesi lâzımdır. Vekâletnamenin ibrazı keyfiyeti gerek müracaatla birlikte ve gerekse müracaatı takip eden beş gün içinde yapılabilir.

Belediye sekreteri, müracaatı mahkemeye gönderir. Dâva dosyasını müracaata ekler. Bu dosya aşağıdaki evrakı ihtiva edecektir:

a) Polis raporları,

b) Celpnamenin aslının alındığını gösteren makbuzla birlikte bir nüshası,

c) Kararın bir örneği,

d) Temyiz posta ile yapılmışsa temyiz dilekçesini ihtiva eden zarf,

e) Dâva mevzuu muhalefet haline müteallik sair bilcümle evrak,

f) Tatbik edilen belediye nizanamesinin bir nüshası veya muhalefet edilmiş olan idarî kararın bir sureti,

Yukarıdaki hükümlerin tatbikinden anlaşılmaktadır ki; İsviçrede komün otoritelerinin geniş yetkileri bulunmaktadır.

1608 Sayılı Kanun hükümlerine göre; bizde belediye encümenlerinin faaliyeti oldukça tahdit edilmiş (ceza kararları bakımından) bulunmaktadır. Encümen kararlarına vaki itirazlar Sulh Mahkemelerince halledilmektedir.

Buna mukabil İsviçrede belediye meclisleri, faaliyet ve fonksiyonları itibariyle adeta bir mahkeme hüviyeti iktisap etmiş bulunmaktadırlar. Bu konuda sarih ve en ince teferruatı içine alan hükümler ısdarından kaçınılmamıştır.

İlk mertebe bir mahkeme suretinde telâkki edilen belediye meclisi kararlarına vaki itirazlar, bizdeki usulden ayrı surette ve Yargıtayca tetkik olunmaktadır.

1608 Sayılı Kanunun 6 ncı maddesi mucibince; itirazın muayyen sebepler tahtında dermeyan edilmesi gerekmektedir. Belli sebepler dışında vaki itirazlar kabule şayan addedilmemektedir.

Temyiz talebinin kabulü halinde masraflar devlete tahmil edilir. Bu talebin reddinin bahis konusu olduğu ahvalde, bilcümle masarif mümeyyize terettüp edecektir. Yargıtay, suiniyetle temyiz halinde mümeyyizi veya mümessilini yirmi franga kadar bir para cezasına mahkûm edebilir.

Müzakerenin hitamında yargıtay kararın hüküm fıkrasını alenen tefhim eder. Karar bilâhare kaleme alınabilir. Kararın hüküm fıkrası derhal mümeyyize ve belediyeye yazılı olarak tebliğ edilir. Re'sen takibi istilzam eyleyen bir ihlâl keyfiyetinin ortaya çıkması halinde karar, dosyada mevcut evrakın tamamı ile birlikde Savcıya dahi gönderilecektir. Sair hallerde ayni dosya belediyeye ve kararın bir örneği de Savcıya tevdi edilir.

4 — Belediye kararlarının infazı:

Karar aleyhine temyiz yoluna gidilmemiş veya karar Yargıtayca tasdik edilmiş bulunuyorsa belediye sekreteri, infaz memurunu (boursier) hükmedilen cezanın miktarını bildirmek suretiyle haberdar eder.

Kararın kat'iyet kasbetmesinden itibaren on gün içinde para cezası ödenmezse infaz memuru, mahkûm olan şahsı on günlük yeni bir müddet zarfında ödemeğe davet eder.

Davet, para cezasının ödenmemesi halinde kanuna tevfikan işbu cezanın hapse tahvil edileceği ihbarını ihtiva eder. Bu davet teahhütlü mektupla veya makbuz mukabili, belediye mübaşiri vasıtası ile yapılır. Davet masrafları mahkûma tahmil edilir. Mahkûm olan, yukarıda bahsedilen ikinci on günlük müddet içinde de para cezasını ödemezse infaz memuru keyfiyeti, belediye sekreterinden almış olduğu ilbarnameye kaydederek bunu, davet makbuzu ile birlikde mahallî mülkiye âmirine gönderir. Bu makam para cezasının hapse tahvilini re'sen emreder ve icrasına tevessül eyler. Bu tahvilin nisbeti, on frank para cezası için bir gün hapistir. On frankdan aşağı her kesir, bir gün hapse takabül eder. Mahkûm cezayı ödemek suretiyle hapsi her zaman önleyebilir veya durdurabilir.

Ceza hükmî bir şahıs veya onsekiz yaşından aşağı bulunan bir küçük aleyhinde hükmolunmuşsa para cezası, küçük üzerinde aile reisliği bulunan şahsa karşı dahi hapse tahvil edilemez. Ancak, belediye meclisi bahsi geçen on günlük müddet zarfında, cezanın ödenmemesi halinde İcra İflâs Kanununa tevfikan takipde bulunabilir.

5 — Netice:

Federal idare sisteminin en mütekâmil şekli ile tatbik edildiği İs-

1342

viçre'de belediye mevzuatı da, kantonal kanunlarla tanzim edilmiş bulunmaktadır. Her kantonun kendi öz hususiyet ve şartları, bilcümle hukuk kaidelerinin vaz'ı ve ısdarında müşir olmaktadır.

İsviçre'de komünler tam bir muhtariyeti (hukukî ve idarî bakımdan) haiz bulunmaktadırlar.

Çeşitli belediye suçları ve bunlar hakkında önleyici tetbirler vaz,-eden kanunlar ayrı ayrı ve dağınık halde bulunmaktadır. Yollar, kırlar, lâğımlar, bataklıklar hakkında vesair belde halkının sağlık ve güvenliğini ilgilendiren konulara müteallik muhalefet hallerini içine alan kanunları bu meyanda zikretmek doğru olur.

İsviçre'de belediyelerin ceza verme yetkileri, bu cezaların nev'îleri, bunlara karşı itiraz ve bu konuda cereyan eden muhakeme usulü ve belediye kararlarının infazı mevzularına mütedair yapılan bu toplu ve genel incelemeden anlaşılmaktadır ki; İsviçre'de belediyeler, kanun emir ve nizamata vaki muhalefet hallerini para cezaları tayin etmek suretiyle önlemeğe yetkili bulunmaktadır.

Prensip itibariyle ceza verme yetkisinin belediye meclisine ait olduğu anlaşılmakta ise de; komün nüfusu nazarı itibare alınmak suretiyle belediye meclisinin yetkilerini, bazen üyesinden birine veya üyelerinden müteşekkil bir hey'ete devredebildiği ve bazen de bir polis memuru veya müfettiş veya komiseri kendi adına ceza tayinine yetkili kıldığı görülmektedir.

Kaideten hiçbir karar, alâkalının usulüne tevfikan çağırılıp dinlenmesinden önce ittihaz olunamamaktadır.

Belediye meclisinin kararlarına itiraz Yargıtayca tetkik ve nihaî suretde halledilmektedir. Savcı dahi bu duruşmalara iştirak etmektedir. Bilhassa itirazın tetkik mercii bakımından, bizde mevzu hükümlerden tamamen ayrı bir durum ile karşı karşıya bulunulduğu anlaşılmaktadır. Belediye kararlarının infazının da ayrı bir hususiyet taşımakta olduğu müşahade edilmektedir.

Konu ile ilgili ana hatları tesbit eden ve ilmî olmaktan uzak suretde hazırlanmış işbu incelemede görülecek noksanların müsamaha ile de hazırlanmış bulunan işbu incelemede görülecek noksanların müsamaha ile karşılanmasını dileriz.

1343

Toplum bakımından önem taşıyan ırza tasaddi cürmünü, mağdurun yaşını da gözönünde tutarak mukayeseli hukuk açısından incelemek, bu arada çeşitli memleketler mevzuatına atıflarda bulunmak ve yazımızın sonuç bölümünde de bu konu ile ilgili şahsî görüşlerimizi belirtmek kanaatımızca faydalı olacaktır.

II — Türk mevzuatı :

Irza tasaddi suçu Türk Ceza Kanununun âdâbı umumiye ve aile nizamı aleyhinde cürümler başlığını taşıyan 8. inci bâbında tanzim edilmiştir.

Kanunumuz diğer Devlet kanunları gibi, haklı olarak bu suçu târifden kaçınmıştır. Yazı konumuzu teşkil eden ırza tasaddi suçunu, cinsi münasebet kasdı olmaksızın, failin, cinsel temas derecesine varmıyacak şekilde şehevî ihtiraslarını fiilen tatmin için mağdur üzerinde tatbik ettiği hareketlerdir tarzında târif edebiliriz.

T. C. K. nun 415. inci maddesi, 15 yaşını bitirmiyen bir küçüğün ırzına tasaddide bulunulması hâlini, ayni kanunun 416. ıncı maddesinin ikinci fıkrası ise 15 yaşını bitiren mağdurlara karşı işlenen tasaddi fiilerini cezalandırmaktadır.

A) Fiil 15 yaşını bitirmiyen mağdur aleyhine işlenmişse: 9/7/1953 tarih ve 6123 sayılı kanunla değişik T. C. K. nun 415. inci maddesine göre: (Her kim 15 yaşını bitirmiyen bir küçüğün ırz ve namusuna tasaddiyi mutazammın bir fiil ve harekette bulunursa 2 seneden 4 seneye kadar hapsolunur. Ayni maddenin ikinci fıkrası gereğince, fiil cebir ve şiddet veya tehdit kullanılmak suretiyle veya akıl veya beden hastalığından veya failin fiilinden başka bir sebepten dolayı veya failin kullandığı hileli vasıtalarla fiile mukavemet edemiyecek bir halde bulunan bir küçüğe karşı işlenmiş olursa verilecek ceza, 3 seneden 5 seneye kadar hapistir).

1: Suçun maddi unsuru: Cinsî münasebet kasdı olmaksızın, cinsiyet organının duhulü dışında failin mağdur üzerindeki şehevî hareketleri, tasaddinin maddî unsurunu teşkil eder. Kanun koyucu bu konuda, mağdurun cinsiyeti yönünden ayrılık gözetmemektedir.

Failin ırza geçme kasdı ispat edilemediği hallerde suç, tasaddi olarak isimlendirilmeli, münferit ve mahdut fiilleri sarkıntılık sayılmalıdır. (Sarkıntılık muayyen bir kimsenin rızası hilâfına şehvetle yanağını öpmek veya mahrem bir yerini sıkmak gibi münkati hareketlerden olup hâdisede olduğu gibi şehvet hissinin cinsi münasebet derecesine varmayan şekillerle tatmini gayesile mağdurun memelerini ve ötesini berisini

devamlı surette sıktıktan sonra şehvet ihtirası ile onu yere yatırıp üstüne abanmasına kadar imtidat eden intitasız hareketlerin ırza tasaddi mahiyetinde mütalâası zaruridir. Yargıtay 5 inci Ceza Dairesinin 27/4/1951 tarih ve 1536/1711 sayılı kararı)

2 — **Suçun manevî unsuru:** Irza tasaddi suçunun tekevvünü için umumî kasdın mevcudiyeti kâfi değildir. Fiilde ayrıca seksüel bir saikin varlığı da aranır. (Irz ve namusa tasaddiyi mutazammın hareketlerin mutlaka şehvet kasdına makrun olması suçun tekevvünü için vücudu muktazi esaslı şartlardandır. Yargıtay. 1. C. D. 5/4/1937 T. 3634/1327 S. K). Görülüyor ki tasaddide, şehevi ihtirasın, cinsî münasebet derecesine varmayan şekillerde fiilen tatmini bahis konusudur.

Yukarıda işaret edilen madde metnine göre, 15 yaşını bitirmiyen mağdurlarla ilgili ağırlatıcı sebeplerin mevcudiyeti, ceza nisbetini 3 ilâ 5 sene hapis olarak şekillendirir.

Şu hâle göre:

a) Olayda cebir ve şiddet veya tehdit varsa,

b) Akıl ve beden hastalığı dolayısiyle fiile mukavemet edemiyecek küçüğe karşı işlenmişse,

c) Failin fiilinden başka bir sebepten dolayı veya failin kullandığı hileli vasıtalar sebebile fiile mukavemet edemiyecek küçüğe karşı işlenirse ceza artacaktır.

Fıkrada kullanılan tehdit tâbiri, mağdura ruhî ve manevî baskı yapmak anlamındadır.

Failin kullandığı hileli vasıtalar sebebile mağdurun fiile mukavemet edemiyecek halde bulunması, o kimseyi, daimi veya geçici surette sanığa karşı direnme imkânından mahrum kılar.

Failin, mağdurun yaşı üzerinde esaslı hataya düşmesi suçluluk durumuna tesir eder. Mağdurun yaşının, nüfus kaydında gösterilenden daha büyük olduğu anlaşılırsa, esas hükümle birlikte kabili temyiz olmak üzere, mahkemece re'sen yaş tashihi yoluna gidilir. (Mağdurun yaşının resmen tesbit ve tevsik edilmemesi yolsuzdur. Yargıtay 4. C. D. 18/1/1949 T. 14247/4769 s. kararı) (T. C. K. nun 415/2. inci fıkrasının uygulanabilmesi için mağdurun yaş küçüklüğü dolayısiyle fiile mukavemete muktedir olup olmadığının tıbben tesbiti gerekmektedir. Yargıtay Ceza Genel Kurulunun 12/6/1961 tarih ve 24/24 sayılı kararından)

Yargıtayımız haklı olarak ırza tasaddi fiiline **(tam derecede teşebbüsün)** mümkün olamıyacağını kabul etmektedir. Filhakika Ceza Genel Kurulu 22/2/1960 tarih ve 17/17 sayılı kararında: ırza tasaddi suçunun

1346

mahiyeti icabı bu nevi fiilde tam teşebbüsün bahis mevzuu olamıyacağı). demektedir.

B) Fiil 15 yaşını bitiren mağdur aleyhine işlenmişse: 9/7/1953 tarih ve 6123 sayılı kanunla değişik T. C. K. nun 416. ıncı maddesinin ikinci fıkrasına göre: (15 yaşını bitiren bir kimsenin cebir ve şiddet veya tehdit kullanmak suretile, veya akıl ve beden hastalığından veya kendi fiilinden başka bir sebepten veya kullandığı hileli vasıtalardan dolayı fiile mukavemet edemiyecek bir halde bulunan bir kimseye karşı ırz ve namusa tasaddiyi mutazammın fiil ve harekette bulunursa fail, 3 seneden 5 seneye kadar hapsolunur).

Yargıtayımızın konuyla ilgili birkaç tipik kararına işaret edelim:

(Parmak ile diğer tarafın cinsel uzuvları ile oynanması, hatta bekâret zarının bu arada parmakla yırtılması tasaddidir. 5. Ceza Dairesi. 2/12/1948 T. 2788/2958 S).

(Irza tasaddi suçları muhtelif zamanlarda ve müteaddit çocuklara karşı işlenmiş olmasına göre 80. inci madde değil, ayrı ayrı ceza tâyini iktiza eder. Ceza Genel Kurulu 16/3/1942 T. 71/72).

(Irza tasaddide tenasül aletinin mağdurun ön veya arkasına değdirilmesile suç tekemmül eder. İnzal şart değildir. 4. Ceza Dairesi. 25/10/1951 T. 8173/8173).

(Maznunun, mağdur çocuğu kandırarak sinema locasına götürüp filmin ikinci kısmında mağdurun elini kendi tenasül aleti üstüne koymak, kucağına oturtmak ve öpmek sarkıntılık mahiyet ve derecesini aşan tasaddiyi mutazammın şehevi hareketlerde bulunmuş olmasına göre: 415. inci madde ile ceza tâyini kanuna uygundur. 4. Ceza Dairesi. 2/6/1953 T. 6941/6268).

C) 15 yaşını bitirmeyen ve bitiren mağdurlarla ilgili müşterek Ağırlatıcı sebepler : Yazı konumuzu teşkil eden ırza tasaddi suçunun ağırlatıcı sebepleri T. C. K. nun 417 ve 418. inci maddelerinde nizamlanmıştır.

1) 417. inci maddeye göre:

(Yukarıdaki maddelerde yazılı fiil ve hareketler birden ziyade kimseler tarafından işlenir veya usulden biri veya veli ve vasi veya mürebbi ve muallimleri ve hizmetkârları veya terbiye ve nezaret veya muhafazaları altında bırakılan veya buna duçar olanların üzerine hüküm ve nüfuzu olan kimseler tarafından vukubulursa kanunen muayyen olan ceza yarısı kadar artırılır).

İştirak **aslî** olabileceği gibi **fer'î** vasıfta da olabilir.

T. C. K. nun 437. inci maddesine göre: Bu suçtan dolayı mahkûm olan Usul, mağdur füruun şahıs ve malları üzerinde kanunun bahşeylediği velâyet hakkını zâyi eder, vasiler de vasilikten çıkarılır.

Bilindiği gibi velâyet (Puissance paternelle), Türk Medeni kanununun 262 ve müteakip maddelerine göre, küçük veya hacredilen çocukların şahısları ve malları üzerinde, kanunî bakım ve terbiye vazifelerini kolaylaştırmak maksadile, kanunun ana ve babaya tanıdığı hak ve selâhiyetlerdir. Vasi ise ayni kanunun 346 ve müteakip maddelerine nazaran, velâyet altında bulunmayan kaasırların (yani küçüklerin ve mahcurların) menfaatlerini korumak üzere Sulh mahkemesi tarafından tâyin edilen kanunî mümessilidir.

2) 418. inci maddeye göre:

(Yukarıki maddelerde yazılı fiil ve hareketler mağdurun ölümünü mucip olursa faile İdam cezası verilir.

Eğer bu fiil ve hareketler bir marazın sirayetini veya mağdurun sıhhatına sair büyük bir nakise irasını veya malûliyet veya mâyubiyetini müstelzim olursa cezanın yarısı ilâve edilerek hükmolunur).

Maddenin birinci fıkrasının uygulanabilmesi için failin fiili ile ölüm neticesi arasında maddi illiyet rabıtası bulunmalıdır.

D) tazmini hükümler: T. C. K. nun 424. üncü maddesine göre: Bu fasılda beyan olunan cürümlerde mağdur olanların içtimaî mevki ve vaziyetlerine ve tecavüzün şumul ve mahiyeti derecesine göre mahkemece takdir edilecek tazminat dahi ayrıca hükmolunur.

E) Tecil müessesesi : Konumuzla ilgili T. C. K. nun 434; üncü maddesine göre: Mağdure ile maznun veya mahkûmlardan biri arasında evlenme vukuunda koca hakkında hukuku âmme dâvası ve hüküm verilmişse cezanın çektirilmesi tecil olunur. Zaman aşımına kadar erkek tarafından haksız olarak vukua getirilmiş bir sebeple boşanmaya hükmedilirse tâkibat yenilenir. Evvelce hüküm verilmişse ceza çektirilir. Evlenen maznun veya mahkûm hakkında Hukuku Amme Dâvasının veya cezasının tecilini müstelzim olan haller fiilde methali olanlar hakkında dâva ve cezanın düşmesini müstelzimdir.

III) — Fransız mevzuatı:

Irza tasaddi suçu **(L'attentatála Pudeur)**, Fransız Ceza Kanununun 331, 332 ve 333. üncü maddelerinde nizamlanmıştır.

1348

Mağdurun erkek veya kadın oluşu, fiilin alenen veya gizli bir mahalde işlenişi, suçun tekevvünü bakımından fark arzetmez.

Fiilen tam olarak işlenmesi ile bu suça teşebbüs arasında da ayrılık gözetilmez.

1810 tarihli kod, ırza tasaddiyi, fiil ancak cebren işlendiği takdirde cezalandırıyordu. 28 Nisan 1832 tarihli değişiklikten sonra, mağdurun yaşı göz önünde tutulmak kaydile bu suçun, cebir şiddet olmaksızın da işlenebileceği esasını kabul etti.

A) Cebir kullanılmaksızın işlenen ırza tasaddi: Fransız Ceza Kanununun 331. inci maddesinin birinci fıkrası, 15 yaşından küçük erkek veya kadın mağdurların rızaen ırzına tasaddide bulunan veya bu fiile teşebbüs eden faili 5 ilâ 10 yıl muvakkat ağır hapis cezası ile cezalandırır.

Mağdur 15 yaşından büyük, 21 yaşından küçük durumda ise, rızaen vuku ırza tasaddi fiillerini kanun esas itibarile cezalandırmamaktadır. Bu kaidenin iki istisnası vardır:

1) 331. inci maddenin ikinci fıkrasına göre: 15 yaşını aşmış ve evlenme suretile dahi reşit olmamış küçüklere karşı usul tarafından işlenen ırza tasaddi fiilleri, yukarıda işaret edilen ceza nisbetine uygun şekilde cezalandırılır. Failin usul'den olması ve mağdurun evlenme suretile reşit addedilmemesi fiilin yapıcı unsurlarını teşkil eder. usul'ün meşru, tabiî veya evlât edinen olması, meşru usul'ün derecesi suçun tekevvünü için fark arzetmez. civar veya sıhri hısımlık rabıtası bu cürmü meydana getiremez.

2) 331. inci maddenin üçüncü fıkrasına göre, fail kendi cinsinden olan 21 yaşından küçük bir mağdurun ırzına tasaddiyi mutazammın hareketlerde bulunursa 6 aydan 3 seneye kadar hapis ve 4000 franktan 1.000.000 franga kadar para cezasına mahkûm olur. Ve bu fiili, cünha nev'inden bir suç teşkil eder.

Faille mağdurun cinsiyetindeki ayniyet, mağdurun gayrı reşit olması, tasaddi sayılabilecek şehevi hareket, cürmi kast... bu suçun unsurlarını teşkil eyler.

B) Cebren işlenen ırza tasaddi: Ceza Kanununun 332; inci maddesinin üçüncü fıkrasına göre, bir kimse, cebren kendi cinsinden veya karşı cinsten bir kimsenin ırzına tasaddi eder veya buna teşebbüs eylerse 5 - 10 yıl ağır hapis cezasına çarptılar.

Cebri suçun önemli unsurudur. Fransız ceza tatbikatına göre, cebren

1349

ırza geçme suçunun aksine olarak kocanın, karısının ırzına cebren tasaddide bulunması, halinde, hakkında bu mevzuda tâkibat yapılır. (Crim. 21 Nov. 1839)

Fransız mevzuatindaki ırza tasaddi suçu ile ilgili ağırlatıcı sebepleri iki nokta içerisinde toplamak mümkündür:

1) 332. inci maddenin dördüncü fıkrasına göre: Fiil, 15 yaşını bitirmeyen küçük aleyhine işlenmişse faile 10 - 20 yıl ağır hapis cezası verilir.

2) 333. üncü maddeye göre, fail, mağdurun usul'ünden biri, mafevki, mürebbisi, muhafazası ile mükellef kimselerden ise veya fiil, birden fazla şahıs tarafından işlenmişse verilecek ceza, müebbet hapse kadar uzanır.

IV) İsviçre mevzuatı:

İsviçre Ceza Kanununun 188. inci maddesine göre, cebren ırza tasaddi, 5 yıla kadar ağır hapis cezasile cezanlandırılır.

16 yaşından küçük bir mağdura karşı yapılan bu fiil, rıza mevcut olsa dahi 1 - 10 yıl ağır hapis cezasile müeyyidelendirilmiştir.

V) Belçika mevzuatı:

Belçika Ceza Kanununda ırza tasaddi suçu, 6 aydan 5 seneye kadar hapis cezasile cezalandırılmıştır.

VI) İsveç mevzuatı:

İsveç ceza kanunu ırza tasaddi fiilini, para cezası veya iki seneye kadar hapis cezasile tecziye etmektedir.

VII) Norveç mevzuatı:

Norveç ceza kanunu 192. nci maddesile ırza tasaddiyi 1 - 10 sene hapis cezasına bağlamaktadır.

VIII) İngiliz mevzuatı:

İngiliz ceza hukukunda 1956 tarihli cinsi suçlar kanununun 14. üncü maddesi, kadınlara karşı yapılan gayrı ahlâki tecavüzleri (İndecent assault on females) tanzim eder. Buna göre, 16 yaşından küçük bir kıza rızaen dahi olsa tasaddide bulunan veya daha büyük yaştaki kadına cebri hareketle tasaddi eden fail, şikâyet üzerine 2 sene hapis cezasile tecziye olunur.

1350

Amerika Birleşik Devletlerinde büyük suçlulara tatbik edilen deneme müessesesinin (probation) tetkik ve tahlili ve bu müessesenin Türk Ceza Hukukuna intikali imkânı (*)

Dr. Mustafa T. YÜCEL

Probation ile Cezaevi Müessesesinin mukayesesi: Bugün hâkimler suçluların ekserisini probation ile salıvermektedirler (41). Probation'un artan bir şekilde kullanılmasının başlıca sebebleri şunlardır: probation, cezaevine gönderilen suçlularda hasıl olan ruhî buhranlara manidardır. probation, cezaevinde bulunmanın aksine suçlunun günlük hayatında hiç değişiklik yapmamaktadır. Cezaevi, bütün suçlular için bir deva olmadığı gibi, suçluların ahlâkı ve ruhu üzerinde menfi tesirleri mevcuttur. Suçlunun cezaevinde, herşeyden evvel kendisini, cezaevi idaresinin empoze ettiği hüviyete intibak ettirmesi gerekir.

İşin garip tarafı şudur ki, suçlu işlemiş olduğu fiil sebebiyle tevkif edilmiş, adalet mekanizması harekete geçirilmiş; mahkûm edilmiş ve cezaevine gönderilmiştir. Suçlunun karakter ve hareketinde belkide muhim bir yer işgal etmiyen fiil, infaz idaresinin o suçlu hakkında vereceği değer hükmüne esas olmuştur. Bu yoldaki vetire o dereceye gider ki, suçlu kendisini kendisinden başka bir şahıs olarak tanımaya başlar (42).

Cezaevi hayatı dışarıyla mukayese edilemez. Suçlunun cezaevinde elde ettiği adetlerin dışarda hiç bir rolü olmadığı gibi suçlunun bilakis cemiyete intibakını güçleştirir. Cezaevi suçludan pek az teşebbüs ve in-

---

(*) Baştarafı 1965 yılı 7-8 ve 9 sayılı Adalet Dergilerindedir.

(41) Bk. Tappan, a. g. e., 559; Section of Criminal Law Proceedings of A. B. A., San Francisco, California 51, 52 (1962).

(42) Bk. Toby, «Criminal Motivation», 2 The British Journal of Criminology, 4: 331 (1962).

probation ile salıverilen suçlu, ailesi, arkadaşları ve potansiyel işverenler nezdinde cezaevine girip çıkanlar gibi damgalanmamaktadır. Bu suretle, bir insan olarak olgunlaşma ve cemiyete intibak etmek imkânına sahip olabilmektedir.

Hiç şüphesiz, insan hakları ve hürriyetlerine hürmet eden bir cemiyette, probation lehine olmak üzere ahlakî bir tez de mevcuttur.

Probation suçlular hakkında da yeni bir fikrin yaratılmasına yol açtı; hakimlerin vazifeleri yalnız suçun işlendiğini tespit ve cezanın dağıtılması ile kalmayıp; verilecek ceza nev'inin suçluya faydalı olup olmamasını tespit için yapılacak mülahazalar dolayısıyle farklı bir cephe arz etmeye başladı.

Suçun işlenmesine sebeb olan faktörler umumiyetle komplikedir; bu durum bilhassa ilk suçlularda müşahade edilir. Probation, suçlunun suçu işlerken tesiri altında kaldığı faktörleri tetkik ve araştırma imkânını verir ve bunların izalesinde suçlunun yardımını istihsale gayret eder. İçtimai memurun hüküm öncesi yaptığı psiko — sosyal anket hakime kimlerin probationden istifade edebileceği, kimlerin cezaevine gönderilmesi hususunda ilmi bir karar verilmesine mesnet olabilir.

Suçluların ekserisinin cemiyet içinde islâhları yoluna gitmek daha uygundur. Suçluların cezaevine gönderilip cemiyete avdetlerinde islâhlarına girişmektense, bu işe bidayeten başlamak daha rasyonel ve insanî bir tutumdur. Hiç şüphesiz, suçu itiyat edinen kimseler, psikopatlar cemiyetten tecrit edilmeli ve bu tecrit keyfiyeti kendilerinin islah olduğu tebeyyün edinceye kadar devam etmelidir (44).

Deneme müessesesi, basın ve halkın fikri

Eğitim: Geçmişte olduğu gibi, istikbalde de yapılacak teşebbüslerin muvaffakıyeti, bunların bilgi istinat etmesini ve halkın bu sahada eğitimini icap ettirir. Bu tutum, bilhassa ve ceza infaz sahalarında yapılacak reformlar hakkında zaruretini hissettirir.

Suçluları cezalandırmak arzusu insanların ruhuna derinden derine işlemiş umumi bir arzudur. insanlar, cemiyetin korunması ve suçların önlenmesi fikirlerin arkasında «öç alma» yı gizlerler. Pek tabiî gibi görünen bu hissin izalesi, insan kafasında hissin ve cehaletin hakim olduğu

(44) Bk. Campbell, «Developing Systematic Sentencing Procedures», 18 Fed. Prob. 3 (Sept. 1954).

sahanın reformunu tazammun eder, ve bu da oldukça zor bir ameliyedir.

Probation'un başarılı bir şekilde tatbik sahası bulabilmesi için halkın ve selahiyetli mevkilerde bulanan kimselerin bu müessesenin tabiiyet ve manası hakkında malumat sahibi olması gerekmektedir (45). Kriminologların, savcıların hakimlerin ve infazcıların ceza vermekte başlıca gayenin cemiyeti koruma olduğuna ve suçlunun temayüllerinden tecrit edilerek cemiyete iade etmek olduğuna inanmış olmaları pek mana ifade etmez; ilaveten, sokaktaki adamın, malı çalınmış olan kimsenin bu yeni düşünüş tarzına inanmaları ve suçlulara sempati ile mukabele etmeleri lâzımdır.

Halkın Fikri: Bir çok kimseler burada Robert Peel ve james Bryce halk fikrini tarif ettiler. Robert Peel, halk fikri, aptal, zayıf olup, önfikir ve gazete paragraflarından ibarettir, dedi. james Bryce, halk fikrini, halkın menfaatlerini ilgilendiren hususlarda toplu olarak kabullendikleri fikirler olarak tarif etti (46); bu «toplu» kelimesi yalnız sayıyı ifade etmeyip, kaliyeide ihtiva etmektedir: bir fikri benimsemiş olanların ne dereceye kadar bu fikre istinat ile hareket edebilecekleri kasdedilmektedir.

Halk fikri basın vasıtları ile teşekkül eder. Halkın malumatına arz edilen malumatın objektif olması lâzım gelmektedir; aksi halde halkın fikrinden bahsedilemez. Halk elde ettiği malumat neticesi münakaşa zemini temin edebilmeli ve bir neticeye varabilmelidir. Bu hususta basına büyük ölçüde mesuliyet düşmektedir.

İşte deneme müessesesinin başarısı içinde halkın bu müesseseyi anlaması ve bu hizmete maddi ve manevi bakımdan destek olması lâzımdır. Aksi halde, her yaştan suçluya korku ile bakan halk, her neviden suçlunun bu müesseseden istifadesine yanaşmıyacak ve istenilmiyen bir vaziyet zuhurunda protesto etmekten hali kalmıyacaktır.

Aşağıda verilen bir misâl meseleye sarahat vermesi yönünden faydalı görülmüştür: otuz yaşındaki bir adam elindeki bir demir parçası ile dükkânı soyarken yakalanmıştır. Bu şahsın mazisinde hiç bir sabıkası da yoktur; fakat bu suçun işlendiği zamanlarda bir kaç dükân soyulmuş ve sahipler de öldürülmüş olması o muhitte elektrikli bir havanın esme-

(45) Bk. Rose, The Struggle for Penal Reform, 267 (1961).
(46) Bk. Silvey, «The Criminal Law and Public Opinion», Crim. L. R. (England) 349 (June, 1961).
(47) Bk. I Modern Democracies 153, 154 (1961).

1356

sine sebeb olmuştu; basın ve halk, öç almak için haykırıyordu; buna mukabil, içtimai memurun yapmış olduğu «Psiko — sosyal anket» neticesi suçlunun lehinde olup; suçlu lehinde bir kaç tane karakter şahidleri dinlenmiştir. Bu durum karşısında hükmü verecek olan hakim, bir tezad ile karşılaşmış olup, suçluyu deneme müessesesinden istifade ettirecek olsa halkın antipatisini üzerine çekecek; buna mukabil, hükmü suçu nazara alarak verdiğinde probationdan istifade edebilecek bir kimseyi bundan mahrum etmiş olacaktır. Bu durum müvacehesinde hakimin teskin oluncaya kadar cezanın verilmesini talik etmelidir. Hâkim cezayı sonradan verdiğinde sebeblerini halka izah etmelidir.

Basın ve Deneme Müessesesi Hakkındaki Zararlı Neşriyat: Amerikadaki basın faaliyetleri, deneme müessesesinden istifade edipte muvaffak olamıyan suçlular üzerine teksif edilmiştir (48). Deneme müessesesinden istifade eden bir suçlu yeni bir suç işlediğinde gazete baş yazarları deneme müessesesinin aleyhinde kalem harcarlar. Buna karşılık halkın muvaffakiyetle neticelen dâvalardan haberi olmaz. Bu durum, kısmen de deneme müessesesi personelinin alâka çekici problemleri halka intikal ettirmesinden ileri gelmektedir. Şunu belirtmek gerekir ki, cezaevinde bulunan suçlunun cezaevinde kaldığı müddetçe suç işliyebileceği düşünülemez; saniyen doktor her hastayı iyileştiremediği gibi avukatta her dâvayı kazanmaz. Bu sebebten, deneme müessesesinden istifade eden suçlunun bu statünün tazammun ettiği şartları ihlalı veya deneme müessesinden istifade ederek müddetin hitamından sonra suç işliyen şahısların mevcudiyetinden kıyasla bu müessesenin değerini ölçmek hastalığı nükseden hastalarla bir hastanenin değerini ölçmek kadar hatalıdır. Eğer suçluların hepsini cezaevlerine gönderecek olsak, hali hazırda adetleri fazla olan cezaevlerini artırmak ve bunların tahmil edeceği mali yükü de nazara almak gerekmektedir.

Yapılan etüd ve çalışmalar, deneme müessesesinin başarılı neticeler verdiğini ve amme masraflarından da tasarruf edildiği teyid etmiştir. Amerikan Yüksek Mahkemesi Reisi Earl warren'in yapmış olduğu bir konuşmada, Alabama devletinin kuzey bölgesinde yapılmış olan bir çalışmaya temasla şunları söylemiştir: deneme müessesesi tatbik edildiği hallerde bu müessese yalnız tesirli olmakla kalmayıp ayni zamanda ekonimiktir. 1954 mali yılında yıllık ortalama masrafın her bir Federal de-

(48) Bk. A Manual of Correctional Standards 527 (1959).

1357

neme müessesesinden istifade eden suçlu için 98. 26 dolar olduğunu ve buna mukabil cezaevi masrafının her bir suçlu için 1.243.19 dolar olduğunu ve yine ayni yıl içinde deneme müessesesinden istifade eden ortalama 14736 suçlunun yıllık kazancı ise 39.039.442 dolar olduğu tesbit edilmiştir.

Deneme müessesesi personeli tarafından yapılacak iş, bu müessesenin infaz ve ekonomik yönlerden değerini gazetecilere tebarüz ettirmektir. İlaveten, itimaî memurlar kendi hizmetlerini radyoda yapacakları konuşmalar, gazetelere verilecek yazılar ve yıllık raporlarla halka naklet-meye çalışmalıdırlar.

Şunu ifade etmek yerinde olurki, iyi bir deneme müesesesi hizmeti hakikatlerden uzak olmıyan bir hukuk çerçevesi içinde, iyi bir teşkilat ve murakebe; müşahadenin sıhhatlı oluşu; bu müesseseden istifade edecek olanların iyi seçilebilmeleri ile, içtimaî memurların çalışma yükünün az olması ile, eldeki istatistiki verilerin basılarak yayınlanması halinde halkın müzaheret ve tasvibini kolaylıkla kazanır.

Deneme hizmetlerinde «halk münasebetleri» adı altında bir servisin bulunması, halkta yaratılması arzu edilen fikirlerin istikrarlı bir şekilde neşrini temin etmesi bakımından arzu edilmektedir.

Deneme Müessesesinin Değerlendirilmesi

Bu müesseseyi değerlendirmek hususunda iki metod vardır: birinci metod, denme süresince verilen ve probationun geri alınmasını tazammun eden kararların sayılmasıdır. İkinci ise, deneme müddeti sona erdikten sonra yapılan tevkifler ve işlenen suçların sayılmasıdır. Birinci metod probation'un değerini ölçebilecek mükemmel bir metod olmaktan uzaktır; zira farklı muhitlerde tatbik edilen probation neticelerini mukayese imkânını veremez (49). Şunu ifade etmek lâzımdır ki, probation den istifade edecek suçlunun muvaffakiyeti, muhitin suçluyu kabul etmesine, içtimaî memurun rasyonel ve sempatik olan müşahade ve müzaharetine bağlıdır.

Deneme müessesesinde vuku bulan başarısızlıklar, hâkim tarafından verilen kararların yerinde olmaması neticesinde zuhur edebilir. Yerinde olmıyan karalar, psiko — sosyal anketin kâfi derecede mükemmel olmayışından veya hâkimin elinde hangi suçluların probationdan istifade ettirilmesi hususunda kıstasların mevcut olmayışından ileri gelebilir.

(49) Bk. Tappan, a. g. e., 576, 77

1358

Başarısızlıklar, belirtildiği gibi, itimaî memurun deneme süresince yaptığı hizmetin kifayetsiz olmasından da hasıl olabilir; muayyen bir içtimaî memur, deneme müessesesinden istifade edecek suçlu için uygun bir şahıs olmıyabilir. Bu müessese, şahıslar arasındaki münasebetlere istinat ettiğinden itimaî memurun şahsiyeti islâh faaliyetinde mühim bir rol oynar.

Cemiyetin korunmasını bir ölçü alan ikinci metod yerinde bir usuldur. Deneme süresini ikmal etmiş olan suçlu yeni bir suç işlemediği takdirde, suçlunun muvaffak olduğundan ve binnetice cemiyetin korunmasından, bahsedilebilir. Bununla beraber, bundan daha ileri giderek suçlunun ruhi bakımdan huzura kavuştuğu belirtilemez (50).

Bu ölçüde probation'un değeri hakkında bir kanaat sahibi olmak imkânını vermez (51). Deneme süresini ikmal edip suç işliyen bir kimse, ikinci veya üçüncü suçtan sonra doğru bir şahıs olma yolunu tutabilir. Cambridge Anketi de göstermiştir ki, deneme müessesesinden istifade eden suçluların işledikleri yeni suç sebebiyle cezaevine veya Borstal müesseselerine cezalarını çekip çıktıklarında, hayatta doğru bir yol takip ediyorlar (52). Şurası muhakkaktır ki, deneme müessesesinin, bu şahısların islâhında ne dereceye kadar rol oynadığı katiyetle söylenemez.

Rumney ve Murphy, New jersey'in Essex kazasında, deneme müessesesinden istifade eden 1000 kadar suçlu üzerinde suçtan ziyade suçlunun şahsî ve içtimaî mutabakatını ölçü alarak probation'un değeri üzerinde bir etüd yaptılar (53). Deneme süresini ikmal eden suçlular 8 sene takip edildiler; bu ölçüler muvacehesinde bazıları suç işlemesine rağmen ruhen sıhhatli bir vaziyette idiler; öteyandan diğer bir kısmı da suç işlememelerine rağmen ruhen huzursuz idiler.

Ralph w. England, deneme süresini ikmal etmiş olan suçluların işledikleri suçu bir ölçü ittihaz ederek 500 suçlu üzerine bir çalışma yaptı: bu çalışmanın neticesine göre, % 17. 7 yani 87 suçlu yeni suç işliyerek mahkûm edildi; mahkûm olanların ekserisinin işledikleri suçlar hafif olup kumar oynamak, hırsızlık yapmak ve amme intizamını bozmak gibi suçlardandı. Ve aşağıdaki faktörlerin mükerrirlikle alâkası olduğu tesbit edildi : evvelce suç işlemiş olması, gençlik, şahsî istikrarsızlık ve

(50) United Nations: The Selection of Offenders fer Probation, 38 (1959).
(51) Bk. Paskell, «Probation Case Work: Basic Principles and Mehtods», European Seminar on Probation (United Nations) 92 (1954).
(52) Bk. United Nations: Practical Results and Financial Aspects of Adult Probation in Selected Countries, 15 (1954).
(53) Bk. Rumney and Murphy: Probation and Social Adjustment (1952).

1259

sanayi merkezlerinin olduğu mahallerde düşük seviyede bir ekonomik kudrete sahip olmak (54).

Netice olarak şunu belirtmek icap eder ki, deneme müessesesinin lüzumu infazcılar tarafından belirtilmiş ve bu müessesenin infaz sisteminde mükemmelleştirilmesi defalarca belirtilmiştir.

Sonuç:

Hayatın hemen hemen her sahasında, modern nazariye ve bilgiler tecrübe ve tatbik sahasına koyulurken, ceza ve infaz ilmî sahasında böyle bir şey bahis mevzu olmamakta ve bu saha mevcut tatbiki gelişmenin gerisinde bırakılmaktadır.

Kant ve Hegel'in cezanın hiç bir gayeyi (islâh) gütmüyerek, sırf bir ceza olarak verilmesini tazammun eden nazariyeleri (55) bugün halen revaçtadır. İnsanlar, halen geçmişteki hayaletler tarafından ziyaret edilmekte ve cezanın verilmesinde «adlî öç alma» esaslı bir yer işgal etmektedir.

Aynı cemiyetin mahsulu olan hâkimlerimizin bu tesirlerden azade kalması mümkün olamıyor. Hakikati halde, hâkimlerimizin, his ve peşin fikir yerine soğuk, sakin ve bitaraf bir tahlille suçluların cezalandırılması işine eğilmeleri gerekmektedir.

Şunu belirtmek yerindedir ki, «ceza» nın ortadan kaldırılması düşünülemez; fakat verilen ceza mantıklı olup, islâh gayesini hedef tutarak verilmelidir. Suçluya verilecek her cezanın istikbale muzaf bir faydayı mündemiç olması lâzımdır. Sırf «öçalma» maksadıyla verilen ceza, hiç bir faydayı haiz değildir. Verilecek ceza menfi olacak yerde müspet olmalıdır; ceza ancak cemiyetin gayelerine hizmet ettiği takdirde haklı ve yerinde bir ceza olarak tavsif edilebilir. Buna rağmen cemiyet «öçalma» üzerinde ısrar eder ve suçlunun islâhından ziyade suçlunun işlediği fiile ehemmiyet verirse, deneme müessesesinin tatbik sahası bulup inkişaf etmesi oldukça güçleşir (56).

Hiç şüphe yoktur ki, cemiyetin «adalet hissi» zamanı geçmiş infaz

(54) Bk. England: «A Study of Post-Probation Recidivism Among Five Hundred Federal Offenders», 19 Fed. Prob. 10-16 (Sept. 1955).

(55) Bk. Kant: The Science of Right, Part 2 sec. 49; Philosophy of Law 194-204 (1887); Hegel: The Philosophy of Right 90-103 (1896); Elkin, a. g. e. 25.

(56) Bk. Alexander ve Staub: The Criminal, The Judge and The Public, A Psychologicale Analysis, 249 (Revised Ed. 1962); Weihofen, «Retribution is Obselete», 39 NPPA News 1, 4 (1960).

1960

müessese ve tatbikatların muvacehesinde harekete geçirilmelidir. Bunun için de «adalet hissi» nin lüzumlu bilgilerle beslenerek olgunlaştırılması lâzım gelmektedir (57).

İnsanlar «suçluları bir vasıta olarak kullanmayı» terk eyledikleri zaman, infaz tatbikatı da mükemmeleşmeye yönelecektir. Bunun müjdeliyecek müstesna bir şahsın mevcudiyetine de ihtiyacımız yoktur; şimdiye kadar yapılan icat ve inkişaflar, insan oğlunun ceza ve infaz sahasında da muvaffak olacağına kat'ı bir emmare teşkil eder.

Kuvvet ve enerjimizi deneme müessesesinin tesirli bir hale getirilmesi için kullanalım; ve infaz sahasında aşağıda yazılı prensibin ışığı altında yürüyelim: «Suçluların, imkân dahilinde ise hapishaneye gönderilmemeleri ve gönderildiği takdirde de, mümkün mertebe kısa zaman içinde hapishaneden salıverilmeleri cemiyet ve suçlu yönünden elzemdir» (58).

Deneme müessesesinden istifade eden suçlulardan bazılarının, suç teşkil eden fiillerine devamı, bu hizmetin muvaffakıyetsizliğine delâlet etmez. En iyi işliyen hizmetlerde bile zaman zaman istenilmiyen neticeler hâsıl olabilir. Bu hal, bizleri kötümser olmaktan ziyade bizleri tahrik ederek aksaklıkların düzeltilmesine yöneltmelidir.

Hiç şüphe yoktur ki, hapishane hayatının suçluda bıraktığı tesirler neticesi hasıl olan muvaffakıyetsizliklerin adedi, deneme müessesesinden istifade edenlerde görülenlerden daha fazladır. Deneme müessesesinden istifade eden her suçlu islâh olsa, hâkimlerimizin cezayı tayin sırasında esaslı bir hata işledikleri belirtilebilir (59).

Şöyleki, hâkimlerimizin sırf tecil ile halledilebilecek suçluları deneme müessesine tabi kıldığı, öteyandan problemleri olupta içtimaî memurun yardım ve müzaharetine ihtiyacı olan suçluları hapishaneye gönderdiği kanaatı hasıl olur. Böyle bir tatbikat deneme müessesesinin hikmeti vücuduna aykırıdır. Hâkimlerimiz, bu müesseseden azamî derecede istifade etmelidirler. Deneme müessesesinden istifade eden bir kaç suçlunun suç işlemeye devam etmeleri de cemiyetin çökmesine sebeb olmaz. Son olarak şunu ifade edeyimki, deneme müessesesi, şimdiye

(57) Bk. Eissler: «Scapegoat of Society», Searchlights on Delinquency, 289-305 (Ed. grd Printing 1958).

(58) Bk. Schimideberg: «Criminal Pschiatry Based on Offender Therapy 5; 373 (1961) Gill: «Correction's Sacred Cows», 2 Archives of Criminal Psychodynamics, 2: 249 (Spring, 1959).

(59) Bk. United Nations: The Selection of Offenders for Probation, 8 (1959).

1361

kadar suçlu probleminin halli için mevcut müesseseler arasında en iyi olanıdır.

Deneme müesesesesinin İnfaz Sistemimize nakli için T. C. K. da yapılması lâzım gelen değişiklikler :

Türk Ceza Kanunu, yapılan muhtelif değişikliklere rağmen esasları itibariyle, 1899 tarihli İtalyan Ceza Kanunu olup, Türkiyenin ihtiyaçlarına cevap verememektedir; Kanunumuzda 1953 yılında yapılan değişiklerde bir terakki kaydetmemiştir. Türkiyenin nüfusunun 28.00.000 olmasına rağmen 1961 yılındaki mahkûm nüfus miktarı, 20.855; 1962 de 29.156; ve 1963 yılında 24.776 idi. Nüfus bakımından Fransa, İngiltere, İtalya ve İspanya devletleri Türkiye'den daha fazla oldukları halde, Türk cezaevlerindeki nüfus miktarı, bu devletlerindekinden fazladır. İşte, infaz sistemine rasyonal ve faydacı bir veçhe vermek maksadıyla ceza kanunumuzda yapılması lâzım gelen değişiklikler meyanında deneme müessesesinin (probation) da yer alması için, zaman gelmiş ve geçmektedir. Aşağıdaki satırlar bu müessesenin T. C. K. sisteminde yer etmesi için yapılan tavsiyelerden ibarettir.

İlk suçluların hapis veya para cezaları «deneme müessesesine» tâbi olarak veya olmıyarak tecil edilmelidir. Evvelki cezaları bir seneden fazla olan mükerrirlerin cezaları ise «deneme müessesesine» tâbi olmaları şartıyla tecil edilmelidir.

Suçluların deneme müessesesinden istifade keyfiyeti, son tahkikat hâkiminin kararına bağlıdır. Hâkim, içtimaî memurun suçlunun psikolojik ve sosyolik durumu hakkında tetkikat yaparak sunduğu rapora istinad ile kararını verir. Suçlu hakkında yapılacak bu soruşturmanın, ilk veya son tahkikat sırasında yapılması, her hal ve kârda hükümden evvel raporun hâkime verilmiş olması lâzımdır. Aksi halde, hüküm ile cezanın tesbiti arasında bir zaman olmadığından bahis mevzu soruşturma yapılamıyacaktır.

İçtimaî memurlar, hâkimlere verecekleri raporda ceza nevinin tayini hususunda tavsiyelerde bulunabilirler; meselâ, suçlunun deneme müessesesinden istifade ettirilmesi gibi böyle bir teklif karşısında hâkimler haklı olarak şu suali memura tevcih edebilir : Hangi suçlunun deneme müessesesinden istifade etmesi ve hangisinin istifade ettirilmemesini nasıl tahmin ediyorsunuz? Diğer bir deyimle, insanın istikbaldeki hareketini nasıl tahmin ediyorsunuz? Basit bir metod : Suçlunun memur üzerinde yarattığı tesir ve izler olarak söylenebilir; fakat bu usul en az itimad edilebilir olup, daha objektif bir kıstasın mevcudiye-

1362

ti lâzımdır. Ceza infaz sahasında ilmen tesbit edilmiş böyle bir kistasın mevcut olmaması sebebiyle, şimdiki halde, islâh babında sıhhatlı ve makul hükümler verebilmek için aşağıdaki üç halde tahminler yapmak lüzumludur. Bu tahminler suçlunun mazisi, yaşayış tarzı, akli durumu ve fikirlerini tetkik ve değerlendirmek suretiyle yapılacaktır. Bu ölçüler, kesin olmamakla beraber suçlunun hapishaneye gönderilip gönderilmemesi hususunda aydınlatıcı bir rol oynarlar :

1. Suçlu cemiyete tehlike teşkil ediyormu? Suçlunun mazisinde mala ve şahsa tecavüz vakaları mevcutmudur? Şahsın suç teşkil eden fiilleri kronik bir durum arzediyor mu veya suçlunun fikirleri asosyal olup suçlu bu haleti ruhuye içindemi yaşıyor?

2. Suçlu, kendisine zararlı bir şahıs haline gelmişmidir? İntihar tehlikesi mevcutmudur? Suçlu suç teşkil eden fiillerini kontrol edemiyormu?

3. Hapishanedeki islâh teşebbüslerinin bu suçluya faydası olacakmı? Diğer bir ifade ile, hapishane hayatı suçlunun cemiyete avdetinde sosyal normlara uygun bir hayat takip etmesini sağlıyabilecek mi? Yoksa, suçlu cemiyete aykırı hareketlerine devam ederek mi yaşayacak? Suçlu aklen malûl veya saykotik (psychotic) midir? Suçlunun «ceza» olarak hapishaneye gönderilmesi icap etmektemidir? Burada bahis mevzu olan hapis cezası, bir hususi önleme tedbiri olup «öçalma» gayesi mevcut değildir; hürriyetin bir müddet için kısıtlanmasını tazammun eder; bu müddetin de iş esasına müstenid cezaevlerinde geçirilmesi tercihe şayandır.

Suçlunun cezasını hapishanede çekmeden hareketlerini düzeltemiyeceği yolundaki tahminlerin ceza ve infaz sahasındaki ehil kimselerin tetkikat ve mütaalâsına istinad etmesi lâzımdır. Cezanın tesbitinde hâkimlerin bu gibi şahsıların fikirlerini almadan meseleyi sırf deneme müessesesi üzerinden mütala etmeleri suçluların lûzumsuz yere hapishaneye gönderilmelerine sebeb olabilir. Hapishaneye gönderilen suçluların bu müesseseyi terklerinde onların cemiyete intibaklarını temine matuf koruma müessesesine ihtiyaç olduğundan, yerinde olmıyan hapis cezaları iktisadî ve islâh yönlerinden zararlıdır. Suçlular cemiyet ve kendileri için bir tehlike teşkil etmedikleri zaman, onların hapishaneye gönderilmiyerek cemiyet içerisinde islâhlarına girişilmesi en rasyonel bir infaz tutumudur.

İçtimaî memurların vazifeleri

Hâkim, suçluyu cezaevleri rejimine yoksa deneme müessesesi re-

1363

jimine tabi kılacağı hususunda vereceği kararda yardımcı olmak üzere içtimaî memurlar, suçlunun mazisini, şahsiyetini ve karakterini incelerler. Bu tahkikat, deneme müessesesinin bir unsurunu teşkil etmektedir. Bu tetkikatın kaliteli bir şekilde yapılabilmesi için içtimaî memurun altında bulunduğu yükün itidal derecesinde olması ve binnetice içtimaî memurlarının adedinin kâfi derecede olması lâzımdır. İçtimaî memurlar deneme süresince de suçlulara nezaret ve müzaharet ederler. Suçlunun deneme müessesesinden muvaffakiyetli bir şekilde ayrılması gösterilecek olan nezaret ve müzaharetin kalitesine bağlıdır. İslâh yolundaki faaliyetlerde içtimaî memurun şahsiyeti mühim bir rol oynar.

İçtimaî memurların peşin fikir sahibi olmamaları ve nezaret sırasında böyle bir haleti ruhuye ile hareket etmemeleri lâzımdır. Memurun suçluyu olduğu gibi kabul edip, suçtan mütevvellit hukuki sorumluluğu hâkimlere ve manevi sorumluluğu da Allahın takdirine terk eylemelidir, içtimaî memur, suçluya bir şahıs olarak muamele ederek saygı göstermeli, samimi ve arkadaşça bir alâka göstererek suçlunun problemlerini anlamaya çalışmalıdır. İçtimaî memur zorla iyi münasebetler tesisine kalkışmamalıdır, suçlunuun gösterdiği direnme karşısında memurun yapacağı şey, basiret ve anlayış göstermek olmalıdır.

İçtimaî memurun, insanın değeri olduğuna ve insanda gelişme ve büyüme kaabiliyetinin mevcudiyetine inancı olması lâzımdır. İçtimaî memur bidayette suçlu ile arasında samimi bir rabıtanın tesisine gayret etmelidir. Böyle bir rabıtanın mevcudiyeti, memurun itibarını artıracak ve nasihatları değerlendirecektir.

İçtimaî memur, suçlunun, problemlerini tanımasına yardım etmeli ve bu problemleri suça başvurmadan halli yoluna gitme fikrini aşılamalıdır. Memurun yapacağı bütün faaliyetler, suçlunun muvazeneli ve cemiyet için yapıcı bir hayat yaşamasının teminine matuf olmalıdır. Suçlunun anlaması gerekli olan noktalardan birini de, kendisinin haddini bilmesi, aksi takdirde, hayatta hayal sukûtüne uğrayacağı belirtilmelidir. Şurası muhakkaktırki, eşek at gibi yarış edemez.

İçtimaî yardım memurlarının psikoloji, sosyoloji ve kriminoloji ile, insan münasebetleri sahalarında esaslı malûmat sahibi olmaları lâzımdır. Bu ilim dallarından husule gelen sentez, ıslâh alanında sıhhatli bir görüş sahibi olmak için elzemdir. Bununla beraber tahsil ve malûmat yegâne vasıta olmayıp, içtimaî yardım memurlarının aynı zamanda konuşabilme sanatı ve sempatik bir karakter sahibi olması, yapılacak nezaret ve müzaharetin sıhhatı bakımından mühimdir. Deneme müessesesi bir ilim olmakla beraber aynı zamanda bir sanattır. Sosyal İlim-

1364

ler Akademisi, bu memurların Türkiye de yetiştirilmesi için ideal bir yerdir.

İçtimaî memurlarda aranılması lâzım gelen şahsî vasıflar şunlardır: Hissi olgunluk; asalet; insanlarla sosyal münasebetler tesis edebilme kabiliyeti; insan değeri hakkında kuvvetli inanç sahibi olmak; insanın değişme kabiliyetine sahip olduğu inancı; yardım etme duygusuna sahip olmak; zekâca yüksek olmak; olgun kararlar verebilmek; tecrübe sahibi olmak; meslekî gelişmede alâka duymak.

Halkımızın Probation Müessesesini Kabul İmkânı:

Bu müessesenin Türkiye'ye ithali kolay olmıyabilir. Kolay olmayışı şu sebebten olabilir: Halkı mantıken ikna etmeyi tazammun edip halkımızın bu sahada malûmat sahibi olmayışı, suç ve islâh işlerinde hissi havanın hâkim olması sebebiyle, mantıkın rolünün ne dereceye kadar olabileceği suali mucip olabilir. Halkımızın mevcut infaz müesseselerine hissen bağlı olup, onların icabında daha zecri bir hale getirilmesini isterler. Tabiyatıyla, mevcut müesseselerin Türkiye'mizde suç ve suçlu meselesini hallinde kifayet etmediğinden haberdar olmıyan halkımızın göstereceği reaksiyon tabii karşılanmalıdır.

Şunu belirtmek lâzımdır ki, ceza kanunları ve onların infazı halk tarafından kabul edilebilir mahiyette olmalıdır. Aklın kabul etmediği hususlardan mümkün mertebe imtina edilmelidir.

Ceza hukukunda yapılacak reformlara yavaş bir tempo ile girişilmesi ve halk nezdinde buna taraftar fikrin yaratılması lâzımdır. yapılacak değişiklik, denenme müessesesi gibi olursa, halkımızın bu hususta aydınlatılması ve bu müessesenin tatbikatına musait bir havanın yaratılması gerekmektedir. Aksi takdirde, suçluların cemiyette ıslâhını tazammun eden deneme müessesesi, halkımızın ceza adaleti aykırı olduğu muhitlerde, tatbikat imkânına sahip olması beklenemez.

Halkımız «öç olma» fikrine sıkı bir şekilde bağlılık gösterdiğinden gerekli propogandanın yapılması ve deneme müessesesinin haiz olduğu faydaları belirterek yardıma ihtiyacı olan bir vatandaşımıza bu yardımın yapılması lüzumunu ve böyle bir yardımın kapalı müessesede olacak yerde cemiyet içinde girişilmesinin hiç bir mahzuru olmadığını; cemiyetin böyle bir infaz tatbikatında mali bakımdan gerekli tasarrufta bulunabileceği v. s. belirtilmelidir.

Bununla beraber, bu müessesenin Türkiye'ye ithalinde basamak basamak yol atılması, probation'un ilk önce çocuk suçluları için tatb[illegible] ve bu hususta kanunda değişiklikler yapılması lâzımdır.

1365

Probation'un çocuk suçlularına tatbikine başladıktan sonra, bu müessesenin büyük suçlular için de tatbiki luzumunu belirtecek mahiyette hazırlık çalışmalarının yapılarak gerekli neşriyatta bulunulmalıdır.

Deneme müessesesinin (probation) çocuk suçluları hakkında tatbikine başlandığında, bu müessesenin istinad ettiği prensipler gerekli nufuzu bu müessesenin kanunlaşmasından kazanır. Bu hal tabiyatıyla halkımızda bu müessese hakkında bir fikir yaratılmasına meydan verebilir.

Deneme müessesesinin kanunlaşmasından sonra hâkimlerimizin bu müessese hakkında aydınlatılması ve bu müesseseyi tatbiklerinde gerekçeli bir hüküm vermeleri lüzumu belirtilmeli ve bu hükümler neşredilmelidir.

Şunu belirtmek lâzımdır ki, deneme müessesesinin temin edeceği rehabilitasyon (ıslâh), içinde mazinin eriyip yok olacağı bir pota olacaktır; suçluya, hukuk nizamının yeniden göstereceği itimad ona yeni ufuklar açacak ve ıslâh faaliyetleri neticesi hayata kin ile bakan sert nazarlar yumuşayacaktır.

Deneme müessesesinin Türkiye'de tesisine Adalet Bakanlığı tensip edilmelidir; bu makam, suçluluk meselesinde daha yetkilidir.

Deneme müessesesinden istifade edecek olan suçlular, içtimaî memurun nezaretine tabi olacaklar ve içtimaî memurlarda hâkimlere bağlı olarak vazife göreceklerdir. Deneme müessesesinin başarısı, içtimaî memurun bilgi, ve sanatına dayanmaktadır. Bu memurların Sosyal Hizmetler Akademisinden mezunlar arasından veya cezaevi idaresinde vazife görmüş olan öğretmenlerden seçilmelidir; her hal ve kârda, bu kimselerin suçluların nezaret ve islâhı işlerinde ehliyet sahibi olmaları ve bunların tahsil yönünden, psikoloji, psikiyatrı, sosyoloji ve insan münasebetleri sahasında malûmat sahibi olmaları lâzımdır.

Deneme Emri

..... e

Mahkeme, hapis veya sair cezalar yerinde deneme müessesesinden istifade imtiyazını sana tanıyor; mahkemenin bu yolda karar vermesinin sebebi tevkifine sebeb olan kifayetsizliği kendinin halledeceğine olan itimadıdır.

Mahkeme, senin durumun hakkındaki malûmatı içtimaî memur vasıtasıyle temin edecektir; mahkemenin sana gösterdiği itimadı haklı çıkarmak için içtimaî memur gerekli yardımda bulunacaktır.

1366

Deneme müessesesinden istifade kararı, senin namuslu, dürüst bir şahıs olarak yaşayabileceğini ispat için verilmiş bir fırsattır.

Serbest bırakılman şartlı olup; deneme süresince deneme müessesesinin tazammun ettiği şartları ihlal etmediğin takdirde, müddetin sonunda normal statüye avdet edersin; aksi takdirde mahkemeye davet edilerek hakkında gerekli takibat yapılır. Ümidimiz, senin mahkemenin gösterdiği itimada lâyık bir kimse olmak için gayret sarfedeceğindir.

Aşağıda yazılı şartlara harfiyen riayet etmen lüzumludur :

1. Her hal ve kârda içtimaî memura samimi olmak

2. İçtimaî memuru çalıştığın ve ikamet ettiğin yerden haberdar kılmak ve içtimaî memurun haberi olmadan yer değiştirmemek

3. İçtimaî memuru belirtilen zamanlarda ziyaret etmek

4. İçtimaî memurun rızası olmadan mahkemenin kaza dairesini terk etmemek

5. İçtimaî memurun malûmatı olmadan borç edinmemek

6. Kanun ve nizamnamelere riayet etmek

7. Mahkeme veya içtimaî memur tarafından tahmil olunan ilâve şartlara riayet etmek.

Yukarda yazılı olanları okudum ve anladım.

1367

TERCÜMELER

İNGİLİZ HUKUKUNDA MAHKEMEYE İTAATSİZLİK SUÇU

(Contempt of Court)

Yazan :
Thomas DAWSON
(Barrister - At - Law, London)

Çeviren :
Selâhattin ATALAY
(Kırklareli C. Savcısı)

Plân :

1 — Mahkemeye itaatsizlik suçunun mahiyeti,

2 — Ceza dâvalarında mahkemeye itaatsizlik,

3 — Hukuk dâvalarında mahkemeye itaatsizlik,

4 — Dâva hakkında ne zaman mütalâa beyan edilebilir,

5 — Duruşmanın bitmesinden sonra mahkemeye itaatsizlik,

6 — Mahkemeye itaatsizlik suçunda yargılama usulü.

I — Mahkemeye itaatsizlik suçunun mahiyeti

(The nature of contempt of court)

Mahkemeye hürmetsizlik veya tahkir mahiyetinde olan yahut adalete müdahale mahiyetini taşıyan bir havadis veya bir tenkidin yayımlanması suç teşkil eder.

Lord Hardwicke, 1742 yılında bakılan Roarch V. Gorvan, Re Read and Huggonson dâvasında mahkemeye itaatsizlik suçu hakkında geniş bilgi vermiştir. Sonraları İngiliz Başhâkimi (Lord Chancellor) olan Hardwicke, mahkemeye itaatsizlik fiillerini üç sınıfa ayırmıştır. Bunlar :

1 — Mahkemeye iftira etmek,

2 — Dâva taraflarını kötülemek,

3 — Bakılmakta olan dâva konusu hakkında zararlı telkinlerde bulunmak fiilleridir.

1368

Zamanımızda ikinci sınıfa giren mahkemeye itaatsizlik fiilleri, bilhassa yayın yolu ile yapılmaları halinde, üçüncü sınıfa giren mahkemeye itaatsizlik fiillerine dahil olmuş görülmektedir. Fakat 1896 tarihinde bakılan R. V. Payne dâvasında Lord Russell L. C. J'nin belirttiği gibi «dâva taraflarından biri aleyhine basın yolu ile yapılan her iftira (Libel) mahkemeye itaatsizlik suçunu teşkil etmez; böyle bir yayımın mahkemeye itaatsizlik suçunu teşkil edebilmesi için mezkûr yayımın bakılmakta olan dâvaya zarar verecek mahiyette olması lâzımdır».

Bu karar, bakılmakta olan dâva ile ilgili bir yayımın hangi hallerde mahkemeye itaatsizlik suçunu teşkil edeceğini tayinde bugün hâkimlerin uydukları bir emsal mahiyetini taşımaktadır.

Bu türlü yayımların suç teşkil etmesi için yayım tarihinde dâva muamelelerinin (proceedings) başlamış olması lâzımdır. Dâva muameleleri, genel olarak, duruşmanın yapılmasından önce başlar. Hukuk dâvalarında, dâva muameleleri mutat olarak mahkemenin bir emrinin tebliği ile başlar; bazan da şirketlerin tasfiyeleri ve boşanma dâvalarında olduğu gibi dâva arzuhalinin verilmesi, yahut vasiyete müteallik dâvalarda görüldüğü veçhile davetiye çıkarmakla başlamış olur. Ceza dâvalarında dâva muameleleri, sanığın tevkifi veya sanığa celpname gönderilmesile başlamış sayılır.

2 — Ceza dâvalarında mahkemeye itaatsizlik

(Contempt in crimnal cases)

En önemli mahkemeye itaatsizlik dâvaları, dâvanın talik edildiği günler arasında geçen süre zarfında ika edilen itaatsizlik suçlarına müteallik olanlardır. Bunun en güzel misalini, 1906 tarihinde bakılan R. V. Davies dâvasında görüyoruz. Bu dâvada, bir kadın çocuk terketmekten sanık bulunuyordu. Tutuklu olarak beş haftadan fazla süren duruşmadan sonra mahkeme kendisini çocuğu öldürmeğe teşebbüs etmekten suçlu bulmuştu. Tevkif tarihi ile son karar tarihi arasında geçen günlerde bir gazetede «Bebeklerin değiştirilmesi», «Acınacak ve bir bebek» başlıklarını taşıyan seri halinde makaleler yayınlanmıştı. Bu makalelerde, mezkûr sanığın karakterinden bahsediliyor ve onun başka bir isim altında müteaddit defalar mahkûm edildiği iddia olunuyordu. Dâvaya bakan mahkeme hâkimi Mr. Justice Wills, bu makaleler sebebile gazete mesul müdürünün 100 İngiliz lirası para cezasile mahkûmiyetine ayrıca muhakeme masraflarını ödemesine karar verirken bu türlü yazıların mahkemeye itaatsizlik suçunu teşkil ettiğini göstermek gayesile üç sene önce yani 1903 tarihinde bakılan ve aynı mahiyette olan

1369

R. V. Parke dâvasını misal olarak ele almış ve bu dâvaya ait hükümden şu cümleleri iktibas etmişti :

«Bu türlü makalelerin yayınlanmasının mahkemeye itaatsizlik suçunu teşkil etmesinin sebebi, bu cins makalelerin, mahkemeye, sağlam bir neticeye varmada hareket kabiliyetini kaybettirecek yani mahkemeye kaza vazifesini ifade tamamen veya kısmen tesir edebilecek bir mahiyet taşımaları ve bazan da böyle bir gaye gütmeleridir. Mahkemeyi haksız hüküm vermeğe sevkedebilecek veya mahkemenin bitaraf hareket etmesine mani olabilecek yazılar mahkemeye itaatsizlik mahiyetini taşırlar. Bunun izahı kolay değildir. Bu manayı en güzel şekilde «mahkemeye itaatsizlik» (contempt of court) tabiri ifade etmektedir».

Keza 1927 yılında bakılan R. V. Daily Mirror, Exparte Smith dâvasında sanığın tevkifinden hemen sonra resminin yayınlanmasına, sanığın kimliğinin münakaşalı olması sebebile, bu konuda bilgisi olan tanıkların resmi gördükten sonra tesir altında kalmalarının mümkün olabileceği mülahazasıle mahkemeye itaatsizlik addolunmuştur.

Bir ceza dâvasında kaide olarak jüri heyeti kararını bildirinceye kadar, sanığın fena karakterli olduğuna dair delillerin zikredilmesine mani olunur. Bu kaide, bir şahsın, sırf mazisi sebebile mahkûm edilmesi tehlikesini bertaraf eder ve sanığın sadece işlediği suçtan suçluluğunun tesbit cihetine gidilmesini sağlar.

Bu türlü hareketlerin mahkemeye itaatsizlik suçu sayılması, «Suç araştıran şahıs» (Crime investigator) olarak tanınan bir çok gazetecinin bu gibi faaliyette bulunmaktan çekinmelerine sebeb olmuştur. Bir gazeteci sırf haber toplamak gayesile hareket etmiş olabilir, fakat topladığı bu bilgileri bir şahıs aleyhine de kullanabilir. Duruşmadan önce bu türlü bilgilerin yayınlanması, ciddi bir suç teşkil eder. 1902 tarihinde bakılan R. V. Tibbits and Windust dâvası buna bir örnek teşkil etmektedir. Bu dâvada gazete mesul müdürü ile haberi derliyen gazeteci, «dâvayı ifsat etmeğe ve adaletin tecellisine mani olmağa teşebbüs etmekten» suçlu bulunmuş ve her ikisi altışar ay hapse mahkûm edilmişti. Keza 1924 yılında bakılan R. V. Eveninng Standard, Manchester Guardian and Daily Express, Ex parte Director of Public Prosecutions dâvasında, bakılmakta olan bir ceza dâvasile ilgili konularda bilgi toplamak gayesile araştırıcı şahıslar istihdam etmek ve onların topladıkları bilgileri yayımlamak mahkemeye itaatsizlik suçu sayılmıştır.

Police Court ve Petty Sessions ismini taşıyan mahkemelerde sanığın duruşmasının yapılmasına hazırlık mahiyetinde olan muamele-

1330

lerin (preliminary proceedings) tam ve doğru olarak yayımlanmasının jüri üyeleri üzerine tesir yapabileceği düşünülebilir. Bu sebeble ekseriye bu türlü muamelelerin sanığın savunmasına taallûk eden kısımları açıklanmaz. Bununla beraber, bu nevi muamelelerin yayımlanması, 1865 tarihinde bakılan R. V. Gray dâvasında belirtildiği veçhile mahkemeye itaatsizlik suçu teşkil etmez. Sanık hakkında yapılan muamelelerin tam ve doğru olarak yayımı, sanığın menfaatine olduğu kadar âmme menfaatine de uygundur.

Bir adli muamelenin (Judicial proceesings) doğru olarak yayımlanması, mahkemeye itaatsizlik suçunu teşkil etmez. 1925 yılında bakılan R. V. Editor and Publishers of the Evening News, ex parte Hobbs dâvasında, bir nevi sulh hâkimi olan Recorder'in Büyük Jüriye (Grand Jury) tevdi ettiği ithamnamenin (charge) tam ve doğru olarak yayımlanmasının mahkemeye itaatsizlik suçu teşkil etmiyeceğine karar verilmiştir.

Bakılmakta olan dâvalar hakkında mütalâa beyan etmek (comments on cases) veya dâva konusu olan hâdiseler hakkında iddiada (allegations of facts) şüphesiz mahkemeye itaatsizliktir; bunların yayımlanması suç teşkil eder. Bu sebeble bir dâva konusuna veya dâvada adı geçen şahıslara ait gazete münakaşalarının, dâva neticeleninceye kadar yayımlanmaması icap eder. 1895 yılında bakılan Re Stead, R. V. Balfour dâvasında, dolardırıcılık suçundan duruşması devam etmekte olan Jabes Balfour hakkında the Reviev of Reviews isimde dergide yayımlanan yazıda kullanılan şu cümleler dâva konusu teşkil ediyordu:

«Diğer nadir bir dolandırıcıyı, geçen ay hâkim huzuruna çıkarılmış olan Jabes Balfour'un şahsında görüyoruz. Bu şahıs, Old Bailey Agır Ceza Mahkemesi huzuruna çıkarılacaktır. O zaman onun perişan halini müşahade edeceğiz. Eski Yunan'lıların Ceza Mabudesi Nemesisin ayakları kurşun gibi ağırdır. Fakat ekseriya adaleti, onu beklemesini bilenler görebilmektedir. Maalesef bazan bekliyen şahıslar, adaletin tecellisini görmeden ölmektedir.»

Bu yazı sebebiyle mezkûr derginin mesul müdürü Mr. Stead mahkemeye itaatsizlik suçundan 100 İngiliz lirası para cezasına mahkûm edilmişti.

Bu dergideki bahis konusu cümleler, mahiyeti itibarile çok ağırdır. Fakat aynı mahiyette olan yazıların, mutedil de olsa, Jürinin kararını bildirmesinden veya mahkemenin hükmünü vermesinden önce (before verdict or judgement) yayımlanması suç teşkil eder.

1371

1945 yılında bakılan Delbert-Evans V. Davies dâvasından anlaşılacağı veçhile bir mahkeme hükmüne karşı istinaf yoluna baş vurulması halinde, gazete mesul müdürlerinin, İstinaf Mahkemesinin karar vermesine kadar dâva konusunda bir tefsirde bulunmamaları isabetli bir hareket olur.

1925 yılında bakılan R. V. Editor of the Evening Newa dâvasında görüldüğü veçhile dâva ile ilgili bir karikatür de mahkemeye itaatsizlik suçu olabilir.

3 — Hukuk dâvalarında mahkemeye itaatsizlik

(Contempt in civil cases)

Genel olarak ceza dâvaları, hukuk dâvalarından daha çok nisbette umumî efkarı ilgilendirdiğinden en önemli mahkemeye itaatsizlik suçları ceza dâvalarında görülmektedir. Fakat mahkemeye müdahale edilmemesi prensibi, ceza ve hukuk dâvalarında bir tefrik yapılmaksızın tatbik olunmaktadır.

Bu hususta 1889 tarihinde bakılan In re O'Malley, Hunt V. Clarke dâvasını misal olarak alabiliriz. Bir gazetede, yakında duruşması başlıyacak olan bir dâva hakkında şu yazı yayımlanmıştır :

«Dâvacı Hunt, dâvalı Clarke'den şirketlerle yaptığı muamelelerde hakikate aykırı beyanlarda bulunmuş olduğunu iddia ederek faiz ve temettü hissesile beraber 1800 İngiliz liralık bir meblağın ödenmesini talep etmiştir. Dâvacı Hunt, bundan başka, dâvalı Clarke'nin Adams ile yaptığı muamelelerde de hakikate aykırı beyanda bulunduğunu iddia ederek ayrıca 500 İngiliz lirasının ödenmesini istemiştir. İş tarihinde Moldacot fiaskosu sebebile üzülüp ağlıyanlar az görülmüştür».

Bu yazının mahkemeye itaatsizlik suçunu teşkil ettiği iddia olunmuş, fakat dâvaya bakan the King's Bench Division isimli mahkeme, bunun mahkemeye itaatsizlik olmadığına karar vermiştir. Mezkûr karar aleyhine istinaf yoluna baş vurulması üzerine İstinaf Mahkemesi (the Court of Appeal), yazının mahkemeye itaatsizlik suçunu teşkil ettiğini kabul etmiş ve mezkûr kararı bozmuştur. Bozma kararını tefhim eden İstinaf Mahkemesi Başkanı Lord Justice Fry meseleyi şu şekilde izah etmiştir :

«Bu yazı bana, dâvalının şirketlerle şüpheli işler çeviren bir şahıs olduğu intibaını veriyor ve duruşmanın karanlık işleri aydınlatacağını telkin ediyor. Bundan başka mezkûr yazı, duruşmanın seyri boyunca

1332

durumun açığa çıkması safhalarının para yatıran şahıslar için ikaz bakımından, ilgi çekici olacağını ima ediyor. Bu sebeble mezkûr yazının mahkemeye itaatsizlik mahiyetinde olduğuna kaniyim. Zira Lord Hardwicke'nin kullandığı tabirle bu yazı, ileride bakılacak olan bir dâva hakkında şahısların bitaraf olmasına mani olacak şekilde tesir icra etmekte ve bu suretle adaletin tam ve doğru olarak tecellisine mani olabilecek mahiyet taşımaktadır».

İstinaf Mahkemesinin mezkûr kararının bir neticesi olarak zamanımızda, neticelenmiş hukuk dâvalarında dâva taraflarını rencide edecek mahiyette olan veya ileride dinlenecek tanıkların ifadelerini değiştirmelerine sebeb olabilecek mahiyette bulunan gazete mütalâaları (newspaper comments), suç teşkil etmeleri sebebile, tehlikeli görülmektedir.

Gazeteciler, bazan hukuk dâvalarında, dâva lâyihası (statement of claim) ile cevap lâyihasının (statement of defence) yahut yemin altında verilen beyannamenin (affidavit) suretlerini elde edebiliyorlar. Fakat dâvacı veya dâvalının dâva ile ilgili bir beyanını ifade eden bu vesikaların duruşmadan önce yayımlanmaları çok tehlikelidir. Nitekim 1896 yılında bakılan Re Oconnor, Chesshire V. Straus dâvasında, neticelenmiş olan dâvada dâva lâyihası suretinin yayımlanmasının mahkemeye itaatsizlik suçunu teşkil ettiğine karar verilmiştir.

Bununla beraber, bakılmakta olan bir dâvada, delil temin etmek gayesile, hüsnüniyetle (bona fide) yapılan ilânlar (advertisements) mahkemeye itaatsizlik sayılmaz. 1881 tarihli Plating Co. V. Farguharson dâvasında İstinaf Mahkemesi (the Court of Appeal), bakılmakta olan dâvada, dâvacı tarafından delil elde etmek üzere bazı vesikaları ibraz edecek olanlara mükafat olarak yüz İngiliz lirası verileceğini ifade eden bir ilânın gazetede yayımlanmasının mahkemeye itaatsizlik suçunu teşkil etmiyeceğine karar vermiştir. Fakat ilânlar, sırf diğer tarafı zarara sokmak gayesile yapılırsa, mahkemeye itaatsizlik suçunu teşkil eder. 1888 tarihinde bakılan Butler V. Butler dâvası buna bir misal teşkil eder. Bu dâvada bir kadın kocasından boşanmak için mahkemeye dilekçe vermişti. Bunun üzerine koca, karısının zina etmekten mahkûm olduğunu ve bu gayrı meşru münasebetinden bir kızı bulunduğunu bilenlere mükafat olarak 25 İngiliz lirası vereceğini ifade eden bir ilânı karısı ile akrabalarının ikamet ettikleri mahalleye yapıştırmıştı. Hâkim Mr. Justice Butt, verdiği kararda mezkûr ilânın hüsnüniyetle ya-

1373

pılmamış olduğu kanaatında olduğunu ve bu ilân ile kocanın, karısını halkın gözünde küçültmek gayesini güttüğünü ve bununla da karısının açtığı boşanma dâvasında mahkeme huzurunda itibarını sarsmak istediğini belirterek hareketinin mehkemeye itaatsizlik suçunu teşkil ettiğini bildirmiştir.

Bu gibi ilânların mahkemeye itaatsızlık suçunun teşkil edip etmediğini tayinde kıstas hüsnüniyet kaidesi olduğundan, bu ilânların yayınlandığı gazetelerin mesul müdürleri ile tâbilerin cezaî mesuliyetlerini tesbit çok zordur. Bu şahısların ilânı yapan şahsın suiniyetle hareket ettiğini bildiklerinin anlaşılması halinde cezalandırılmaları mümkündür.

4 — Dâva hakkında ne zaman mütalâa beyan edilebilir (when comment can be made)

Mahkemeye itaatsizlik suçundan bir şahsın cezalandırılabilmesi için açılan dâva ile ilgili olduğunu bilerek dâva hakkında mütalâa (comment) beyan etmiş olduğunun isbatı icab eder. 1899 yılında bakılan Metrapolitan Music Hall Co. V. Lake dâvasında, suçun tekevvünü için bilme unsurunun tahakkukunun şart olduğu belirtilmiştir. Bakılmakta olan dâva ile ilgili olan bir konuda bilmiyerek mütalâa beyan eden veya çirkin bir fikir ileri süren şahıs, tarziyede bulunduğunu ilân edebilir.

Hukuk dâvalarında, ekseriya duruşmanın devamı boyunca, dâva taraflarının isteği üzerine ara kararları (Interlocutors) verilir. Meselâ dâva taraflarından birinin okuduğu yeminli beyanname üzerine diğer taraf, tanıkları sorguya çekebilir ve bu konuda bir tedbir kararı (injunction) verilmesini istiyebilir. Hukukcu olmıyan bir şahıs, böyle bir tetbir kararı üzerine duruşmanın yapılmış olduğu mülâhazasıle, dâva hakkında mütalâa beyan edilebileceğini veya tenkit yapılabileceğini düşünebilir. Bu, tamamile hatalı bir düşünüştür. Böyle bir düşünüşle mütalâa beyan eden veya tenkitte bulunan bir kimseyi, mahkemenin ağır bir ceza ile cezalandırması ihtimali azdır. Fakat bu şahsın, mahkemeye itaatsizlik suçundan açılan dâva sebebile yapılan masrafları ödemesine karar verilmesi mümkündür. Sonra bu şahıs, bilmiyerek mahkemeye itaatsizlik ettiği yolunda ilân suretile tarziye vermek mecburiyetinde kalabilir. Böyle kötü bir durumla karşılaşılmaması için, hâkim nihai kararını (final judgement) bildirmedikce, dâva hakkında mütalâa beyan etmemek icap eder.

Ceza dâvalarında hâkim, bazı hallerde, jürinin hadise hakkında verdiği kararı bildirmesinden hemen sonra hükmünü vermez, hükmün verilmesini başka güne bırakır; böyle bir talikten sonra ileri sürülen mü-

talâanın tesiri, dâvanın ilk safhasında yayınlanan mütalâanın tesirinden çok daha az olur. Buna rağmen, dâvanın bu safhasında da hâkimin nihai kararını bildirmesinden önce mütalâa beyan edilmemesi lâzımdir.

Dâvanın İstinaf Mahkemesinde tetkiki safhasına gelince: İstinaf Mahkemesinde tecrübeli hâkimler bulunduğundan ve ekseriya bu mahkemede tanık dinlenmediğinden, dâvanın bu safhasında yapılan mütalâaların İstinaf Mahkemesinin kararına tesir etmiyeceği düşünülebilir. Fakat hâkimler, bir çok vesilelerle, okudukları yazıların tesiri altında kalmadıklarını söyliyemiyeceklerini açıkça bildirmişlerdir. Bu sebeble Ceza İstinaf Mahkemesinde tetkik edilen 1945 tarihli Delbert — Evans V. Davies dâvasında belirtildiği veçhile, istinaf yoluna baş vurulması halinde genel münakaşa ve tartışmalardan kaçınmak lâzımdır. Bundan başka İstinaf Mahkemesince kararın bozularak yeniden duruşma yapılmasına karar verilmesi daima mümkündür. Bu da, dâvanın bu safhasında gazete münakaşa ve tartışmalarının yapılmaması icap ettiren diğer bir sebebtir. Fakat aleyhine karar verilen tarafın, dâvaya bakan mahkemede icra edilen duruşma sırasında istinaf yoluna baş vuracağını beyan etmesi, dâva hakkında mütalâa beyanını veya tenkit yapılmasını önliyemez; zira istinaf yoluna baş vurulduğuna dair yazılı tebligat yapılmadıkca istinaf yoluna baş vurulmuş olunmaz.

Askerî mahkemede (Military Court), yalnız beraat kararları duruşma biter bitmez tebliğ edilebilir; mahkumiyet kararlarının tebliği ve infazı için üst makamca tasdik edilmesi lâzımdır. 1921 yılında bakılan R. V. Daily Mail dâvasında, askerî mahkemece ittihaz edilen bir mahkumiyet hükmü, tasdikten önce, bir gazetede yayınlanmıştı. King's Bench Divisional Court isimli yüksek mahkeme, hükmün tasdikten önce yayınlanmasının mahkemeye itaatsizlik olduğunu belirterek gazete mesul müdürünün 200 İngiliz lirası para cezası ile teçziyesine ve muhakeme masraflarının kendisinden alınmasına karar vermiştir.

5 — Duruşmanın bitmesinden sonra mahkemeye itaatsizlik (Contempt committed after trial)

Duruşmanın bitmesinden sonra, dâva ile ilgili konularda yapılan yayım, ancak iki halde mahkemeye itaatsizlik suçunu teşkil edebilir:

1 — 1891 yılında bakılan Lawrence V. Ambery dâvasında görüldüğü veçhile, duruşma gizli (in camera) olarak ceryan etmiş ve duruşmanın yayımlanmaması hakkında karar ittihaz edilmiş ise, mahkeme kararını tebliğ etmiş olsa bile bu karara riayet etmiyerek yayımda bulunmak, mahkemeye itaatsizlik suçunu teşkil eder.

1913 tarihli Scott V. Scott dâvasında Lordlar Kamarasının verdiği kararda belirtildiği veçhile, kanunun kabul ettiği haller dışında, bir hâkimin, ancak dâvanın hususi durumunun icap ettirdiği hallerde duruşmanın gizli yapılmasına veya duruşmanın yayımlanmamasına karar verilebilir. Meselâ, sır teşkil eden bir konu ile ilgili dâvada duruşma gizli yapılmalıdır. Fakat ekseriya butlan dâvalarında görüldüğü gibi sırf umumi adaba aykırı konularda tanıkların dinlenilmesi, gizli celse yapılmasını haklı kılmaz.

Küçüklere ait hükümleri muhtevi bulunan 1933 tarihli the Children and Young Persons Act isimli kanuna göre hâkim, büyüklere mahsus mahkemede bakılmakta olan umumi adap aleyhine işlenmiş olan bir suça ait dâvada, 17 yaşından küçük bir şahsın dinlenmesi halinde dinleyicileri duruşmanın yapıldığı salondan çıkarmak yetgisine sahiptir. Mezkûr kanun, çocuk mahkemelerine halkın alınmamasını âmirdir, ancak Basın mümessilleri bir istisna olarak duruşmalara alınabilir; fakat bunlar da kanunun tesbit ettiği kayıt ve şartlara uymağa mecburdur. Meselâ, sanık veya tanık olarak yahut başka bir sıfatla dâva ile ilgisi bulunan 17 yaşından küçük bir çocuğun ismini, adresini, okulunu yahut kendisinin kimliğini belli edecek bir başka hususiyetini yazamazlar, keza resmini de yayımlıyamazlar.

Aleni olarak icra edilen duruşmalarda, her celsenin muntazam yayımlanmamasının dâvaya zarar vermesinin ihtimal dahilinde olması halinde mahkeme, yayım yasağı koyabilir. 1821 yılında bakılan R. V. Clemert dâvası buna bir misal teşkil etmektedir, Şöyleki: Vatana ihanet suçundan sanık olan bir kaç şahsın ayrı ayrı duruşmalarının yapılması gerekiyordu. Bunun neticesi olarak birinci duruşmada ifadeleri alınan tanıkların ve ibraz edilen delillerin ekserisinin, ikinci ve mütaakip celselerde tekrarlanması icap ediyordu. Bunların yayımlanmasının mütaakip celselere zarar vermesinin kuvvetle muhtemel olması sebebile Hâkim Chief justice Abbott, bütün dâvalar neticeleninceye kadar yayım yapılmamasına karar vermişti. Bu karara riayet etmiyen bir gazete mesul müdürü, 500 İngiliz lirası para cezasile cezalandırılmıştı.

Yayımının yasak edilmesi kararının çok istisnai ahvalde verilmesi icap eder. Şimdi ekseriya hâkimler, duruşma ile ilgili bir hususun yayımlanmasının mahzurlu görülmesi halinde Basın mensuplarından yayım yapmamalarını talep etmekte ve Basın mensupları da mahkemelerin bu taleplerine titizlikle uymaktadırlar.

2 — Duruşmanın bitmesinden sonra işlenen ikinci cins mahkemeye itaatsizlik suçlarına gelince:

1376

Bunlar, bizzat mahkemenin kendisine iftira etmek (Scandalising the court itsef) fiilleridir. Bu cins suçlara ender raslanılmaktadır. Burada misal olarak 1930 yılında bakılan R. V. wilkinson and others, ex parte the Attorney — General dâvasını zikredeceğiz. Bir Kominist Parti mensubunun mahkûmiyeti üzerine, bir Kominist gazetesinde bunun siyasi bir itham (a Political charge) olduğunu belirten bir makale yayımlanmıştı. Bu makalede mahkûmiyet kararını veren hâkimin açıkca sınıf tarafgirliği (strong class bias) yaptığı iddia edilmişti. Mahkeme, bu tabirlerin çirkin ve haysiyet kırıcı mahiyette mahkemeye tecavüz (gross and autrageous contempt) olduğunu ve bu tabirle hâkimin hâkir görüldüğünü ve otoritesinin kırıldığını belirterek makaleyi yayımlamaktan mesul olan şahısların, 5 ile 6 ay arasında değişen çeşitli hapis cezalarile mahkûmiyetlerine, tab işlerini ifa etmiş olan ve fakat özür dilemiş bulunan müdürün de 250 İngiliz lirası para cezasile cezalandırılmasına, muhakeme masrafı olan 25 İngiliz lirasının kendisinden tahsiline karar verilmişti.

1900 yılında bakılan R. V. Gray dâvasında, bir gazete yazarı, bir iftira dâvası duruşmasında hâkimin sarf ettiği sözlere kızarak dâvanın bitmesinden sonra bir yazı yayımlamıştı. Hâkim Lord Russell Killowen, verdiği hükümde mezkûr yazıda kullanılan kelimelerin hâkimin şerefini rencide ettiğini, itidalden uzak olduğunu, çirkin bulunduğunu belirtmiş ve sanığın özür dilemesini nazara alarak 100 İngiliz lirası para cezasile cezalandırılmasına ve muhakeme masrafı olarak 25 İngiliz lirasının kendisinden tahsiline karar vermişti.

1936 yılında bakılan Ambard V. Attorney — General for Trinidad and Tobago dâvası, duruşmadan sonra ika edilen mahkemeye itiatsizlik fiillerinin mahiyetini belirtmesi bakımından kayde değer. Trinidad'da mahalli bir gazete yazarı, muayyen tip suçlardan suçlu bulunan sanıklar hakkında ittihaz edilen kararların mütenakız olduğunu belirten bir makale yayımlamıştı. Bu makalede mutedil bir lisan kullanmış, hâkimlere tarafgirlik isnat etmek veya ehliyetsiz olduklarını ileri sürmek gibi küçültücü tabirler, istimal etmemişti. Buna rağmen Trinidad mahkemesi kendisini suçlu bulmuştu. Bu karar aleyhine istinaf yoluna baş vurulması üzerine, Müstemleke Mahkemelerinin verdiği kararlara bakan İstinaf Mahkemesi (Judicial Committee of the Privy Council) mezkûr mahkemenin hükmünün bozulmasına karar vermişti. İstinaf Mahkemesinin kararını tebliğ eden Lord Atkin şöyle demiştir:

«Cemiyetin bir ferdinin, hâkim kürsüsünde yapılan işler hakkında, hususi surette veya aleni olarak hüsnüniyetle (in good faith) tenkit hakkını kullanması (to exercise the right of criticsm) suç teşkil etmez. Ya-

pılan tenkitlerin hâkimin şahsına veya ifa ettiği kaza muamelelerine taalluk edip etmemesi önemi haiz değildir. Tenkit yolu, cemiyetin her ferdine ancak bir yoldur. Bu yolda yanılanlar musamaha ile karşılanmalıdır. Ancak bunun için cemiyetin bir ferdinin, kaza muameleleri hakkında bir fikir beyan ederken çirkin bir isnatta bulunmaktan kaçınması, tenkit hakkını samimi olarak kullanması ve izrar kastile hareket etmemesi, keza adaleti küçültmek gayesini gütmemesi lâzımdır. Ancak bu şartlar içinde yapılan bir tenkit, cezaî takibat dışında kalır. Adalet, el sürülmez bir kuvvet değildir. Adaletin, halkın kontrolüne tahammül etmesi, ve hatta alelade insanların kaba mütalâalarını musamaha ile karşılamasını bilmesi, lâzımdır».

Bu sözlerden anlaşılacağı veçhile, bir gazete yazarı (yahut başka bir kimse), bir hâkimi dâvayı neticelendirmesinden sonra tenkit edebilir. Ancak bunun için verilen karar aleyhine istinaf yoluna baş vurulmamış olması icap eder. Bundan başka tenkidin saygı çerçevesi dahilinde yapılması ve bilhassa hâkimin haksız hüküm verdiğini veya tarafgirlik yaptığını ima eder mahiyette bulunmaması gerekir. Zira bu şekildeki bir tenkit hâkimin otoritesini sarsar ve adaleti rencide eder.

1943 yılında bakılan Debi Prasad Sharma and others V. King — Emperor dâvasında bir hâkimi tenkit eden bir yazar hakkında bir Hint mahkemesi tarafından mahkemeye itaatsizlik suçundan verilen mahkûmiyet kararının bozulması için İstinaf Mahkemesine baş vurulmuştu. Müstemleke mahkemelerinin verdiği kararlara bakan İstinaf Mahkemesi, tenkidin, müşteki hâkimin adli vazifesi dolayisile yaptığı bir muameleye taalluk etmemesi sebebile hükmün bozulmasına karar vermişti. Mezkur kararda müşteki hâkimin iftira suçundan, iftira edenler aleyhine dâva açabileceği belirtilmiş fakat iftira edenlerin mahkemeye itaatsizlik suçundan suçlu bulunamıyacakları izah olunmuştur.

6 — Mahkemeye itaatsizlik suçunda yargılama usulü (Procedure for punishing contempt of court)

Mahkemeye itaatsizlik suçundan sanık olan şahıslar hakkında tatbik olunan yargılama usüllerini üç sınıfa ayırmak mümkündür:

1 — Mahkemeye itaatsizlik suçu, diğer suçlarda olduğu gibi Ağır Ceza Mahkemelelerinde (at the assizes), normal itham usulüne (ordinary process of indistment) göre cezalandırılabilir. Bu usul, zamanımızda az uygulanmaktadır. Yukarıda «Ceza Dâvalarında Mahkemeye İtaatsizlik» başlıklı kısımda bahis konusu ettiğimiz 1902 yılında bakılan R. V. Tibbits and windust dâvasında bu usul tatbik olunmuştur,

1378

2 — Mahkemeler, mahkemeye itaatsizlik suçunu teşkil eden yayımın men'ine karar (injunction) verebilirler. Ancak bu usul, yalnız dâva taraflarından birisi mahkemeye itaatsizlik suçu işlemesi halinde uygulanmaktadır. Mezkûr usule misal olarak 1925 yılında bakılan R. V. Wealdstone News dâvasını gösterebiliriz.

3 — Bu usul, basit ve sür'atlidir. Yayımın devamı derhal önlenir ve sanık derhal cezalandırılır. Zamanımızda en çok bu usul uygulanmaktadır Mezkûr usule göre bir hukuk veya ceza dâvasında, dâva taraflarından biri, yapılan bir yayımın duruşmanın adil bir şekilde icrasına mani olacağı kanaatında bulunduğunu yazılı bir beyanla (an affidavit) bildirir ve bunu «Rule Nisi» kaidesine tevfikan bir karar (attachment) ittihaz etmek üzere mahkemeye ibraz eder. «Rule Nisi», diğer taraf muayyen bir müddet içinde itirazda bulunarak kaldırılması için muhik sebebler göstermedikce hüküm ifade eden mahkeme kararı demektir. Mahkeme, böyle bir talebi, adil bir duruşma yapılmasına zarar verebilecek bir yayımın mevcut olduğunu gösteren kat'i olmıyan bir karine (Prima facia) kabul ederek sanıkların cezalandırılmaları hususunda bir karar (attachment) ittihaz eder. Sanık olan gazete sahibi ile nâşir, mesul müdür, yazar ve tâbi muayyen günde mahkemeye gelerek kararın kaldırılması hususunda muhik sebebler göstermedikleri takdirde mezkûr karar kesinleşir ve derhal infaz olunur. 1896 yılında bakılan Re O'Conner Chesshire V. Strauss dâvasında görüldüğü veçhile bu şahıslardan her biri veya tamamı aleyhine mezkûr usule baş vurulabilir. Gazete sahibi ile gazete mesul müdürü, mahkemeye itaatsizlik mahiyetini taşıyan yazıdan haberleri olmadığını müdafaa olarak ileri süremezler.

1379

İŞ SÖZLEŞMESİNİN SONA ERMESİ (*)

(Fransız Hukukunda)

Yazan:
Prof. Dr. A. ROUAST
Prof. Dr. P. DURANT

Çeviren:
Dr. İsmet OCAKÇIOĞLU

Bu konuda yapılması gereken ayırım : 1 — İş söleşmesinin sona ermesi şartları tarafları sözleşmede bir süre öngörmüş olup olmamalarına göre değişir. Süresi belli iş sözleşmesi ve süresi belli olmıyan iş sözleşmesi ayırımı büyük bir önemi haizdir. Eğer belli bir süre için yüklenmede bulunulmuş ise sözleşmenin sona ermesi sebepleri öngörülmüş olan sürenin dolmasından yahut sözleşmenin devamına engel teşkil eden umulmayan bir olaydan ileri gelir; eğer aksine sözleşme süreye ilişkin hiçbir açıklama yapılmaksızın yapılmış ise, âdet halinde bulunan ihbar süresine saygı göstermek kaydıyla taraflardan herbiri sözleşmeyi bozmakta her zaman için serbest tutulmuştur.

2 — Diğer taraftan, sözleşmenin bir veya diğer tipinde sona erme sebepleri ile askıda kalma sebeplerini birbirine karıştırmaktan kaçınmak lâzımdır. Gerçekten, devamlı bir sözleşme yüklenme ortadan kalkmaksızın uygulanmasında geçici olarak askıda kalabilir, sözü geçen yüklenme askıda kalma sebepleri ortadan kalkınca sonuçlarını yeniden doğurmaya devam edecektir. Buna göre kısa bir hastalık sözleşmeyi bozmaz, ancak bunun sonucu çalışanın iyileşmesine kadar yürütülmesinin askıda kalmasıdır. Gene aynı şekilde, kanun koyucu grevin bir bozma sebebi olmayıp iş sözleşmesinin askıda kalması sebebi olduğuna karar vermiştir.

Burada sırasıyla: 1) Süresi belli olan ve süresi belli olmıyan iş sözleşmelerinde müşterek bozma sebepleri:, 2) Süresi belli sözleşmelerde

---

(*) 1963 yılında Paris'te yayınlanan İş Hukuku isimli eserde bir bölüm halinde yer alan bu yazı Profesör A. Rouast ve Profesör P. Durand'ın mirasçısı Monique Durand'ın müsaadeleriyle Türkçe'ye çevrilmiştir.

özel sona erme sebepleri: 3) Süresi belli olmıyan sözleşmeler hakkındaki sona erme sebepleri: 4) Grevin özel durumu incelenecektir.

1 — Her iki tip sözleşmede müşterek sona erme ve askıda kalma sebepleri:

Mücbir sebebin genel sonucu: Mücbir sebep bir iş sözleşmesinin bozulması sonucunu doğurabilir, fakat her zaman böyle değildir. Mücbir sebep karakterini haiz olan olaylar, sonuçlarının kat'i yahut geçici olmasına göre sözleşmeyi bozarlar yahut askıda bırakırlar. Bir âfet müesseseyi yıkınca, müessesenin yeniden ve ne zaman yapılacağı önceden bilinemiyorsa sözleşmenin bozulması hali vardır; eğer bazı onarımları müteakip iş yeniden ele alınabilecek ise askıda kalma hali vardır. Bu vesile ile şunu hatırlatmak gerekirki olay, ancak beklenmiyorsa, karşı konulamıyorsa ve yürütme konusunda mutlak bir imkânsızlık doğuruyorsa, mücbir sebep karakterini haizdir. Bu konuda harp daima bu neviden bir olay olarak düşünülemez, çünkü sözleşmeyi yürütmede daima mutlak bir imkânsızlık doğurmaz. Gene aynı şekilde işletme kayıpları ve açıkları işçileri tutmaya zaruri olarak engel teşkil etmezler ve bunun sonucu olarak ta bozma sebeplerinden değildirler.

Kamu otoritesinin emri bir mücbir sebeptir. İstihsalin amenajmanı plânının uygulanması dolayısıyla bazı fabrikaların geçici olarak durdurulmasını öngören 17 Aralık 1941 tarihli kanunun uygulanması hali böyle olmuştur; bununla beraber mücbir sebep halinde süresi belli olan ve süresi belli olmıyan iş sözleşmelerinde müşterek bazı hükümler ücretlilere bir tazminat ödenmesi mecburiyetini emretmiştir.

İşletmenin işlemesinde vukua gelen karışıklıkların iş münasebetleri üzerinde tesirleri: Bir işletmenin işlemesinde karışıklıkların olması ve bunların da ücretlilerin zararına olarak sık sık işin durmasına sebebiyet vermeleri mümkündür. Bundan normal olarak şu sonuçlar çıkabilir: Eğer sözleşme belli süreli ise ve mücbir sebep te yoksa sözleşmenin yürütülmemesi işverenin tazminata mahkûmiyetini gerektirir. Mücbir sebep halinde, engel kısa süreli ise sözleşme askıda kalır, aksi halde (engel kısa süreli değilse) sözleşme tazminatsız bozulur. Taraflardan herbirinin tek taraflı olarak bozma hakkını kullanabildiği süresi belli olmıyan sözleşmelerde durum hissedilir derecede farklıdır. İşveren mücbir sebebe rastlarsa önceden ihbar süresine saygı göstermekten kurtulur; eğer engel kendisi tarafından işlenmiş olan bir kusurdan doğuyorsa aksine olarak sözü geçen süreye uymak mecburiyetindedir.

Son mevzuatla bu çözüm şekillerinden sık sık vaz geçilmiştir. Bun-

lar ücretliyi pek koruyucu değildirler. İşverenin kusuru halinde ücretlinin ancak ihbar süresine hakkı vardır. Mücbir sebep halinde işveren işçiye karşı bütün borçlarından kurtulur. Esasen durum işletme için daha fazla memnuniyet verici değildir, çünkü işe ara verilmesi personelin dağılması tehlikesini doğurur ve mücbir sebep engelinin kaybolmasından sonra işletmenin yeniden ele alınmasını güçleştirir. Nihayet müşterek hukukun uygulanması sosyal yönden üzüntü verici sonuçlar meydana getirir: Sözleşmenin feshi işletme ile ücretli arasındaki bütün bağları koparır, işten mahrum kalan çalışanın işten ayrılmasının sonuçlarını ağırlaştırır ve onun yeniden istihsal edici bir faaliyete dönmesini daha da güçleştirir.

Bu sebeple, işletmenin durmasına rağmen iş münasebetlerini devam ettirme ve personele ücrete benzer bir tazminat ödeme gayesine mütevecih yeni bir anlayış belirmiştir.

1 — İşin durmasının kaynağı bazan işletme şefi tarafından işlenmiş olan kusurdadır : Müessesenin kapanmasına bir ceza olarak karar verilmiş olabilir. Bunun normal sonucu sözleşmenin bozulması ve personele işsizlik ödeneği verilmesi olmalıdır. Kanun koyucu iş gücünün kaybını ve ücretlilerin topluma yük olmalarını önlemek gayesiyle müdahele etmektedir. Bundan dolayı fiat rejimine müteallik kararnamenin 30 uncu maddesi muvacehesinde, müessesenin kapanması halinde suçlu, personeline üç ayı geçmiyen bir süre içinde o zamana kadar hak kazanmış oldukları ücretleri, tazminatları ve her nevi mükâfatları ödemeye devam etmeye mecbur tutulmuştur.

2 — Bazı hallerde, işin durmasının sebebi anormal bir tehlikedir ki yükünü personele yüklememek adalete uygun düşer. Bu sistem özellikle elektrik enerjisi yetersizliği, harp, yiyecek ve içeceğin kısılması tedbirleri, endüstri konsantrasyonu yahut milli bir ayaklanmanın işletmenin yürümesine getirdiği karışıklıklar hakkında benimsenmiştir. Tazminatın yükü değişik şekillere göre Devletle işletme arasında pay edilir.

Hastalık ve ölüm halleri : Çalışanın hastalığı mücbir sebep olaylarına benzetilmelidir, ancak bu konuda bir ayırım yapılmalıdır. Eğer hastalık kısa süreli ise ve işveren, işçi tarafından, çalışmaya engel olan sağlık durumundan önceden haberdar edilirse sözleşme sadece askıda kalır. Eğer hastalık, işletmenin zaruretleri işvereni ücretlinin yerini doldurmaya mecbur kılacak derecede uzarsa sözleşme bozulabilir. Bununla beraber hasta işçinin yerini doldurmak isteyen işveren, eğer imkânı

1382

varsa, yerini doldurmaya girişmeden önce, işçisini işinin başına geçmeye davet etmelidir.

Çalışanın ölümüne gelince, bu durum zaruri olarak sözleşmeye son verir; intuitu personae olarak (şahsi münasebetler tesis eden) yapılmış bulunan sözleşme ölen işçinin mirasçılarıyla devam etmez. İşverenin ölümü ise aynı sonucu doğurmaz, burada konu yönünden şahıs meselesi daha az önemi haizdir; o halde sözleşme mirasçılarla devam eder, meğerki mirasçılar işletmeye son vermiş olsunlar.

Askerlik hizmeti hali : İş Kanunu'nun 1 inci kitabının 25 ilâ 28 inci maddeleri askerlik hizmetinin iş sözleşmesi üzerindeki sonuçlarına ilişkindir. Bu konuda, özellikle 2 Ağustos 1949, 27 Mart 1956 ve 9 Temmuz 1956 tarihli kanunlarla muhtelif değişiklikler yapılmıştır. Kanuni askerlik hizmeti ile diğer askerlik mükellefiyetleri arasında bir ayırım yapılması gerekir; bütün bu kanun hükümleri emredicidirler ve aksine konulabilecek hükümler muteber değildirler.

1 — Kanuni askerlik hizmeti sözleşmenin bozulmasına imkân verir, fakat kanunun (25 a) maddesi ilgilinin terhisini müteakip tekrar alınmasını kolaylaştırmaktadır. İşçi bu konuda eski işverenini arzusundan, terhis tarihini öğrenmesinden hemen sonra yahut engeç bunu takibeden ay içinde göndereceği iadeli taahhütlü mektupla haberdar etmelidir. Yeniden işe alınma, eğer imkânı varsa, müteakip ayda ayrılış sırasında kazanılmış olan bütün haklardan yararlanma kaydiyle olacaktır. Eğer iş yahut aynı meslek gurubundan diğer iş kaldırılmış ise, ilgilinin yeniden işe alınmada bir yıl süre ile öncelik hakkı vardır.

2 — Eğer söşleşmenin tarafları, iş veren, ücretli yahut çırak gibi hangi sıfat altında olursa olsun silâh altına çağırılır yahut harp süresi için bir taahhüt sonucu olarak veyahut ta anavatan dışında düzenin de vamı yolunda askerî harekâta iştirak için çağırılırsa ve nihayet hazırlık hizmetince empoze edilen mükellefiyetlere zorlanırsa sözleşme sadece askıda kalır. 31 Mart 1928 ve 14 Temmuz 1950 tarihli kanunlar yukarıda belirtilen hükmün uygulanmasını yedekte gönüllü faaliyetleri yolunda özel bir taahhüdün uygulanması sırasında geçirilen devrelere teşmil etmişlerdir.

Diğer taraftan 26 ncı madde ile askerlik devresi süresinin ihbar süresini tehir edeceği tasrih edilmiştir, meğerki bu devrede son bulacak olan geçici bir işletme söz konusu olsun.

Lohusa kadınların durumu : İş Kanunu'nun 1 inci kitabının 4 Ocak 1928 tarihli kanun ve 2 Şubat 1955 tarihli kararname ile değişik

1383

29 uncu maddesi kadınların doğuma tekaddüm eden devrede aralıksız altı hafta, ve doğumu takibeden devrede sekiz hafta boyunca, sözleşmeleri bozulmadan, çalışmaya ara verebileceklerini hükme bağlamaktadır. Kadın sadece işverenini devam edememesinin sebebinden haberdar edecektir. Bu süre eğer hamileliğin yahut doğumun bir hastalık meydana getirdiği tıbbî bir belge ile isbat edilirse doğumdan sonra onbir haftaya çıkarılabilir.

Esasen doğumdan önce ve sonra sekiz haftalık bir devrede çalışmaya ara verilmesi mecburidir ve kurtuluşlarını takiben altı hafta içinde kadınları çalıştırmak yasak edilmiştir.

Kamu hizmeti sebebiyle askıda kalma : 2 Ağustos 1949 tarihli bir kanun işverenleri ücretlilerine üyesi bulundukları belediye meclisi, sosyal güvenlik teşkilâtı genel kurulu yahut yönetim kurulu toplantılarına katılabilmeleri için zaruri zamanı serbest bırakmaya mecbur etmektedir. Bu zamanlar ödemeli değildirler fakat kanuni olarak sözleşmenin bozulması değil askıda kalma sebebini teşkil ederler.

İşletmenin tatili ve devrinin sonuçları : İşveren tarafından işletmenin istenilerek tatilinin sonucu personelin çıkarılması ve bunu takiben sözleşmelerinin bozulmasıdır. Bu bozulma ne mücbir sebep ve ne de müstahdem ve işçilere yüklenebilecek hatalar sonucu olmadığından bunlar eğer çalışma süreleri dolmamışsa tazminat alabilirler.

Bu çözüm şekli sadece istiyerek tatil halinde değil aynı zamanda işletmenin işverenin iflâsı sonucu olarak durması halinde de uygulanmalıdır. Gerçekten kazai içtihatlar iflâsı mücbir sebebe benzetmemektedirler; bu faraziyede işletmenin tatili iradi değilse bile hiç olmazsa işverenin fiillerinin bir sonucudur ki bunun yükünü çalışanlara yüklemek adalete uygun düşmez. Bununla beraber bu yüzden onlara ödenecek tazminat, iflâsta 2101 inci maddenin işçi ve müstahdemlere ücretlerinin ödenmesinde tanıdığı imtiyazla korunmamıştır, zira bu tazminat bir ücret değildir.

Eskiden işletmenin, terkeden işverenle personeli arasında yapılmış olan sözleşmeler muvacehesinde üçüncü şahıs durumunda bulunan yeni bir işverene devri işletmenin durdurulmasına benzetilebilir. O halde taahhütleri bitmemiş olan müstahdemleri tazmin etmek mecburiyeti baki kalmak kaydıyla bu sözleşmelerin bozulması hali vardı. İş Kanunu'nun 1 inci kitabının 23 üncü maddesine dercolunan 19 Temmuz 1928 tarihli bir kanun «işverenin hukuki durumunda özellikle halefiyet, satış, birleşme, sermaye değişimi, şirket haline geçiş yoluyla bir değişiklik

vukua gelirse bütün iş sözleşmeleri değişiklik gününde yeni müteşebbis ile işletme personeli arasında devam eder» hükmünü koymaktadır. Süresi belli olmıyan sözleşmenin bozulmasına ilişkin bir metne dercolunan bu hüküm genel kapsamı haiz olarak mütalâa olunmalıdır ve süresi belli sözleşmeye de uygulanmalıdır.

II — Süresi belli sözleşmelerde özel kaideler.

Prensip: Süresi belli sözleşmeler ve süresi belli olmıyan sözleşmelerde müşterek bozma ve askıda kalma sebepleri konusunda yukarda söylenenler saklı kalmak şartıyla, eğer tarafların borçlarına son vermek için bir süre kararlaştırılmış ise bu sürenin dolması sonucu olarak borçlar otomatik bir şekilde kesilirler. Süresi belli iş sözleşmesi, taraflardan hiçbirinin diğerine ihbar yapmasına ihtiyaç olmadan, bu anda son bulur. Daha ilerde incelenecek olan ihbar süresi müessesi ancak süresi belli olmıyan iş sözleşmesini ilgilendirir.

Her halde çalışmanın sözleşme süresi olarak kabul olunan günde kesilmesi lâzımdır. Eğer çalışma devam ederse zımmî yenileme olduğu kabul olunur. Bununla beraber bu yenileme daima sözleşmenin süresi belli sözleşme olma karakterini devam ettirmez; yenilme bazı şartlar altında süresi belli olmıyan yeni bir sözleşme de doğurabilir. Eğer muntazam devrelerle bir seri sözleşme yapılmışsa, meşru bir sebep olmaksızın, onları yenilememe halinde hakkın kötüye kullanılmasından sözedilebilir.

Taraflardan birinin fiiline bağlı olarak vaktinden önce bozma: İş sözleşmesi Medeni Kanun'nun 1184 üncü maddesiyle konulmuş bulunan prensibin tatbikatına tâbidir. O halde bu hüküm muvacehesinde, öngörülen süre beklenmeksizin, karşılıklı borçların yerine getirilmemesi sebebine dayanılarak sözleşmenin feshi söz konusu yapılabilir. Buna göre eğer işçi yahut müstahdem işletmede bırakılmasını arzu edilmez hale getiren ağır bir kusur işlerse süresi dolmamasına rağmen sözleşme bozulabilir. Buna mukabil işverenin ağır bir kusuru da ücretlinin sözleşmeyi bozma hakıkını haklı gösterir. Kusurun her iki taraf için de ağırlığı şarttır: Böylece, ücretliye yüklenebilecek ciddi ehliyetsizlik fiilleri, sadakatsizlik, hilekârlık ağır kusurlardandır; gene aynı şekilde işveren tarafından ücretin ödenmesindeki kusur, işveren yahut emri altındakilerden gelen müessir fiil yahut tahkir ağır kusurlardandır. Yargıtay kusurun ağırlığı konusunda kontrol hakkını haizdir.

Feshin yanında, 1184 üncü maddeye uygun olarak, diğer tarafından kusuru sonucu olarak doğan zarar için tazminata mahkûmiyette bulu-

nabilir : Bu sebeple işverene yüklenebilecek fiilleri takiben fesihte bulunan işçi, bundan doğan gelir eksikliğini karşılayan bir tazminat alabilir.

Bununla beraber Medeni Kanun'nun uygulanması tam değildir. Eğer, prensip itibariyle sözleşmeyi bozmak için bir mahkeme kararı zaruri ise, kazai itihatlar bozmanın yalnız zarara uğrayanın iradesinden çıkabileceğini kabul etmektedir; bu taraf karşı tarafa sadece kararını, onu haklı gösteren ağır sebepleri de ortaya koyarak, bildirilebilir. Bu takdirde, eğer karşı taraf bu sebeplerin yeter derecede haklı sebep teşkil etmedikleri kanaatinde ise, bir tazminat almak için mahkmeye müracaat edebilir; pratik sebeplerle bu içtihat kabule şayandır. İşverenle ücretli arasında şahsi münasebetler ihtiva eden iş sözleşmenin feshi dâvası sırasında sözleşmenin uygulanmasını istemek ağır mahzurlar doğurabilir; diğer taraftan bundan işin yürütüldüğü müessesede karışıklıklar da çıkabilir ve işverenin otoritesi tehlikeye düşebilir. Şu halde hemen sözleşmenin feshi yönüne gitmek icabeder. Ancak feshe muhatap olan kimse fesih keyfiyetini mahkemeye intikal ettirirse feshin mahkeme kararıyla teyit edilmesi lâzımdır. Fesih keyfiyetinin haklı olmadığına kanaat getiren mahkeme süresi belli olmıyan sözleşmenin hakkın kötüye kullanılarak feshedilmesi hali için hükmettiğinde olduğu gibi bir tazminata hükmedecektir.

III — Süresi belli olmıyan sözleşmelerde özel kaideler :

Fesih serbestisi : Süresi belli iş sözleşmesi, sözleşmeye vaktinden önce son veren mücbir sebepler dışında tarafların müşterek anlaşmaları ile bozulabildiği halde, süre belirtilmeksizin yapılmış olan sözleşme taraflardan yalnız birinin arzusuyla her zaman son bulabilir. Bu esas, süresi belli olmıyan bütün sözleşmelere uygulanan hayat boyunca taahhütlere girişmenin bir nevi mukaveleyi esarete yer vermek suretiyle insan hürriyetine aykırı olacağı düşüncesinin haklı gösterdiği genel bir kaidenin uygulanması sonucudur; diğer taraftan işletmelerin menfaati işverenin artık memnun olmadığı yahut mevcut şartlar itibariyle gereksiz hale gelmiş bulunan iş gücünü geriye çevirebilmesini zaruri kılar.

Prensip olarak, süresi belli olmıyan iş sözleşmesinin bozulmasını ihbar etmek hiçbir şekle tâbi değildir. Yazılı veya sözlü olabilir. Hatta işveren tarafından işçiyi kabul etmeme şeklinde olsun, işçi tarafından işe gitmeme şeklinde olsun basit bir tutumda da çıkabilir. Fakat bu halde söz konusu tutumun tefsiri meselesinde tereddütlere yer vermekten kaçınmak lâzımdır. İşe ara verilmesinin sebebi hiçbir bozma niyetine

1386

tekabül etmeyen umulmayan ve geçici bir sebep olabilir; bu takdirde sözleşme geçici olarak askıda kalır. Çalışanın hasta düşmesi halinde eğer hastalık çok uzun bir süre devam etmezse bu hal vardır.

Bununla beraber iş sözleşmesini tek taraflı olarak bozma serbestisi, özel olarak ücretliler hakkında, tehlikesiz değildir. Modern hukuk işin kararlı olmasını temine gayret etmektedir.

Bu gayeye herşeyden önce sözleşmenin bozulmasını tahdidi hükümlere tâbi tutmakla varmaktadır: Bu tahdidi hükümler, işin kontrolü üzerine 24 Mayıs 1945 tarihli kararname ile konulmuş olan kaidelerle, sözleşmenin gerçekten bozulmasına tekaddüm etmesi gereken ihbar süresine ilişkin kaidelerden ve bazı ücretliler (personel temsilcileri, tıbbî ve sosyal hizmetler şefleri) için özel himayeyi teşkilâtlandıran kaidelerden çıkmaktadırlar.

Diğer taraftan, hukukumuz bazan sözleşmeyi bozan tarafın bazı tazminatlar ödemesini öngörmektedir. İş sözleşmesine uygulanan hakkın kötüye kullanılması teorisi, iş sözleşmesinin hakkın kötüye kullanılması suretiyle bozulması halinde sözleşmeyi bozanı sorumlu tutmaya imkân vermiştir. Hatta bazan toplu sözleşmeler ve kanun iş sözleşmesinin hak kötüye kullanılmadan bozulması halinde de işten çıkma tazminatları derpiş etmektedir. Bu tazminatlar ihbarsız fesih ve hakkın kötüye kullanılması suretiyle fesih tazminatlarından ayrıdırlar.

A — Feshin tahdidî kaideleri:

1) 24 Mayıs 1945 kararnamesinin hükümleri:

Fesih kontrolü: 24 Mayıs 1945 kararnamesi iş sözleşmesinin tek taraflı feshine iki sınırlama koymuştur.

1 — İş gücünün kamu otoritesi tarafından denetlenmesi ekseriya fesihte bulunanı bu sektör memurlarını sözleşmenin bozulmasından haberdar etmeye yahut onlardan fesih için müsaade istihsal etmeye mecbur etmektedir.

Bu hükümler, işçinin kusuru hali de dahil olmak üzere, cezai yönden müeyyidelendirilmişlerdir. Fakat iş gücü sektörü kararları tam anlamıyla idari niteliktedir ve işverenle ücretli arasındaki münasebetleri idare eden müşterek hukukun hükümlerine zarar vermezler. Yargıtay bundan, bu kaidelerin ihlâlinin iş sözleşmesinin hakkın kötüye kullanılması suretiyle feshedilmiş sayılmasına sebep teşkil etmeyeceği sonucuna varmıştır.

1387

Feshin kontrolü kaideleri ekonomi siyaseti gayelerine uygun olarak işletmelerin personeline devamlılık temin etme avantajına sahiptirler, fakat bunlara saygı gösterilmediğine de sık sık rastlanılmaktadır.

2 - 24 Mayıs 1945 tarihli kararnamenin 9 uncu maddesinin tatbikatından olarak alınmış bir karara konu teşkil eden müesseselerde, işveren özel olarak işten toplu olarak çıkarma halinde işten çıkarma düzenine ait genel kaideleri tesbit eden bir iç tüzük hazırlamaya mecbur tutulmuştur. Tüzük aile mükellefiyetlerini, hizmetlerin eskiliğini ve meslekî özellikleri nazarı itibare almak mecburiyetindedir.

2) İhbar süresi :

İhbar süresinin faydası : Süresi belli olmıyan iş sözleşmelerinde fesih serbestisi prensibinin uygulanması, feshin sonuçlarının derhal doğması halinde ağır mahzurlar arzedebilir. İşveren bundan, belki de yerini kolayca dolduramıyacağı işçisinin âni ayrılışı sebebiyle bir zarar görebilir. Çıkarılan işçi de genel olarak çıkarılmasını takiben derhal yeni bir işverenin hizmetine girme kudretini haiz değildır, ve böylece geçici olarak işsiz kalır. Bu düşünceler ekseri mesleklerde uzun zamandanberi bir «süre» kabulünü gerektirmiştir, bu süre içinde taraflardan biri diğerine herne kadar feshi ihbar ederse de işçi yahut müstahdem çalışmasına devam eder ve ücretini alır : Bu süre çıkarma süresi yahut ihbar süresidir. Uygulama eskidir eski korporasyon kaidelerine kadar gider; ve 19 Temmuz 1928 tarihli kanunla da kabul edilmiştir, bu kanunla hangi ölçüde aykırı davranılabileceği de belirtilmiştir. İhbar süresi tecrübe kaydıyla yapılmış olan sözleşmeler müstesna olmak üzere kat'i olarak yapılmış bulunan bütün süresi belli olmıyan iş sözleşmelerine uygulanır.

İhbar süresinin tesbiti : Genel kaide olarak, kanun koyucu ihbar süresini bizzat tesbit etmez; bu konuda teessüs etmiş bulunan âdatlere, âdetin olmaması halinde bunun yerini dolduran toplu sözleşmelere saygı gösterir. Bu âdetler mesleklere ve bölgelere göre değişirler. Eğer meselâ istisnai olarak ne âdet ve ne de toplu sözleşme varsa, prensip olarak, sözleşmede tesbit edilmiş bulunan ihbar süresini uygulamak gerekri. Mukavelevî hiçbir hüküm dahi yoksa hâkimler komşu meslekte mevcut olan süreyi uygularlar.

Genel olarak sürenin uzunluğu ücretin ödenmesi devreleriyle ilgilidir. Sürenin uzunluğu işveren vekilleri, mühendisler, müdürler için işçiler ve müstahdemler için olandan daha önemlidir. Hizmetlerin süresi ihbar süresinin tesbitinde gözönünde tutulmamıştır, halbuki haklılığı isbat edilmemiş olan bir feshin sebeb olduğu zararın ağırlığını tak-

1388

dirde sözü geçen süre gözönünde tutulur. Şu veya bu çalışanda özel şartları takdir etmek için âdetleri değiştirmek hususunda hâkimlere yetki tanınmamıştır.

Bununla beraber kazai içtihatlar karşı tarafın ağır kusuru halinde iş münasebetlerinin devamı arzu edilmiyen bir şey olacağından ihbar süresinin ortadan kalkacağına kabul etmektedirler. Yargıtay kusurun ağırlığı konusunda denetleme hakkını kullanır. Yüksek Mahkeme söz konusu olan kusurun, grev sebebiyle bozulmayı haklı gösteren ağır kusurdan daha az vahim olabileceği kanaatindedir. Fakat bu kusurun iş sözleşmesinin bozulmasında hakkın kötüye kullanmış olduğuna karar verdirecek bir kusurdan daha ağır olduğunu da kabul etmektedir.

İhbar süresinin belirtilmesinde kanun koyucunun müdahaleleri: Kanun koyucu ihbar süresinin belirtilmesinde istisnai olarak müdahale etmiştir.

1 — 19 Temmuz 1928 tarihli kanun (İş Kanunu 1 inci kitap, m: 23) âdet ferdi iş sözleşmesi, yahut atölye yönetmelikleriyle tesbit edilmiş bulunan sürelerin kısaltılmasını yasaklamıştır. Fakat toplu sözleşmeler yoluyla değişiklik yapmak tamamen serbest bırakılmıştır ve gerçekte sürelerin ekserisi bu sözleşmelerin hükümleriyle tesbit edilmişlerdir. Hatta 11 Şubat 1950 tarihli kanun en fazla temsili yetkiyi haiz sendika teşkilâtlarını toplu sözleşmelerinden ihbar süresine ait hükümler koymaya zorlamaktadır.

2 — 19 Şubat 1958 tarihli kanun prensibe önemli bir darbe vurmuştur; buna göre ihbar süresi mesleki âdetlerle yahut toplu sözleşmelerle tayin edilir. Bu prensip iş sözleşmesinin feshi ücretlinin teşebbüsü sonucu olduğu zaman aynen uygulanmakta olup çıkarma işverenin fiili sonucu ise bir istisna ihtiva etmektedir. Kanun koyucu feshin sosyal sonuçlarının ücretli için işvereninkinden çok daha ağır olduğunu kabul etmiştir; bu yenilik iş hukukunun kısmen tek taraflı olma karakterini teyit etmiştir. Neticeden yeni kanun, aksine konulacak bütün hükümlerin bâtıl olacağı müeyyidesi altında, eğer ücretli, işletmede en az altı ay eskiliğe (kıdeme) sahipse ihbar süresinin bir aydan aşağı olamayacağına karar vermiştir.

3 — Önceden bildirme süresi bazı güç durumda bulunan çalışanlar için iki misli ve malûller için % 60 tır. (27/12/1960 tarihli kanun).

İhbarın şekli ve sonuçları: Fesih ücretliden geliyorsa fesih yolun-

1389

daki iradenin izharı için hiçbir şekil emredilmemiştir. Fakat bir ücretlinin çıkarılması tarihinin isbatı konusundan uyuşmazlıkları bertaraf etmek için, 19 Şubat 1958 tarihli kanun çıkarmanın iadeli taahhütlü mektupla bildirilmesini işverene emretmektedir. İhbarın yapılması anından itibaren sözleşme sonuçlarını hasıl etmekte devam eder. Uzun zaman, iş sözleşmesinin ihbar anında ihbar süresinin sonunda son bulacak olan süresi belli iş sözleşmesi halinde inkılabedeceği söylenmişti. Yargıtay'ın da kabul ettiği bu formül pek doğru değildir, zira sözleşme aynen devam etmektedir; şimdi Yargıtay da «ihbarın sonucu sadece sözleşmenin son bulacağı tarihin tesbitidir» demeyi tercih etmektedir.

Sözleşmeden doğan borçların devamlı olarak uygulanması, önceleri kazai içtihatlarca ancak fesih teşebbüsünde bulunan tarafı mülzem kılacağı şeklinde düşünülmüştü. İhbar süresi her iki taraf yararına kabul edilmiş bulunmasına göre sözleşmenin uygulanması her iki tarafı da mülzem kılar demek daha doğru olur. O halde bir müstahdem işvereni terketmek istediğinde, işveren sürenin bitimine kadar onu hizmette tutmaya mecburdur.

Mamafih sözleşmenin mutlak olarak uygulanmasına âdetle bir hafifleme getirilmiş ve bu da ekseri toplu sözleşmelerle teyit edilmiştir: Çıkarılan, çalışanın yeni bir iş arayabilmesi için zaruri boş zamana sahibolması gerektir. Binnetice çalışmasının günlük süresi kısaltılmıştır; ona ayrılan boş zaman eğer ilgiliye haftalık yahut aylık ödeme yapılıyorsa ücretinden bir indirme yapılmaksızın genel olarak günde iki saattir.

İhbarsız feshin müeyyidesi : İhbar süresi tazminatı. İhbar süresine her iki tarafça riayet olunmalıdır, meğerki feshe muhatap olanın ağır bir kusuru olsun, bu ağır kusur mukavelevi münasebetlerin derhal kesilmesini haklı gösterir. Sözleşmenin yürütülmesini imkânsız hale getiren mücbir sebep halinde artık ihbar süresi söz konusu olamıyacaktır. Fakat ücretlinin bir hastalığının uzun süreli dahi olsa bu konuda önceden bildirme mükellefiyetinden kurtaran mücbir sebebe benzetilmesi gerekip gerekmiyeceği noktası münakaşalıdır. Yargıtay hasta ücretliye daima önceden ihbar yapılması gerektiğine karar verdikten sonra hastalığın uzun süreli olması halinde eski görüşüne dönmüştür. Bu karar tenkitleri mucip olmuştur.

Eğer ihbar süresine saygı gösterilmezse bozma teşebbüsünde bulunan taraf karşı tarafa sebebolduğu zararı tamir gayesiyle bir tazminat ödemek mecburiyetindedir. Bu tazminat, çalışanın ihbar süresi sonuna kadar elde edeceği ücretler ve ücretin unsurları yahut aynı süre içinde işverenin mahrum kaldığı hizmetlere göre hesabedilir. Tazminat fiili

şartlardan müstakil olarak «götürü» olma özelliğini haizdir. Bu sebeple işinden çıkarılan ücretlinin yeni bir iş bulmada karşılaştığı güçlükler sebebiyle tazminatın arttırılmasını isteme hakkı söz konusu edilemez. Buna karşılık, süresinin dolmasından önce bir iş bulması halinde de tazminat miktarından indirme de yapılamaz, gene aynı şekilde sağlık durumu ihbar süresi içerisinde çalışmasına engel olursa tazminat tutarından indirme yapılamıyacaktır. Nihayet sözleşmenin âni olarak bozulmasının sebep olduğu zararın diğer unsurları, özellikle sözü geçen âni bozmanın fikirlerde yaratabileceği bir kusur şüphesinden ileri gelebilecek mânevi zarar gözönünde tutulmaz.

Tazminatın ödenmesi, ücretin ödenmesi konusunda Medeni Kanunun 2101 inci maddesiyle konulmuş bulunan imtiyazla temin edilmiştir. İskati zaman aşımı ücretler hakkındaki iskati zaman aşımı gibidir.

3) **Bazı ücretlilerin özel olarak korunması.**

Personel temsilcilerinin, tıbbî ve sosyal hizmetler şeflerinin korunması: İşletme komiteleri üyeleri ve, personel temsilcileri yararına görevlerinin yürütülmesinde bağımsızlıklarını temin gayesiyle işveren tarafından yapılacak olan işten çıkarmalara karşı özel tedbirler konulmuştur. Sözü geçen kişilerin işten çıkarılmaları işletme komitesinin rızasına tâbidir; eğer komite yoksa, ilgililer ancak iş müfettişinin «uygundur» mütalâası üzerine işten çıkarılabilirler. İşletme komitesi işverenle anlaşmazlık halinde ise iş müfettişi aynı şekilde gene müdahele eder. Buna benzer kaideler müvaşir iş şefleri, iş sağlığı hizmetleri mensupları yararına da uygulanır.

İş mufettişlerinin kararlarına iki türlü itirazda bulunabilir :

a) Doğrudan doğruya çalışma bakanı nezdinde hiyerarşik bir itiraz,

b) Danıştay'a dâva yoluyla itiraz, Danıştay kararın uygunluğunu araştırmaksızın ileri sürülen sebebin maddi yönden gerçeğe uygunluğunu inceler.

Eğer işten çıkarma kabul edilmemişse iş sözleşmesi bozulmamış sayılır; temsilci, personele dahil bir kimse olmakta devam eder ve bu sıfatla da işletme komitesi seçimlerinde aday olabilir. Bununla beraber akabine işe son verilme keyfiyetini muteber sayma komiteye aittir.

İşten çıkarmanın kabulünün reddi, söz konusu müstahdemin işlediği kusurlar sebebiyle Medeni Kanun'nun 1184 üncü maddesi uyarınca sözleşmenin feshine karar verdirme gayesiyle işverenin yargı merci-

halinin mevcudiyetini kabule sevketmek olmuştur. Fakat müstahdemin bu kusuru isbat etmesi gerekmektedir.

Kanun koyucu İş Kanunu'nun 1 inci kitabının 23 üncü maddesine dercolunan 19 Temmuz 1928 tarihli kanunla, daha fazla açıklık vermek suretiyle, önceki metni tâdil etmiştir. Kanun koyucu önce, ihbar süresine uyulmaması sebebiyle verilebilecek olan tazminatın, söşleşmenin hakkın kötüye kullanılması süretiyle feshinin imkân vereceği tazminatlarla karıştırılmaması gerektiğini belirtmiştir. Metinde ayrıca şu da ilâve edilmektedir : Hakkın kötüye kullanılmış olup olmadığının takdiri için mahkemeye fesih şartları üzerinde bir soruşturma yapabilecektir. Kararda herhalde sözleşmeyi bozan tarafından ileri sürülen sebep zikredilecektir. Bu yeni hükmün isbat yükünü tersine çevirdiği ve bundan böyle hareketinde haklı bir sebebin mevcut olduğunu isbat konusundaki yükün işçiyi işinden çıkaran işverene düştüğü zannolunabilirdi. Hakem kararları genel olarak böyle yargılamışlardır. Fakat Yargıtay, kanunun sonucunun ancak mahkemeyi fesih sebebini aramaya ve münakaşasını yapmaya zorlama olduğuna ve bu sebebin isbatının daima dâvacıya düştüğüne karar vermekle içtihadında direnmiştir.

Çıkarma hakkının kötüye kullanılması: Fesih sebebinin araştırılması mahkemenin bu sebebin hakkın kötüye kullanılmasını teşkil edip etmediğine karar vermesine de imkân verir. Bu sebebin gerçek olmadığı meydana çıkarsa fesih, hakkın kötüye kullanılması şeklinde vasıflandırılabilir. Hissedarlardan biri lehine yapılmış olan bir lûtfu maskelemeye müteveccih olarak bir hizmetin sözde kaldırılması hali böyledir. Aynı şekilde ileri sürülen sebebin haklılığı isbat edilemezse yahut hiç mevcut olmadığı anlaşılırsa çıkarılan çalışan hakkın kötüye kullanılması suretiyle çıkarma esasına dayanan bir tazminat alabilecektir.

Fakat haklılığı isbat olunmamış bir sebebe dayanan feshin mevcudiyeti ne zaman kabul edilebilir? Bu, hakkın kötüye kullanılmış olmasının kıstasını teşkil temekte olup nazik bir meseledir. Hileli bir niyet varsa hakkın kötüye kullanılmış olması halinin mevcut olduğu muhakkaktır ve hakkında bir üstün kin beslemesi sebebiyle işten çıkarılan işçinin hakkın kötüye kullanılması suretiyle işten çıkarılma sebebiyle tazminata hakkı olduğundan asla şüphe edilmemiştir. Fakat bununla mı yetinmek lâzımdır? ve hakkın kötüye kullanılmasında daha geniş bir anlayış kabul edilmemelimidir? M. Josserand ile birlikte bir hakkın sosyal gayesinden her çevrilmiş olması halinde kötüye kullanma vardır denilemezmi? Bu teori bir takım kararların, özellikle işçileri siyasi kanaatleri yahut sendika faaliyetleri sebebiyle işinden çıkaran işverenleri mah-

1393

kûm eden kararların gözönünde tutulmamasına imkân vermektedir. Bundan başka işçinin meselâ müessese dahilinde ki bir hareketi tahrik etmek gibi bizzat bir kusur işlemesi mi lâzımdır?

Hakkın sosyal gayesinden çevrilmesi fikri, gerekçelerinde işletme yararının haklı gösterdiği ücretli çıkarmalarına yer veren son kararların esasında da bulunmaktadır.

- Bu işletme yararı kavramı hizmetlerin yeniden organizasyonu gerekçesine dayanan işten çıkarmaları haklı göstermektedir. Ancak kazai içtihatlar bu kötüye kullanma kıstasıyla daima bağlı kalmamakta — ve işverenin fesih hakıknı kullanırken bir ihtiyatsızlıkta bulunabileceği düşüncesiyle — bir tazminat kabul etmektedirler. İşten çıkarma işçinin başka bir işletmede derhal yerleşmesini imkânsız hale getiren yıllık işsizlik devresinde olursa durum böyledir. Gene aynı şekilde işveren kısa devreli bir hastalığı bahane olarak alırsa fesih hakkını kötüye kullanmış olur. Böylece hakkın kötüye kullanılması kavramı fesih hakıknın kullanılmasındaki kusurla birleşmiş bulunmaktadır.

Bu kusur işçinin, çıkarılmayı haklı gösteren yeter derecede ağır bir kusur işlemesi halinde nazarı itibare alınmaz. Bu sebeple mesleki olmayıp ta politik karakteri haiz olan grev grevcilerin çıkarılmasını haklı gösterebilir. Eğer buna fabrikanın işgali gibi bir olay da refakat ederse evleyitle böyledir.

İtaat etmeme yahut küstahça bir tutum gibi işletmenin iç disiplinine karşı işlenen kusurlar sözleşmenin feshini haklı gösteren sebeplerdendir.

Tazminatın tutarı : Kanun koyucu İş Kanunu'nun 1 inci kitabının 23 üncü maddesinde, sebep olunan zararın mevcudiyetini ve kapsamını belirtebilecek bütün şartlardan müstakil olarak, kötü niyetle fesih tazminatının hesabına imkân veren başlıca unsurları belirtmiştir :

Bunlar şunlardır :

a) Âdetler, özellikle bazı işlerin devamlı olmasına taallûk eden âdetler.

b) Yüklenilen hizmetlerin mahiyeti ve bunu takiben iş hiyerarşisinde ücretlinin durumu ve ücretinin tutarı.

c) Hizmetlerin eskiliği ve ücretlinin yaşı,

d) Kesilen aidatlar ve ücretlinin bir işveren sandığına üye olduğu düşüncesiyle emeklilik ikramiyesi için yapılan ödemeler.

1364

Kanun tarafların tazminat isteme hakkından sözleşme ile önceden vazgeçemiyeceklerini ilâve etmektedir. Bu, sorumsuzluk şartının yasaklandığı bir haldir. Cezai şarta gelince, bu ancak, öngörülen tazminat hiç olmazsa zarar ziyan tutarına eşitse kabul edilebilir. Bu takdirdedirki mahkeme cezai şartın mecburi olduğu kanaatindedir.

Böylece tesbit olunan tazminat Medeni Kanunun ücretlerin ödenmesi konusunda kabul ettiği 2101 inci maddesindeki imtiyazla temin edilmiştir.

2) Hakkın kötüye kullanılmaması suretiyle işten çıkarmalarda tazminatlar.

Sözleşme yahut âdetler gereği olan tazminatlar :

Medeni Kanun'un 1780 inci maddesine uygun olarak bir ücretlinin işten çıkarılması, işverene yüklenebilecek fesih hakkının kötüye kullanılması hali mevcut değilse, müşterek hukukta hiçbir tazminat yer vermez; işveren sadece ihbar süresine saygı göstermekle mükellef tutulmuştur. Bununla beraber işten çıkarma ücretliyi daima zarara uğratıcı mahiyettedir. Toplu sözleşme hükümleri bu zararı göz önünde tutarak ekseriya «işten çıkma tazminatı» denilen bir tazminat öngörmektedirler. Bu şekildeki bir hükmün mevcut olmaması halinde bazı mesleklerde mahalli âdetlerle sözü geçen tazminat kabul edilmektedir. Bu tazminat fesih hakkının kötüye kullanılması sebebiyle tazminat ve ihbar tazminatından ayrıdır.

İşten çıkma tazminatı genel olarak ücretlinin hizmetlerinin süresi ve ücretine göre değişir, ve neticeten, ücretlinin işten çıkarılması sebebiyle maruz kaldığı zararı tazmin edici fonksiyonundan başka, işletmede devamlılığını, işletmeye sadakatini taltif etmeye de müteveccihtir. O halde bu tazminat genel olarak asgari bir hizmet süresi ile sınırlandırılmış olup hizmetlerin eskiliği oranında artar, ve ücretlinin işten çıkarıldığı anda işgal etmekte olduğu son hizmet süresine göre değil, işletmeye girdiği andan sonraki bütün hizmet süresine göre hesabedilmelidir. Tazminatın hukuki mahiyeti münakaşalıdır; çoğu zaman ücretin yardımcı bir unsuru olarak telâkki olunmuştur. Yargıtay önceleri bu anlayışa mütemayilken şimdi gerçek bir tazminata benzetmek temayülündedir.

İşten çıkarma tazminatının verilmesi hiçbir kusurun isbatını gerektirmez ve bunun sonucu olarak ta mahkemede bir dâva açılması zorunluğu yoktur. Bununla beraber bu tazminat ücretliye ancak müesseseyi işten çıkarılmanın sonucu olarak terketmesi halinde verilir; eğer sözleş-

1395

menin bozulması işçinin şahsi fiili sonucu ise bu konuda bir hakkı mevcut değildir. Toplu sözleşmelerin de çoğu, aynı şekilde, eğer işten çıkarılma işçi tarafından işlenmiş ağır bir kusurun sonucu olarak tezahür ediyorsa işçiyi tazminattan etmektedir. Nihayet mücbir sebep te işvereni sözü geçen tazminatı ödemek mükellefiyetinden kurtarır.

Kanunla kabul edilmiş olan tazminatlar: Kanun koyucu bazı meslek mensupları lehine olarak işten çıkarma tazminatlarını mecburi hale getirmiştir:

1 — 29 Mart 1935 tarihli kanun profesyonel bir gazetecinin sözleşmesinin iş veren tarafından bozulması halinde ve hatta fesih gazeteciden geliyorsa aşağıdaki üç halde işten çıkarma tazminatını öngörmektedir:

a) Gazetenin devri,

b) Neşriyatın durdurulması,

c) Gazetenin temayülünde önemli değişiklik, ancak bu değişiklik gazetecinin şerefine, şöhretine ve mânevi menfaatlerine zarar vermelidir.

Ağır kusur yahut bir kusurun tekarlanması halinde tazminattan indirme yapılabilir hatta tamamen kaldırılabilir.

Bu tazminatın miktarı çalışma süresine göre hesabedilir ve bir yıl için hesabedilecek tazminat son ücretler esas alınmak suretiyle bir aylık ücret tutarı kadardır. Eğer çalışma süresi onbeş yılı aşarsa tazminat miktarını bir hakem komisyonu tesbit eder.

2 — Seyyarlar, temsilciler, mala müşteri bulanlar, ki bunlar 18 Temmuz 1937 tarihli kanunla ücretlilere benzetilmişlerdir, işten çıkarılma halinde sözleşme hastalık yahut daimi çalışma yetersizliğini doğuran bir kazanın sonucu olarak bozulsa dahi, bir «müşteri tazminatı»na hakları vardır. Bu tazminat ancak ilgilinin ağır kusurunun tahrik ettiği işten çıkarılma halinde ortadan kalkar. Bu konuda halen yapılmış olan ödemeler, seyyarın, temsilcinin komisyoncunun fiilinin sebebolduğu indirmeler göz önünde tutulur. kazai içtihatlar işten çıkarılma mücbir sebepten ileri geliyorsa bu tazminata yer vermemektedir.

Son olarak şu noktaya işaret edelimki 1939 harbi boyunce, harbin sebebolduğu bazı işten çıkarmaların sonucu olan işçi zararlarını tazmin etmek gayesiyle özel tedbirler alınmıştır.

IV — Grev ve lokavtın iş sözleşmesi üzerindeki sonuçları:

Tarihçe: Grevin iş sözleşmesini bozup bozmadığı yahut sadece yürütülmesini askıda bırakıp bırakmadığı meselesi, 11 Şubat 1950 tarihli

1396

kanunla bir çözüm şekli bulunmadan önce, önemli bir münakaşaya yol açmıştır. Başlıca ilgi çekici nokta ihbar süresini ilgilendiriyordu : Eğer sözleşmenin bozulması hali kabul olunursa işveren işçileri, uyuşmazlığı takiben ihbar tazminatı borçlu olmaksızın, işe yeniden almıyabilecektir. İşçiler ise aksine, sözleşmelerini ihbarsız olarak bozmuş olacaklarından işverene ihbar tazminatı borçlu olacaklardır. Eğer sadece sözleşmenin askıda kalması halinin mevcudiyeti kabul olunursa aksi hal şekillerinin kabulü zaruri olacaktır ve hatta grevcileri grevi takiben yeniden işe almayı reddetmek hakkın kötüye kullanılması suretiyle sözleşmenin feshi halini teşkil edebilir ve bu sebeple de ikinci bir tazminata yer verebilir.

Yargıtay grevin sözleşmeyi bozduğuna karar vermiştir, çünkü ona göre, çalışanların kararı kendi yönlerinden daha avantajlı bir sözleşmeye sahip olma iradesini ve binnetice eski çalışma şartlarının iptalini ifade etmekte idi. Ancak bunun yanında birçok müellifler grevcilerin grev ilân etmekle işletmeyi terketmek niyetinde değil, sözleşmelerini islâh etmek arzusunda bulunduklarını savunmuşlardır; Bu müellifler esasen, kollektif bir hakkın kullanılmasının, haklılığı isbat olunmamış ferdi bir devamsızlığa benzetilemiyeceğine dikkati çekmekte ve sözleşmenin sadece askıda kalması halinin mevcut olduğunu ileri sürmekte idiler, Bu tez yüksek hakem kurulunca kabul edilmiştir. Yargıtay ise bir kaç saatlik bir grev, yahut hariçten empoze edilen grev veyahut ta işverenin bizzat kendi borçlarını yerine getirmemesinin tahrik ettiği grev gibi bazı istisnai durumlarda «askıda kalma»nın mevcut olduğunu kabul ile ilk içtihadını biraz yumuşatmıştır.

1946 Anayasasının grev hakkını insan hakları arasına kaydetmesiyle münakaşa daha canlı bir hal almıştır. Anayasa ile temin olunun bir hakkın kullanılmasının sözleşmenin bozulmasını doğuracağı esası kabul edilebilirmiydi? Bu mesele üzerinde kazai kararlar ayrılmışlardır. Kanun koyucunun bir müdahalesi gerekmekteydi.

11 Şubat 1950 tarihli kanun: Grev sonucu olarak askıda kalma prensibi: Kanun koyucu kanunun hazırlanışında, iş sözleşmesi üzerinde grevin tesirleri meselesini çözmek için, toplu sözleşmelerden faydalanmıştır. 11/2/1950 kanununun 4 üncü maddesi şu şekilde kaleme alınmıştır: «Ücretliye yüklenebilecek ağır kusur müstesna grev iş sözleşmesini bozmaz».

Böylece belirtilen yeni prensip konusunda bir çok önemli gözlemler yapılmaya değer:

1 — Bu prensip grevin yani toplu karakterde işin durması halinin mevcut olduğunu farzeder. Eğer işin durması hali olmayıp ta bazan (da-

1397

nışıklı grev) diye vasıflandırılan işin yavaşlatılması hali varsa bir müeyyideyi gerektiren işin yürütülmesindeki kusur söz konusu olur. Bazan devri grev diye tavsif olunan aralıklı işin durdurulması hali tereddütlere yol açmaktadır. Eğer bunların grevin tarifine girdikleri mütalâa olunabilirse ve iptidai madde yahut mal kaybını doğuran ciddi bir karışıklığa da meydan verirlerse grevi gayri meşru hale getiren üçretliler tarafından işlenmiş ağır bir kusur hali teşkil ederler. Bir kamu hizmeti söz konusu ise düzenin bozulması işlemesini tehlikeye düşüreceğinden dağınık grevleri kanun dışı bıraktıracağı düşünülebilir.

2 — Ara verme toplu karakteri haiz olmalıdır; eğer mesleki bir hareketle ilgili olmaksızın yalnız bir ücretliden geliyorsa grev teşkil etmez.

3 — Siyasi grevin gayri meşru bir karakteri haiz olduğunu hatırlatmak gerekir. Kazai içtihatlar, grevin kamu otoritesine ayrılan muamelelerin yürütülmesine karşı yönetilmesi halinde, ki bu takdirde Anayasa müesseseleri mekanizmasını tehlikeye sokacaktır, sözleşmenin bozulması halinin mevcut olduğunu kabul etmektedirler.

4 — Kanun sözleşmenin süresinin belli olup olmamasına göre bir ayırım yapmamaktadır. Eskiden genel olarak, sözleşmenin süresinin belli olması halinde müstahdemin çalışmasına ara vermekle süresi henüz dolmamış olan taahhüdünü ihlâl etmiş sayılacağı ve bunun da iş veren tarafından sözleşmenin bozulmasını haklı göstereceği düşünülüyordu; bunun yanında, ücretlinin belli bir süre için taahhütte bulunurken zımnen greve başvurmaktan vazgeçmiş olduğu da söylenmişti. Kanunun açık metni karşısında artık bu düşüncelere itibar olunamaz. Müstahdem grev hakkını kullanmakla hiçbir kusur işlemiş sayılmaz, ve ondan vaz geçtiği de kabul olunamaz. Zira bu hak Anayasa tarafından temel bir hak olarak ilân olunmuştur. Bununla beraber eğer belli süre için bağlı müstahdemler grevlerini sözleşmeyi esaslı bir şekilde tâdil etmek arzularıyla gerekçelendiriyorlarsa askıda kalma halinin değil feshin mevcut olduğu düşünülmelidir, fakat bu takdirde fesih bizzat grevin sonucu değil, yeni bir sözleşme yapmak yolunda izhar olunmuş iradenin sonucu olur.

Lokavtın sonucu: 11 Şubat 1950 Kanunu lokavttan söz etmemektedir İstisnai haller dışında lokavt gayri meşru değildir. Şimdi lokavtın iş sözleşmesi yönünden hukuki sonuçlarına işaret olunacaktır.

Bu hassas meseleyi açıklamak için, işveren tarafından, çalışanlara yüklenebilecek ağır kusurların haklı gösterdiği non adim pleti contractus

1398

def'i nin kullanılmasını lokavt olarak mütalâa etmediğimizi belirtmek gerektir. Bu def'in müşterek hukuku sadece sözleşmelerin askıda kalması halinin mevcudiyetinin kabulünü zaruri kılar. Şunu da ilâve etmek gerekir ki bu askıda kalma ancak kusurlu ücretliler hakkında sonuç doğurur, diğerleri hakkında doğurmaz meğerki birinciler tarafından yaratılmış olan durum işin devamına engel olan gerçek bir mücbir sebep teşkil etsin.

Non adimpleti contractus def'i hali bir tarafa bırakılırsa lokavt prensip olarak sözleşmelerin feshi yolundaki iradenin izharı mahiyetinde telakki olunmalıdır. Özel olarak bir greve cevap vermeye matuf tedbir mahiyetinde olursa durum böyledir. O halde eğer söz konusu grev bizzat feshi gerektiren bir kusur teşkil etmiyorsa haklılığı isbat olunmamış bir feshin mevcut olduğu düşünülmelidir ve işveren haklılığı isbat olunmamış feshi halinde konulmuş bulunan tazminatları ödemek mecburiyetindedir. Bilhassa tesanüt lokavtı halinde durum böyledir. Mamafih çalışanlarla görüşmeleri takiben işverenin onları yeniden işe alması ve geçmişe yürümek kaydıyle sözleşmelerinin feshi yerine sadece bir askıda kalmanın mevcut olduğunu kabul etmesi de mümkündür.

Grevle sözleşmenin askıda kalması prensibinin sonuçları: Kazai içtihatlar 11 Şubat 1950 kanunuyla konulan prensipten bazı önemli hukuki sonuçlar çıkarmışlardır.

Başlıcaları şunlardır:

1 — Sözleşme askıda kalmış olmasına göre, işveren uyuşmazlığın sonunda grevcileri yeniden işe almaya mecburdur; aksi halde onlara ihbar tazminatı, hakkın kötüye kullanılması suretiyle feshi tazminatı borçlu olur, çünkü fesih bu sebepten ileri gelmiştir ve haklılığı isbat edilememiştir, ücretliler grev ilân etmekle sadece bir hak kullanmışlardır. Bununla beraber Yargıtay acele işler sebebiyle işverenin grevcilerin yerini yeni işçilerle doldurmak mecburiyetinde kalması halinde, grevcileri yeniden işe almamasında şahsi hiçbir kusuru olmadığını kabul etmiştir.

2 — Sözleşme askıda kaldığından, sözleşmenin tam karşılıklı olma karakteri sebebiyle, işveren grev günleri için hiçbir ücret ödemeye mecbur değildir, meğerki grevin sebebi ücretin ödenmemesi olsun. Bununla beraber çalışmalarına engel olunduğu için grevci olan müstahdemler varsa işveren onlara ücret ödeyecektir, meğerki işveren çalışma hürriyetine saygı gösterilmesini teminen kamu otoritesine boş yere başvurmuş ve engel teşkil eden olay mücbir sebebin gerçek karakterini haiz olmuş bulunsun.

1399

dir olunan ferdi kusurun söz konusu olduğunu gösterir. Kaldı ki, işten çıkarmalar herbir ücretli için ferdi karakterdedir, ve işlenen fiillerin sonuçları her durum için ayrı ayrı incelenmek gerekir.

3 — Ağır kusur kendiliğinden bir feshi dogurur mu? yoksa sadece işveren için meşru bir fesih sebebi mi teşkil eder? Bu yön en fazla münakaşa edilmiş olan bir husustur. Münakaşanın ilgi çekici yönü esas itibariyle işten çıkarmalarda konulan kontrol ve müsaadeleri, ki eğer sözleşme otomatik olarak bozulursa lüzumsuz hale gelecekleri, ilgilendirmektedir.

Otomatik olarak bozulma tezi, ki kanun metnine uygun görünmektedir, birçok müelliflerce savunulmuştur. Fakat Danıştay 31/3/1950 de aksi anlamda bir mütalâa vermiş ve Yargıtay Ceza Dairesi de aynı tefsiri kabul etmiştir. Bazan bu içtihadın aksini benimser görünen formüllere rastlanılmaktadır.

Bu çözüm şekli, grevcilerin herbirine yüklenebilecek olan kusurun ferdi karakteri hakkındaki önceki çözüm şeklinden çıkmaktadır. Bunu sözü geçen kusurun ferdi olarak nazara alınması takibeder, ki bu da otomatik fesih tezi ile bağdaşmaz. Bunun sonucu ancak, meşru bir fesih yetkisi olabilir ki bu da işten çıkarmalar, özel olarak personel temsilcilerinin yahut işletme komiteleri üyelerinin çıkarılmaları konusunda konulmuş bulunan kontrol ve müsaadeleri ortadan kaldırmaz.

Grevin iş sözleşmeleri üzerinde sonucu konusuna ilişkin olarak konulmuş bulunan prensip esasen başka bir çözüm şekline imkân vermiyordu. Mademki grevin, sözleşmenin sadece askıda kalmasını gerektiren bir hak olarak tahlil olunması gerekmektedir, bu tahlil şeklinin grevciler tarafından işlenen kusurlar sebebiyle bertaraf edilmesi gerektiğini kabul etmek pek mantığa uygun gelmemektedir. Kanunun formülü o derecede kısadırki, bundan ağır kusur halinde otomatik olarak feshin mevcut olduğunu savunmak için delil çıkarmak güçtür.

İÇTİHATLAR

I — YARGITAY HUKUK KARARLARI

MÜZİK ESERİ — ESER SAHİBİ — ÇOĞALTMA VEYA BUNA İŞTİRÂAK — ALENİLEŞMEMİŞ BİR ESERDE FAYDALANMA MALÎ HAKLARA TECAVÜZ — FİKİR VE SAN'AT ESERİNİN İZİNSİZ ÇOĞALTILMASINDAN DOĞAN MANEVİ ZARAR: 1 — Sözlü bir müzik eserinin sahibinin muvafakati olmadan, onu yayan plâk ortaklığına okunması tazminat sorumluluğunu gerektiren çoğaltmaya katılma niteliğindedir.

2 — Bir eserin izinsiz çoğaltılmasından meydana gelen manevi zararda, Borçlar Kanununun 49 uncu maddesi hükmünden başka Fikir ve Sanat Eserleri Kanununun 70 inci maddesi hükmünün de gözetilmesi şarttır.

(BK m. 49 - 5846 SK m. 3, 8, 9, 11, 12, 20, 22, 66, 70)

(Yargıtay 4. Hukuk Dairesi 15/9/1962 gün, E. 11099, K. 8799)

Dâvacı avukatı; müvekkilinin Cano türküsünün sahibi olup, Gramofon Limited şirketine çekmiş olduğu ihtarnameyi dâvalının bildiği halde bu türküyü müvekkilinin muvafakatını almaksızın plâğa okuduğu ve plâkları çoğaltarak maddî bir menfeat sağlamak amaciyle piyasaya sürduğü gibi, bu eseri kendi eseri imiş gibi göstererek plâkların üzerine kendi adını yazdığını ve müvekkilinin anlaşma yaptığı Kolombiya Şirketinin bastırdığı plâkların satışını düşürdüğünü ileri sürerek maddî ve manevî 8000 liranın dâvalıdan alınmasını istemiştir.

Karar: Dâva konusu türkünün ilk defa dâvacının muvafakatiyle radyoda okunduğu, sonradan da Kolombiya Şirketi tarafından plâğa doldurularak satışa çıkarıldığı, bu yol ile halka duyurulduğu ve alenileşmiş bulunduğu, türküyü çoğaltanın gramofon şirketi olduğuna göre plâğa okuyan dâvalıyı elatan durumuna sokamayacağından dâvanın husumet yönünden reddine karar verildiği hakkındadır.

Temyiz Kararı

İşin duruşmaya bağlı olduğu anlaşılarak taraflara çağrı kâğıdı gönderilmişti. Belli günde dâvacı adına avukat Gültekin Akyön ile diğer taraf adına avukat Avni Demirel'in gelmiş olmalariyle duruşmaya başlanarak temyiz isteğinin süresinde olduğu anlaşıldıktan ve hazır bulunan

avukatların sözlü açıklamaları dinlenildikten sonra dosya incelendi, gereği konuşuldu:

5846 Sayılı fikir ve sanat eserleri hakkındaki Kanunun 3. maddesinde musiki eserleri tanımlanmış ve eser sahibi de 8. maddede açıklanmıştır. Bu hükme göre bir eserin sahibi onu vücuda getirendir. Dâva konusu olan işte Cano türküsünün 3. maddenin tanımladığı gibi musiki eseri, bir beste olduğu taraflarca da kabul edildiği halde dâvacının eser sahibi olmadığı ileri sürülmektedir. Mahkemece bu yön incelenmemiştir. Hükmün dayandığı gerekçeye göre, dâvacı, kendi eserinin çoğaltılması yoluyla haksız eylem sonunda zarar gördüğünü ve böylece menfaat sağlandığını ileri sürmüş bulunması karşısında, sadece, çoğaltma eylemini yapanın dâvalı olmadığı ve çoğaltmanın gramofon şirketinin eylemi olduğu benimsenerek dâvanın husumet yönünden reddi yönüne gidilmiştir. 5846 Sayılı Kanunda çoğaltma eyleminin tanımlaması yapılmamakla beraber çoğaltmanın ne olduğunu açıklar nitelikte hükümler bulunmaktadır. Gerçekten 22. maddede (bir eserden onun aslını veya işletmelerini çoğaltmak suretiyle faydalanma hakkı münhasıran eser sahibine aittir. Bir eserin işaret, ses veya resim nakline yarayan plâk, filim ve eczalı kâğıt gibi mekanik vasıtlara alınması da çoğaltma sayılır) denilmektedir. O halde, plâğâ ses alınması çoğaltma eylemidir. Eser sahibinin muvafakatile plâğa alınma veya mevcut bir plâğın çoğaltılması yoluyla piyasaya sürme eylemi tabiatile plâk şirketine raci olmak gerektir. Ancak eser sahibinin muvafakatı olmadan bir üçüncü kişinin o eseri plâğa okuması ve bu plâkların çoğaltılması eylemi ise hem ortaklığa ve hem de eseri plâğa okuyan kişiye racidir; yani eylem birlikte yapılmış demektir. Bu durum karşısında, Cano türküsünü plâğa okuyan dâvalının, çoğaltma eyleminde iştiraki olmadığının kabulüne imkân yoktur. Ve bu sebeple dâvalıya husumet düşer. Çünkü dâvacı eser sahibi olduğunu ileri sürerek 5846 Sayılı Kanunun 66. ıncı ve sonraki maddeleri gereğince bu tecevüzün giderilmesini ve yapılan haksız eylem yüzünden meydana gelen zararın ödetilmesini istemiştir. İstek mâli ve manevi hakların ihlâli sebebine dayanmıştır. Sözü geçen Kanunun 20. maddesinde (henüz alenileşmemiş bir eserden her ne şekilde ve tarzda olursa olsun faydalanma hakkı münhasıran eser sahibine aittir. Alenileşmiş bir eserden eser sahibine munhasıran tanınan faydalanma hakkı, bu kanunda mali hak olarak gösterilenlerden ibarettir) denilmekte ve çoğaltma hakkının da mali bir hak olduğu 22. maddede açıkça belirtilmektedir. Mali haklara tecavüz halinde yapılacak muamele 68. maddede gösterilmiştir. Dâvacı ayrıca kendisine karşı haksız eylem işlendiğini ileri sürerek manavî tazminat istemiştir. Bu istek Borçlar Kanununun umumi hü-

kümlerine göre incelenmek ve 5846 Sayılı Kanunun 70. maddesinin koyduğu esaslar uyarınca hükme bağlanmak gerektir. Ancak, dâvacının, bütün bu isteklerine cevap verebilmek için, onun, eser sahibi olduğunun araştırılması şarttır. Mahkemece yapılacak iş, eser sahibinin fikir ve sanat eserleri Kanununun 9, 11, ve 12. maddeleri hükümlerine göre Cano türküsünü besteleyen kimse olup olmadığı tahkik edilerek dâvacının eser sahibi olduğunun anlaşılması halinde istenen maddî ve manevî tazminat yukarıda açıklanan esaslar ve şartlar uyarınca hükmetmek ve eser sahibi olmadığının anlaşılması halinde dâvacının dâva açmağa hakkı olmadığından dâvanın reddine karar vermekten ibarettir.

Sonuç: Temyiz edilen kararın gösterilen sebeplerden bozulmasına ve dâvacı için takdir edilen 400 lira duruşma avukatlık parasının dâvalıya ve aşağıda yazılı bozma giderinin de ileride haksız çıkacak tarafa yükletilmesine 15/9/962 gününde oybirliğiyle karar verildi.

TEMSİL YETKİSİNİN SINIRLARININ ULAŞMASI HALİ — ÜÇÜNCÜ KİŞİLERİN İYİNİYETLİ KABULÜNÜN ŞARTI — TEMSİZ YETKİSİ SINIRLARININ ÜÇÜNCÜ KİŞİLERE ETKİSİ — SINIRLARI ÜÇÜNCÜ KİŞİLERE DUYURMA — TEMSİL YETKİSİNİN DERECESİNİ TAYİN — TEMSİLCİYE ÖDENEN BORÇUN DÜŞMESİ: 1 Temsilci ile işlemde bulunan kişi, temsilcinin yetki sınırını araştırmak zorunluğundadır. Sınırın öğrenilmesiyle temsil edilenin verdiği dahili yetki harici yetki niteliğini kazanır.

2 — Temsil yetkisinin sınırlarını, kural olarak, dar kabül etmek, fakat uyuşmazlık halinde iyi niyetli üçüncü kişilerin zararına yol açacak derecede şiddetle yorumlamamak gerektir.

3 — Taşınmaz malı satmak ve yalnız belli tutarda kaporo almakla görevlendirilmiş temsilci ile pazarlık yapan, fakat ferağı temsil edilenden alan kimse, temsilciye ödemede, iyi niyet ve dahili yetkiden bilgisi olmadığı savunmasında bulunamaz.

4 — Dahili yetkisinin sınırı olduğunu bilen temsilciye yapılan ödeme borcu düşürmez.

(BK m. 32, 33/2, 34)

(Yargıtay 4. Hukuk Dairesi 10/12/1963 gün, E. 12094, K. 10599)

Dâvacı avukatı; dâvalılardan Şakir Zümreye ait olup vekili olan diğer dâvalının aracılığıyle müvekkilinin ferağını almak yoluyle satın aldığı taşınmaz malın değeri 5000 lira olup bunun 3000 lirası verilerek geri kalan 2000 lirası için ipotek tesis edilmiş isede; maddi hata olarak senede 3000 lira yazılmış olduğu taraflarca kabul edilip 2000 lira ödendi-

ği halde ipoteğin çözülmemiş olduğunu ileri sürerek ipoteğin kaldırılmasına ve borçtan kurtulmasına karar verilmesini istemiştir.

Karar: Yapılan muhakeme sonunda; dâvacı dâva konusu borcu, dâvalı Şakir'in temsilcisi olan diğer dâvalı Hüseyin Kekliğe iyi niyetle ödemiş olduğu ibraz edilen belgelerden anlaşılmış olmasına göre ipoteğin devam ve mevcudiyeti için ortada hukukî bir neden kalmadığından ipoteğin kaldırılmasına ve dâvacının borçtan kurtulmasına karar verildiği hakkındadır.

Yargıtay Kararı

İşin duruşmaya bağlı olduğu anlaşılarak taraflara çağrı kâğıdı gönderilmişti. Belli günde dâvacı Ahmet Pınarlı gelmiş ve çağrıya rağmen temyiz eden dâvalı taraftan kimse gelmemiş olduğundan onun yokluğundan duruşmaya başlanarak temyiz isteğinin süresinde olduğu anlaşıldıktan ve hazır bulunan dâvacının sözlü açıklamı dinlenildikten sonra dosya incelendi gereği konuşuldu:

Uyuşmazlığa konu olan taşınmaz malın satışını bizzat dâvalı mal sahibi yapmış ve mal parası için satılan üzerine satıcı yararına 3000 liralık ipotek konulmuştur. İpotek ve satış 25/5/959 günü gerçekleşmiştir. Temsil olunan, dâvalı satıcı her ne kadar 25/7/957 günlü vekâletname ile diğer dâvalıya satış için temsilci tayin etmiş isede bu belgede temsilcinin yetkisi 500 lirayla ve yalnız kapora alma ile sınırlandırılmıştır.

Dâvacının ödemeleri muhtelif makbuzlara dayanmakta ve son ödeme 10/2/1960 da yapılmış bulunmaktadır. Halbuki dâvalı temsilci daha önce azledilmiş bulunmaktadır.

Dâvacı, alım satım için hazırlayıcı işlemleri temsilci olan dâvalı ile yapmış olduğuna göre onun yetkisinin sınırlarının kendisine ulaşmış olduğunun kabulü gerekir. Çünkü temsilci olduğunu ileri süren kimse ile işlem yapan kimse, onun yetkisinin sınırlarını araştırmak zorunluğundadır. Uyuşmazlık, yetkisi sınırlı olan temsilciye yapılan ödemenin temsil edilen kimseye olan parası borcunu düşürüp düşürmiyeceğindedir. Gerçekten vekilin aldığı emir talimat temsil yetkisinin sınırları üzerinde, üçüncü kişilere karşı tesir icra etmezse de üçüncü kişilere ulaşan yetki sınırına rağmen bu sınırın aşılması temsil edilene karşı hukukî sonuç doğurmaz. Temsilci yetkisinin sınırlarını aştığı oranda selâhiyetsiz temsilci durumundadır ve ona yapılan ödeme öde-

1405

yenin temsil edilene borcunu düşürmez. Eğer selâhiyet, temsil olunan kimse tarafından üçüncü şahıslara tebliğ edilmişse bu, harici selâhiyettir. Ve dahili selâhiyetin aksidir. Dahili selâhiyet de üçüncü şahıslara selâhiyete mümessil vasıtasiyle müttali olurlar. Dahili selâhiyet bir selâhiyetname ibrazı ile harici selâhiyete inkilâp eder. Herkesçe malum olan bir selâhiyet tebliğ edilmiş olur... (Bakınız: Fritz Funk, Borçlar Kanunu şerhi I, Umumî hükümler, Prof. H. Veldet C. H. Selek çevirisi İstanbul 1938 Sah. 58 ve keza Prof. Turhan Esener, Selâhiyete Müstenit Temsil, Ankara Hukuk Fak. yayın. Nr. 150 Ankara, 1961 S. 84/85) temsilci yetkisi dahilinde kalarak işlem yaptığı takdirde bu işlem temsil edileni bağlar. (Bu iki şart - yani temsil selâhiyeti ve bu selâhiyet dairesinde diğer bir kimse namına muamelede bulunma - birleşince mümesilin yaptığı hukukî muamele temsil olunan için borç ve alacak tevlit eder (Bakınız: Prof A. B. Scwartz, Borçlar Hukuku, B. Davran çevirisi 1948, Istanbul, Sahife 383.) (Tereddüt halinde temsil selâhiyetinin derecesini dar olarak kabul etmek doğru olur... Temsil selâhiyetinin şumulunü tâyin ve **tefsir ederken hüsnüniyetli üçüncü şahıslara** zarar verecek şekilde şiddetli hareket etmemelidir. (Turhan Esener, adı geçen eser S. 80, 81) dâvacı, dâvalılardan vekil Hüseyin Kekliğe ödemeyi vekil sıfatiyle yaptığını ileri sürdüğüne göre onun vekil olduğunu ve temsilcilik sıfat ve derecesini bilmek, bilmiyorsa araştırmak zorunluğundadır. Halin icabından ve olayın özelliğinden bu dâvalının sınırsız temsilci tanınması gerektiğini dâvacı isbatlamış değildir. Yanlışlıkla temsilcilik sınırlarını bilmeden ve yetkisiz temsilci durumunda olan kişiye yapılan ödeme ödeyeni borçtan kurtarmaz. (Bk. A. V. Tuhr, Borçlar Hukukun Umumi Esasları, G. Edeğe çevrisi, Istanbul 1952, C. 1, S. 356) Çünkü kendisinden beklenen ihtimamı göstermiş durumda olmayan kimse iyi niyete de dayanamaz. O halde yetkisiz temsilciye yetkisi sona erdikten sonra yapılan ödemeyle borcun düştüğü kabul edilerek ipoteğin iptaline ve borçtan kurtulmaya karar verilmiş bulunması usul ve kanuna aykırıdır.

Sonuç: Temyiz olunan kararın gösterilen nedenle bozulmasına ve aşağıda yazılı temyiz giderinin ileride haksız çıkacak tarafa yükletilmesine 10/12/1963 gününde oybirliğiyle karar verildi.

KEFALET — BORCU ÜZERİNE ALMA — BORCU ÜZERİNE ALANA KEFALETİN BORÇLUYA ETKİSİ — ALACAKLININ HUKUKÎ DURUMU — MAHKEMENİN İLERİ SÜRÜLEN OLAYLARLA BAĞLI OLMASI — KARI TARAFINDÂN KOCA YARARINA YÜKÜMLENME — HÂKİMİN İZNİ — KEFİLİN KEFİLİ:
1 — Asıl borçlunun borcunu taksitlerle ödemeyi alacaklıya karşı yükümlenen.

dıktan sonra aynen (ve borç ödeninceye kadar üç ayda almakta olduğu emekli maaşını tamamen bu borç için kesilerek ödenmesini istedi .....) şeklindeki sözleriyle açıklamada bulunması kefalet değildir. Bu nitelikdeki irade açıklamasının hukukî anlamını tesbit için açıklamanın değimi olan sözlerin gerçek anlamı üzerinde durulmak ve gerçek iradenin kullanılan sözlerden sonucunu çıkartmak gerektir. Gerçekten kefil (borcun yerine getirilmesini temin etmeği) sağlar. Burada bir temin etme durumundan önce borcu üzerine alma durumu belirmektedir. O halde bu irade açıklaması anlamınca Seyyide kefalet değil borcu tekabbül etmiştir. (Bakınız; garanti mukavelesi, doçent, doktor Seza Reisoğlu, Ankara Hukuk Fakültesi yayınları numara 178, sahife 60, 90 ve sonraki) Borçlu Kemal'in karısı Mehvarda annesinin açıklamasına kefil olduğuna göre bu kefalet sözleşmesi, alacaklı Halide'nin borçlusu ve dâvacı Mehver'in kocası Kemal'e değil, onun kayın validesi olup, borcu tekabül eden Seyyideye yönelmektedir. Bu irade açıklamasiyle, asıl borçlu Kemal'e ilişkisi olmadan, alacaklı Halide ile dâvalı Seyyide arasında bir sözleşme meydana gelmiş olurki dâva dilekçesinde açıklanan olaylardan bu sözleşmeye dayanıldığı açıkca anlaşılmaktadır. Mahkeme, tarafların ileri sürdükleri olaylara uygun düşen hukikî esası, Usulün 76 ncı maddesi hükmünce, resen araştırıp bulmak ve bu hukukî esasa göre uyuşmazlığı çözümlemek zorunluğundadır. Bu zorunluğa göre; Mehvar'ın irade açıklaması Seyyide ile asıl alacaklı arasında kefalet niteliğinde bulunduğundan ortada Medenî Kanunun 169 uncu maddesi hükmünün uygulanmasını gerektirir ve karı koca arasında, koca leyhine gerçekleşmiş bir tasarrufdan ve bu tasarruf için kanunda şart kılınan Sulh Hâkiminin onamasından söz edilemez. Az önce açıklanan esaslara göre, mahkemenin; Seyyide ve Mehvar'ın söz ve iradesini tefsirde yanlışa düşerek, Mehvar'ın kocanın borcunu tekeffül ettiğinden söz edip, Mehvar'a ilişkin taahhüdü Medenî Kanunun 169 uncu maddesinde ön görülen şartlar yerine gelmediği düşüncesiyle batıl olduğunun tesbitine karar verilmesi bozmayı gerektirir. Esasen bir an için aksi düşünülse bile kefilin kefili (kefillik yükletimini sağlayacağını açıklayan kimsedir). Başka bir deyimle, kefil asıl borçluya karşı değil kefile yönelen eda yükümlülüğünün yerine getirilmemesi halinde ve bu taliki şartla edayı kabul eden olup, asıl borçlunun ikinci kefille evli olması halinde ikinci kefilin kocaya karşı bir yükletimi söz konusu olmadığından Medenî Kanunun 169 uncu maddesi hükmünce izin şartının aranması gerekmez.

II — Seyyide dâvasında ikraha dayanmıştır. Gerçekten bu neden ile sözleşmenin bozulması için kendisinin yahut da yakınlarından bi-

1408

rinin hayat, kişilik yahut malının ağır ve derhal meydana gelecek bir tehlike yüzünden irade açıklamasında bulunulduğunun anlaşılması gerektir. İleri sürülen ikrah olayı icra memurunun, kesinleşmiş icra koğuşturması sonunda, borçlu damadın haciz edilmiş eşyasının yedi emin bulunan Seyyidenin elinden alınıp satılması durumudur ki esasen kanunun tecviz ettiği kesinleşmiş bir icra koğuşturmasına dayanan borcun ödenmesi durumunun ikrah sayılması düşünülemez. İleri sürülen hukukî nedenin dayanağı olan olay, bizatihi dayanılan sebebin kapsamı dışında kalan bir durumdur. O halde Seyyide'nin dâvasının gösterilen nedenle reddedilmemiş bulunması usul ve kanuna aykırıdır.

Sonuç : Temyiz olunan kararın gösterilen nedenlerle bozulmasına ve aşağıda yazılı temyiz harcının ileride haksız çıkacak tarafa yükletilmesine 15/9/1964 gününde oybirliğiyle karar verildi.

ANAYASANIN ÜSTÜNLÜĞÜ — KANUN KOYUCUNUN SORUMSUZLUĞU — ANAYASA VE İHTİLÂL HUKUKU — AYRIK HÜKÜM — AYRIK HÜKMÜN KAPSAMI : 334 Sayılı Anayasanın geçici 4 üncü maddesindeki Milli Birlik Komitesinin ve Devrim hükümetlerinin karar ve tasarruflarından ve bunların idare veya yetkili organlarca uygulanmasından ötürü, kararı alanlar veya uygulayanlar için malî veya hukuki sorumluluk iddiası ileri sürülemiyeceği hükmü, kanun koyucunun sorumsuzluğu konusundaki Anayasa ilkesini şumullendiren ve kaynağını ihtilâl hukukundan alan ayrık (istisnai) bir hüküm olup, çizdiği sınırla uygulanmak gerekir. Yasadaki sözlerin yazılış ve kapsamına göre, dâva edilmesi önlenen kişiler için belli konu ve zamana ilişkin olan bu hüküm, kişisel kusurlar konusunda içine alır. Fakat sayılan organ ve kişilerden başkasına şümullendirilemez.

(Anayasa geçici m. 4/2 - BK m. 41)

(Yargıtay 4. Hukuk Dairesi 29/9/1964 gün, E. 63/3406, K. 4547)

Dâvacı avukatı, Belediye Fen memuru bulunan müvekkilinin bölgesinde ruhsatlı yapılmakta olan fırının ruhsatnameye uygun olarak yapıldığı halde, aykırı yapıldığından bahsile işten el çektirilmesine, Müfettiş olan dâvalının sebebiyet vermiş olduğunu ileri sürerek, zarar tutarı 3880 liranın faiziyle birlikte dâvalıdan alınmasına karar verilmesini istemiştir.

Karar : Yapılan muhakeme sonunda; dâva konusu işten el çektirme inkilâp tasarrufundan doğma soruşturma sonunda dâvacının işine son verildiği anlaşılmış ve bu gibi dâvaların dinlenmesi Anayasa'ya aykırı olduğundan yerinde görülmiyen dâvanın reddine karar verildiği hakkındadır.

1609

Yargıtay İlâmı

İşin duruşmaya bağlı olduğu anlaşılarak ilgililere çağrı kâğıdı gönderilmiştir. Belli günde temyiz eden dâvacı Avukatı Kaya Açıkel ile dâvalı gelmiş olmalariyle duruşmaya başlanarak temyiz isteğinin süresinde olduğu anlaşıldıktan ve hazır bulunanların sözlü açıklamaları dinlenildikten sonra dosya incelendi gereği konuşuldu :

334 Sayılı Anayasanın geçici 4 üncü maddesinin 2. fkırasında, aynen (27 Mayıs 1960 tarihinden itibaren Kurucu Meclisin toplandığı 6 Ocak 1961 tarihine kadar yasama yetkisini ve yürütme görevini Türk Milleti adına kullanmış bulunan Millî Birlik Komitesinin ve Devrim Hükûmetlerinin karar ve tasarruflarından ve bunların, idarece veya yetkili kılınan organ ve mercilerce uygulanmasından dolayı, karar alanlar, tasarrufta bulunanlar ve uygulayanlar hakkında cezaî veya malî veya hukukî sorumluluk iddiası ileri sürülemez ve bu maksadla her hangi bir Yargı merciine baş vurulamaz) denilmektedir. Bu duruma göre Devrim Hükûmetinin (Karar ve tasarruflarından) bunların (İdarece), (Yetkili organ ve merciilerce) uygulanmasından, kararı alanlar ve tasarrufta bulunanlar ile uygulayanlara karşı dâva açılamıyacağı ve hukukça sorumlu tutulamıyacağı benimsenmiştir. Bu hüküm Yasanın sözlerinden açıkca anlaşılacağı üzere ayrı ve sınırlı bir hükümdür. Yasada gösterilen organ ve kişiler dışına, bu nedenle, şûmüllendirilmesi mümkün değildir. Maddede yasaklayıcı hüküm mutlak olduğuna göre, kendilerine karşı dâva açılması yasak edilen kişilerin dahi kişisel kusurları bu kararın gerçekleşmesinde veya zararın doğmasında âmil olmuş olsa bile bu madde hükmünün uygulanması gerektir. Ancak Kanunda gösterilen karar alanlar, tasarrufta bulunanlar veya uygulayanlar dışında kalan kişilerin böyle bir zararlandırıcı kararın alınmasında veya uygulanmasında kişisel kusurları yüzünden sebebiyet verme durumları, varsa, bu nitelikteki kişisel kusurların, dâva konusu edilip incelenmesine engel bir durum yoktur. O halde, hükmü sınırları dışına genişleterek Ağustos 1960 yılında İstanbul Belediyesince kurulan soruşturma bürosunun, soruşturma için görevlendirdiği kimsenin, incelemeyi yaparken kişisel kusuru sonunda, dâvacının zararlandırılmasını gerektirecek haksız eylemlerde bulunup bulunmadığı yönü incelenmek gerektir. Belirtilen şekilde inceleme yapılmadan Yasa hükmünün, kapsamında, yanlışa düşülerek hüküm verilmiş olması usul ve kanuna aykırıdır. Yapılacak iş isteğe ilişkin deliller ve savunma üzerinde durularak sonucuna göre karar verilmekten ibarettir.

Sonuç : Temyiz olunan kararın gösterilen nedenle bozulmasına ve

dâvacı için takdir edilen 400 lira duruşma avukatlık parasının dâvalıya, aşağıda yazılı bozma harcının ilerde haksız çıkacak tarafa yükletilmesine 29/9/1964 gününde oybirliğiyle karar verildi.

KANUNUN BELLİ ETTİĞİ ŞEKİL — GEÇERLİK ŞARTI OLAN ŞEKİL TÜTÜN ALIM SATIM SÖZLEŞMESİNDE ŞEKİL : Kanunun belli ettiği şekil, hukukî işlemin geçerliğine ilişkin şekil şartı olması itibariyle, Tütün inhisarı Kanununun ekici ile alıcı arasında tütün alım satımı konusunda benimsediği şekle uygun davranılmadıkça, yapılan işlemin hukukça varlığından ve geçerliğinden söz edilemez.

(BK m. 11/2 - 3437 SK m. 50)

(Yargıtay 4. Hukuk Dairesi 6/10/1964 gün, E. 7869, K. 4682)

Dâvacı, 1960 yılı tütün ürününü dâvalılardan Yusuf Temel'in aracılığı ile toptan satış yoliyle diğer dâvalıya satıp teslim ettiği halde ancak parasından 500 lirasını ödeyip kalanını vermemiş olduğunu ileri sürerek, 6000 liranın ödetilmesini istemiştir.

Karar : Yapılan muhakeme sonunda; dâvalı tanıklarının sözleri, ihrakiyelik tütünlere ilişkin bulunduğu, olayı değiştirir nitelikte bulunmadığı; dâvacı tanıklarının sözlerini kapsar durumda olduğu anlaşılmış ve özel olarak teklif edilen and'ı da dâvacı içmiş olmakla dâvacı tarafından alınan 600 lira indirilerek geri kalan 5400 liranın dâvalılardan Mehmet Yıldırımdan alınarak dâvacıya verilmesine ve diğer dâvalıya yöneltilen dâvanın reddine karar verildiği hakkındadır.

Temyiz Kararı

Temyiz isteğinin süresinde olduğu anlaşıldıktan sonra dosya incelendi, gereği konuşuldu :

Taşınır mal alım, satım sözleşmesi kural olarak geçerliği şekle bağlı değildir. Ancak 3437 Sayılı Kanunun 50. maddesi tütün alım, satımının geçerliği belli bakanlıklarca hazırlanmış tip mukaveleler uyarınca yazılı şekle bağlanmıştır. Bu şekle uyularak sözleşme yapılmadıkca alım, satım geçerli olmaz. Hukukca bu işlem yok sayılır. Mahkemece bu yön düşünülmeden alım, satım sözleşmesi var sayılarak hüküm verilmiş olması usul ve kanuna aykırıdır.

Sonuç : Temyiz olunan kararın gösterilen nedenle bozulmasına ve aşağıda yazılı temyiz giderlerinin ileride haksız çıkacak tarafa yükletilmesine 6/10/1964 gününde oybirliğiyle karar verildi.

TAŞINMAZ MALA İLİŞKİN AYKIRI İLÂMLARDA MUHÂKEMENİN İADESİ — DÂVA EDİLEN — MUHAKEMENİN İADESİ DÂVASI SIRASINDA TAŞINMAZIN DEVRİ — DÂVANIN YENİ MALİKE YÖNELTİLMESİ — DÂVA EDİLENİN ÇOĞALTILMASI — KESİN HÜKÜM : Taşınmaz mala ilişkin aykırı ilâmlar yüzünden muhakemenin yeniden yapılması dâvalarında, istek sabit olunca, sonraki ilâmın geçersizliğine hüküm verileceğinden, dâvanın yeniden görülmesi sırasında, taşınmazın, üçüncü kişiye devri, dâvada Usulün 186 ncı maddesinin uygulanmasını gerektirmez. Çünkü, bu hükümle tanınan tazminat isteme hakkı, ikinci ilâmın geçersizliği anlaşılmadıkça ileri sürülemez; dâva edilenin çoğaltılamıyacağı ilkesi ve kesin hüküm esasları buna engeldir.

(HUMK m. 186, 237, 445/10, 450/2)

(Yargıtay 4. Hukuk Dairesi 10/10, 1964 gün, E. 12636, K. 4767)

Mahkemenin yeniden görülmesi isteğinde bulunanlar vekili, İzmir Asliye 3 üncü Hukuk Mahkemesinin 16-5-963 gün ve 396 karar sayılı kesinleşmiş ilâmı için muhakemenin iadesi yoluyla yeniden görülmesini istemişlerdir.

Karar: Muhakemenin yeniden görülmesi isteğinin konusu olan İzmir Asliye 3. Hukuk Mahkemesinin 16-5-963 günlü kararıyle sonuçlanan dâva taşınmaz malın ayıbına ilişkin olmasına ve muhakemenin iadesi isteğinde bulunan davalıların son dilekcesi ile tazminata kalbedilmesine bu isteğin karşılık dava niteliğinde bulunmasına ve tazminat isteği ise ayrı bir dava niteliğinde olacağına göre isteğin reddine karar verildiği kakkındadır.

Yargıtay Kararı

İşin duruşmaya bağlı olduğu anlaşılarak ilgililere çağrı kâğıdı gönderilmişti. Belli günde çağrıya rağmen taraflardan kimse gelmemiş olmakla incelemenin kâğıtlar üzerinde yapılmasına karar verildikten ve temyiz isteklerinin süresi içinde olduğu anlaşıldıktan sonra dosya incelendi, gereği konuşuldu :

Taşınmaz mal mülkiyetinin uyuşmazlık konusu olması sonunda verilen, birbirine aykırı iki ilâmdan, sonrakinin iptali konusunda, usulün 445 inci maddesine dayanılarak, ileri sürülen muhakemenin yeniden yapılması isteği, kabul edilirse, başkaca hiç bir inceleme yapılmadan, yeniden incelenmesi, istenilen hükmün iptaline karar verileceği Usulce kabul edilmiştir. Dâvada, dâvacının amacı, ikinci hükmün iptali konusundan ibaret bulunmasına göre, bu dâva açıldıktan sonra, ilâmların ilişkin bulundukları yerin dâvalı tarafından üçüncü kişiye satılmış olması, dâvanın amacını değiştirmez. Çünkü, bu dâvada ileri sürülen yön, taşınmaz malın üzerindeki hakkın tanınması değil, veya bu dilek

1612

altında el atmanın önlenmesi tapu kaydının iptali gibi aynı dâva sonunda teslimini gerektiren bir hükmün verilmesi değil, ikinci ilâmın ortadan kaldırılmasıdır. Usulün 186 ncı maddesi hükmü, dâva açıldıktan sonra müdeabihin temliki haline işaret eden bir kural olup, orada, müddeabihin elde edilmesi amacının gerçekleşmesinin sağlanamayacağı durumu esas tutulmuştur. Halbuki birbirine aykırı iki ilâmdan birinin iptali dâva konusu olan halde, iptali istenen ikinci ilâmın üçüncü kişiye temliki söz konusu olmayıp ilâmın konusu olan yerin temliki durumu vardır. Ancak, bu halde de, Usulün 186. maddesi hükmünce, muhakemenin yeniden yapılması dileğinin gerçekleşmesi sağlanmadıkca, ilâmların konusu olan yerin üçüncü kişiye devrinden doğan zararın ödetilmesi mümkün olmaz. O halde 445 inci maddenin 10 uncu bendine dayanılarak ileri sürülen muhakemenin yeniden yapılması dileklerinde; ilâmların ilişkin bulunduğu konu ne olursa olsun dâvalı tarafından üçüncü kişiye temlik edilen hallerde, Usulün 186 ncı maddesinin uygulanması yeri yoktur. Usulün 450 inci maddesinin 2 nci fıkrası böyle bir dileği gereksiz kıldığından, bu gibi hallerde, esas dâvaya devam edip ikinci ilâmın iptalini gerektirir sebebin varlığı araştırılmalıdır. Dâvada, az önce açıklanan esaslara göre, ileri sürülen iptal isteğinden sonra, onu aşan ve dâva edileni çoğaltan tazminat dileğinin de dâvaya eklenmiş bulunması usulce mümkün değildir. Esasen dâvalı bu yol ile dâva edilenin arttırılamayacağını da açıklamıştır. O halde duruşmaya devam edilip işin esası incelenerek ikinci ilâma yöneltilen dâvanın, çözümleneceği yerde ve böyle bir ilâm bulunduğu ileri sürülmüş olmasına rağmen tazminat dâvası açılabileceğinin kabulü bozmayı gerektirir. Aksi yönün kabulü birbirine aykırı iki ilâmdan biri dâvalı yararına kesin hüküm durumunda olduğu halde, böyle bir ilâmın varlığı gözetilmeden, bu ilâm geçersiz kılınmadan tazminat istenebileceği esasının benimsenmesi demek olurki bu sonuç usul hükümlerine aykırı düşer.

Sonuç : Temyiz olunan kararın gösterilen nedenle bozulmasına ve aşağıda yazılı temyiz giderlerinin ileride haksız çıkacak tarafa yükletilmesine 10/10/1964 gününde oybirliğiyle karar verildi.

DÜZELTME — İKİNCİ TANIK LİSTESİ VERİLEMİYECEĞİ — EMREDİCİ USUL HÜKMÜ : Usulün, ikinci bir tanık listesi verilemiyeceği kuralı; deliller konusunda yanlışların düzeltilebileceği (ıslâhı) ilkesinin istisnasıdır. Tanık listesi veren bu işlemi ile bağlı tutulur. Aksi görüşün benimsenmesi kanunun emredici hükmüne aykırı düşer.

(HUMK m. 83, 274)

(Yargıtay 4. Hukuk Dairesi 19/10/1964 gün, E. 13818, K. 4933)

1413

Dâvacı vekili, dâvalı Ali Alkuş'un oğlu Cemâl ile resmi olmıyarak evlendiklerini, bu birleşmenin gerçekleşmesini sağlamak için dâvalılar müvekkile verdikleri ekli listenin B. bendinde (28 ilâ 37) numaralarda yazılı eşyalarla A. bendinde (1 - 27) sıra sayısında yazılı kendi eşyalarını beraberinde götürdüğünü, sonradan dâvalılar tarafından evden çıkartılarak birleşmeye son verildiği halde eşyalarının geri verilmediğini ileri sürerek aynen veya parasının verilmesini istemiştir.

Karar : Yapılan muhakeme sonunda; dâvalılar dâva konusu eşyaların dâvacıya aidiyetini kabul etmiş, eşyaların dâvacı tarafından götürüldüğünü bildirmiş iseler de; bu yönü isbat için dinlettikleri tanık sözleri kabule değer görülmemiş ve eşyaların geri götürülmediği dâvacı tanıklarının sözlerinden anlaşılmış olmakla eşyaların tutarı 3368 liranın dâvalılardan müştereken ve müteselsilen alınarak dâvacıya verilmesi hakkındadır.

Temyiz Kararı

Temyiz isteğinin süresi içinde olduğu anlaşıldıktan sonra dosya incelendi, gereği konuşuldu :

1 — Dâva açıldıktan sonra konusu, dâva nedeni, deliller ve benzeri konulardaki usul yanlışlıkları; bir defaya ilişkin olmak üzere, şartlarına uygun şekilde ileri sürülmek kaydiyle, düzeltilebilir. Ancak delillere ilişkin bu esas genel bir esas olup bir delil türüne ilişkin ayrık, emredici hüküm karşısında bu kuralın geçerli olmadığının kabulü gerekir. Dâvacı delillerinin tanıktan ibaret olduğunu bildirip listesini 22 Martta verdikten sonra, aradan üç ay geçmiş, liste diğer tarafa tebliğ edilmiş ve Haziran ortalarında listenin yanlış verildiği ileri sürülerek önceki tanıklar dinlenmeden ikinci bir liste verilmesine kalkışmışdır. Bu usul işlemi Usulün 274 üncü maddesinin son fıkrası hükmüne aykırıdır. Deliller konusundaki usul işlemlerindeki yanlışlıkların düzeltilebileceği kuralı tanık listeleri konusunda bu emredici hüküm ile geçerli olmaktan çıkarılmıştır. Listeyi veren bu liste ile bağlı tutulmak gerektir. Kaldıki yanlışlık da isbat edilmiş değildir. Aksi yönün kabulü Usulün tanık dinlenmesine ilişkin sınırlı hükümlerini değiştirmek ve genişletmek sonucunu doğurur. O halde yanlışın düzeltilmesi işlemi bulunmaması ve gösterilen nedenlere göre ikinci listenin alınmaması orada gösterilen tanıkların dinlenmesi gerekmediğinin düşünülmemesi usule aykırıdır.

2 — Dâvacı dâva edilenin dâvalılardan alınmasını istemekle yetin-

diği halde müştereken, müteselsilen alınmasına karar verilmiş olması, kabul şekli bakımından Usulün 74 üncü maddesine aykırıdır.

3 — Dosyadaki yazılara, kararın dayandığı gerektirici nedenlere göre yukarıdaki bentlerin kapsamı dışında kalan yönlere ilişkin olan bütün itirazlar yersizdir.

Sonuç : Temyiz olunan kararın 1 - 2 nci maddelerde gösterilen nedenlerle bozulmasına ve aşağıda yazılı temyiz giderinin ileride haksız çıkacak tarafa yükletilmesine birinci bentte oyçokluğu diğer bentlerde oybirliğiyle 19/10/1964 gününde karar verildi.

TOPLULUKLA ÇIKAN İŞ UYUŞMAZLIKLARINDA HAKEM — HAKEMİN REDDİ İŞLEMİ — GÖREV — HAKEMİN REDDİ DİLEĞİNİN REDDİ HALİNDE PARA CEZASI : 1 — Toplulukla çıkarılmış iş uyuşmazlığını çözen hakem, nitelikçe, Usulün Genel hükümleri uyarınca seçilen hakem gibidir.

2 — İş uyuşmazlıklarını çözmeye seçilen hakemin reddi işlemi iş mahkemesince incelenir.

3 — Hâkemlerin reddi dileğinin reddi halinde reddedene para cezası yükletilemez.

(HUMK m. 521 - 5521 SK m. 1/A - 275 SK m. 37, 43)

(Yargıtay 4. Hukuk Dairesi 19/10/1964 gün, E. 8234, K. 5028)

Teksif Türkiye Tekstil örme ve giyim Sanayi İşçileri Sendikası ile Cabriyel Gavriyeloğlu aralarındaki anlaşmazlığın hâkem yoluyla çözülmesi için hâkem tâyin olunan avukat Nizamettin Neftçi, avukat Cezmi Eke ve avukat Naşit Kızılay tarafından dâvanın görülmesi sırasında dâvalı Cabriyel Gavriyeloğlu tarafından bazı nedenlerle Hâkemlerden Nizamettin Neftçinin reddi istenilmesi üzerine İstanbul Yüksek dereceli Hukuk Hâkimliğince yapılan inceleme sonunda verilen hakem reddi isteğinin reddine ve red isteyenden 500 lira para cezası alınmasına ait 16/7/1964 gün ve 89 sayılı hükmün süresinde dâvalı Cabriyel Gavriyeloğlu tarafından temyiz edilmiş olmakla İstanbul yüksek dereceli Asliye 7. Hukuk Hâkimliğinden gönderilen dosya incelendi gereği konuşuldu :

1 — Toplu iş sözleşmesi, grev lokavt hakkındaki 275 Sayılı Kanunun 43 üncü maddesinde, tarafların anlaşarak uyuşmazlığın her safhasında özel hükme baş vurabilecekleri kabul edilmiş ve 37 nci maddesinde de Hakem kararının hukuki niteliği konusunda genel hükümlerin uygulanacağı açıklanmıştır. Hâkemi ne suretle reddedileceği, Usulün

521 inci maddesinde, gösterilmiştir. Maddenin son fıkrasında red dilegi üzerine, dâvayı görmeğe yetkili hakemin reddolunan hakemin ve iki tarafın düşüncelerini aldıktan sonra bu konuda kararını vereceği yazılıdır. Bp hükümden anlaşıldığına göre, red isteğini inceleyecek olan hâ lıdır. Bu hükümden anlaşıldığına göre, red isteğini inceleyecek olan hâkim, davanın esasına bakmağa görevli hakimdir. 5521 Sayılı İş Mahkemeleri Kanununun birinci maddesinin ikinci fıkrasının A bendine göre, sendikaların açacakları veya aleyhlerine açılacak davalara bakmakla görevli mahkeme İş Mahkemesidir. O halde, Sendika ile iş veren arasında meydana gelen uyuşmazlığın esasına bakmağa genel görevli mahkeme değil, Özel görevli iş mahkemesi yetkilidir. Bu durumda, hakemin reddi isteğini de Usulün 521 inci maddesinin son fıkrası uyarınca İstanbul İş Mahkemesi incelemek zorunluğundadır. Red isteğinin görevsiz İstanbul 7 inci Asliye Hukuk Mahkemesi tarafından incelenip karara bağlanması gösterilen nedenle Usule aykırıdır.

2 — Hâkimin reddi Usulün birinci babının ikinci faslında tarif edilen kurallara göre gerçekleşir. Hâkemlerin reddi ise Usulün 521 inci maddesinde tanımlanmıştır. Böylece, hakem reddi, ayrık ve özel bir hüküm niteliğinde kanunlaştırılmıştır. Sözü edilen hükme göre hakem yalnız hâkim reddine ilişkin nedenlerle reddedilirse de hâkemin reddine ilişkin müeyyidelerin hakem reddinde uygulanacağına ilişkin bir hüküm usulde kabul edilmiş değildir. Ceza ancak kanunda açık hüküm bulunan hallerde verilebilir. O hade hâkem reddi dileğinin reddi halinde para cezasının verileceği kanunda ön görülmemiş bulunduğu düşünülmeksizin hüküm verilmesi kabul kabul şekli bakımından usul ve kanuna aykırıdır.

Sonuç : Temyiz olunan kararın gösterilen nedenlerle bozulmasına ve aşağıda yazılı temyiz giderlerinin ileride haksız çıkacak tarafa yükletilmesine 19/10/1964 gününde oybirliğiyle karar verildi.

AVUKATLIK PARASININ MUACCELLİK ZAMANI — KANUNUN TEFSİRİ HÜKMÜ — VEKÂLET VE HİZMET SÖZLEŞMESİ — HAKLI NEDENLE AZİL : Avukatla müvekkili arasında geçerli bir sözleşme ile iş parasının ödeme şartı kararlaştırılmış olmayan hallerde, Avukatlık Kanunîyle Borçlar Kanununun vekâlet babında, geçen emeğe karşı iş parası alacağının muacelliği konusunda tefsir hükmü bulunmadığından, hizmet sözleşmesi hükümlerinin uygulanması zorunludur; çünkü vekâlet sözleşmesi hizmet sözleşmesinin özel bir şeklidir. Bu esas uyarınca; iş yapılmadıkça, iş parası muacellik kazanmaz.

Vekilin üzerine aldığı işi bitirmeden alacağın ödetilmesini istemesine karşılık azledilmiş olması haklı esasa dayanmış saylır.

(BK m. 74, 326 - 3499 SK m. 38 - 6762 SK m. 22)

(Yargıtay 4. Hukuk Dairesi 3/11/1964 gün, E. 14348, K. 5111)

Dâvacı avukatı, müvekkilinin Karayolları Genel Müdürlüğü aleyhine kamulaştırma parasının fazlalaşması için Tarsus Asliye Hukuk Mahkemesine dâva açmak üzere dâvalılar ile aralarında 4200 liralık bir sözleşme yaptıklarını, sözleşmeye göre müvekkilinin dâvayı açıp görüldüğü sırada dâvalıların sebepsiz ve tek taraflı olarak noterden çekilen azilname ile dâvayı takipten men ettiklerini ileri sürerek 4200 liranın mahkeme giderleriyle birlikte dâvalılardan alınmasına karar verilmesini istemiştir.

Karar: Yapılan mahkeme sonunda dâvalıların, dâvacıya karayollarınca kamulaştırılan taşınmaz mallarının parasının arttırılması için vekil tuttukları aralarında 4200 liralık ücret sözleşmesi yapıldığı ve dâvalıların dâvacıyı vekâletten azlettikleri incelenen dosyalar ve bilirkişi raporu ile sabit olduğundan 4200 liranın dâvalılardan ortaklaşa ve müteselsilen alınarak dâvacıya ödenmesine karar verildiği hakkındadır.

Temyiz Kararı

Temyiz isteğinin süresi içinde olduğu anlaşıldıktan sonra dosya incelendi, gereği konuşuldu:

Dâva kazanıldığı takdirde belli ve kesin bir iş parası alınacağı, aksi halde hiç bir şey alınmayacağı şartiyle yapılmış avukatlık ücret sözleşmeleri, 7/4/1954 gün ve 14/9 sayılı içtihadı birleştirme kararı hükmünce geçersizdir. Geçersiz olan sözleşme uyarınca, peşin hiç bir para ödenmeyeceği kararlaştırılan hallerde iş parasının nasıl ödeneceği konusundaki şart yok sayıldığına göre, taraflar arasında yapılacak işin parasının ne zaman ödeneceği kararlaştırılmamış sayılır. Her ne kadar Avukatlık Kanununun 38 inci maddesinin son fıkrasında avukatın yaptığı işin parası ödenmedikce elindeki belgelerin geri verilmesinin zorlanamıyacağı belitilmiş isede, bu hükmün, taraflar arasında iş parasının ödeme zamanı kararlaştırılmayan hallere ilişkin bulunduğu söylenemez. Bu hüküm, ancak, belgelerin geri verilmesi şartına ilişkin olup, dolayısiyle iş parasının peşin alınmamasının da öngörülebileceğini göstermektedir. Avukatlık Kanununda iş parasının ödeme zamanı konusunda, ayrı bir tefsir hükmü konulmuş olmadığına göre, uyuşmazlık daha genel nitelikdeki Borçlar Kanununun vekâlete ilişkin hükmiyle çözüm-

lemek gerekir. Borçlar Kanunu sözleşmeler bölümünün 13 üncü bendinde dahi, bu konuda bir hüküm yoktur. Ancak vekâlet sözleşmesi özel bir hizmet sözleşmesi niteliğinde bulunduğundan, Borçlar Kanununun 326 ncı maddesi hükmünce ayrık şart kararlaştırılmayan hallerde, bu madde hükmünce, iş yapılmadıkca iş parası alacağının muaccellik kazanmayacağının kabulü gerekir. Nitekim Ticaret Kanununun 22 nci maddeside dolayısiyle aynı esası benimsemiştir. O halde, taraflar arasındaki batıl sözleşmeye dayanılamıyacağına, işin yapılmadığına az önce belirtilen esaslara, yapılmadan iş parası istenemiyeceğine göre istenmesi karşısında sözleşmenin dâvalılarca bozulması haklı bir nedene dayanmış kabul edilmek ve dâva bu esastan reddedilmek gerektir.

Sonuç : Temyiz olunan kararın gösterilen nedenle bozulmasına ve aşağıda yazılı örnek harcının ileride haksız çıkacak tarafa yükletilmesine 3/11/1964 gününde oybirliğiyle karar verildi.

HAKEM SÖZLEŞMELERİNİN SERBESTLİĞİ SINIRI — FAYDA İLİŞKİSİ — SÖZLEŞEN TARAFLARDAN BİRİNİN PEŞİNEN HAKEM SEÇİLMİŞ OLMASI : 1 — Hâkem çözeceği faydalar çatışmasiyle ilişkisi bulunmayan bir kişi olmalıdır. Hakem sözleşmesinin serbestliği ilkesini sınırlayan kurallar arasında bu esasın da gözetilmesi gerekir.

2 — Bir sözleşmeden çıkacak uyuşmazlığı sözleşmede taraf olan kimsenin hakem olarak çözeceğine ilişkin şart geçersiz olduğundan, işin mahkemece çözümlenmesi gerekir.

(HUMK m. 30, 516, 518, 519 - BK m. 19/1)

(Yargıtay 4. Hukuk Dairesi 9/11/1964 gün, E. 8868, K. 5220)

Avukat İ. Hakkı Çeppioğlu ile Ziraat Bankası Kızıltepe Ajansı Müdürlüğü aralarındaki uyuşmazlığın çözülmesi için hakem tâyin olunan Ziraat Bankası Geçici Müdürler Kurulu Başkan vekili Akil Kitapcı, üye Hikmet Keyman, Alâattin Korkut, Halûk Kansu ve genel Kâtip Sabahattin Şerifoğlu taraflarından yapılan inceleme sonunda; davacının isteği yerinde görülmemiş olduğundan reddi hakkındaki 11-5-1963 günlü hakem kararının davacı tarafından temyiz edilmesi üzerine Siirt Asliye Hukuk Hâkimliğinden gönderilen dosya incelendi, gereği konuşuldu:

Yargı göreği, kişiler arasındaki menfaat çatışmalarını hüküm verme yolu ile gidermeyi amaç tutan bir kamu görevidir. yargılayan, tarafların menfaat uyuşmazlıklarını yürürlükdeki kanun ve hukuk kurallariyle,

1418

eğer bu konuda kural yok ise, hukuk bilginlerinin görüşlerine veya hak ve nasafet duygularına göre çözer. Bu ödevin yapılabilmesi için, ayrık haller hariç, iki tarafın ve menfaat uyuşmazlığının bulunması şart olduğu gibi, taraflarla ilişkisi bulunmayan, uyuşmazlığı çözecek hâkim veya hakem'inde varlığına zorunluk bulunmaktadır. Hâkim veya hakem, usulde benimsediği üzere, faydaların çatışması ile ilişkisi bulunmayan bir üçüncü kişi olmak gerektir. Bu ana ilkelere göre, taraflar, usulün 516 ncı maddesinde gösterildiği üzere, bir sözleşmeden çıkacak uyuşmazlığı hakem eliyle çözebileceklerini belirtebilirler. Ancak bu yetki sınırsız değildir. Nitekim boşanma ve taşınmaz mala ilişkin işlerde olduğu gibi bazı kamu düzenini ilgilendiren durumlarda, hakem sözleşmesi geçersiz sayılır ve sonunda uyuşmazlığı hâkim çözer. Usulün 516 ncı maddesinde gösterilen sözleşmenin serbestliğini sınırlayan kurallardan biride, az yukarıda açıklandığı üzere, hakemin uyuşmazlığa konu olan sözleşmenin taraflarından olmaması kuralıdır. Aksi halde o sözleşmeden doğan uyuşmazlıkların, uyuşmazlığı çıkaran tarafın hakemliği ile ve gerektiğinde onun faydasına göre çözülebileceğinin peşinen kabul edilmiş olması halinin usulce yasaklanmamış olduğunun kabulü gerekirki buda hakemlik ve hâkimlik ödevi ile bağdaşmayan bir sonucun peşinen kabulü anlamına gelir. Esasen Usulün 30 uncu maddesi hükmü ile 13/5/1964 gün ve 1/3 sayılı İçtihadı Birleştirme kararının gerekçesi de bu esası benimsemektedir. O halde; dâvacı avukatın, dâvalı Ziraat Bankası ile yaptığı sözleşmenin 16 ncı maddesinde yazılı, bu sözleşmeden doğan uyuşmazlıkların, sözleşmenin tarafı olan bankanın yönetim kurulunca çözümleneceği konusundaki şart geçersizdir. Uyuşmazlığın bu duruma göre hâkim eliyle çözümlenmesi gerektir. Yönetim Kurulunun hakem sıfatiyle vermiş bulunduğu karar bozulmalıdır.

Sonuç : Temyiz olunan kararın gösterilen nedenle bozulmasına 9/11/1964 gününde oybirliğiyle karar verildi.

GERÇEK KİŞİLERLE KAMU TÜZEL KİŞİLERİNİN MALININ KAMULAŞTIRILMASI — ÖZEL KAMULAŞTIRMA HÜKMÜ — TAHSİS — KAMULAŞTIRMA PARASI — MUHDESAT VE HASILAT — SÜRÜM DEĞERİ — YOKSUN KALMA ZARARI : Devlet Su İşleri İdaresinin hazine mallarını ne yolda kamulaştıracağı konusunda 6200 sayılı Kanunun 50 inci maddesinde yer alan tahsis hükmü, kamulaştırma kanununun 30 uncu maddesinin uygulama yönünü gösteren özel bir hükümdür. Ancak, 6830 sayılı Kanunun kamulaştırmaya ilişkin diğer hükümlerinin bu hükmün uygulanması sırasında gözetilmiyeceği konusunda bir işaret bulunmadığından, velevki kiracı olsun; zilyedin, kamulaştırılan hazine malında meydana getirdiği muhdesat veya hasılat, elkoyma günündeki sürüm değerine göre

1419

rinde bir kural olarak benimsenmiştir. 6830 Sayılı Kanun, bu kuralın, ayrıntılarını ve uygulamış özelliklerini gösteren hükümler taşımaktadır. Sözü edilen kanunun birinci maddesinde, gerçek kişilerin, 30 uncu maddesinde öteki kamu tüzel kişiliklerinin taşınmaz mallarının kamulaştırılması ilke ve yolları belirtilmiştir. Sözü edilen 30 uncu madde hükmü, kamulaştıracak diğer kamu tüzel kişiliklerine ilişkin daha genel nitelikte kural koymakla beraber, 6200 Sayılı Kanunun 50 inci maddesi, sözü edilen 30 uncu maddeye oranla, daha özel nitelikte bir hüküm koyarak, bu idarenin hazineden yer kamulaştırması halinde para ödemeyeceği kuralını benimsemiştir. Bu maddede sözü geçen tahsis, nitelikçe, 6830 sayılı Kanunun 30 uncu maddesinde söz konusu edilen tahsisten ibarettirki, bu tahsis kamulaştırmanın özel bir şeklinden ibarettir. O halde, diğer kamulaştırma kuralları ve 6830 Sayılı Kanunun diğer hükümleri bu tahsis sırasında uygulanmak gerektir. Sözü edilen Kanunun 11 inci maddesi, üçüncü bendi ile, kamulaştırma sırasında, değere etkili olarak bütün niteliklerin ve unsurların ayrı ayrı değerinin tesbiti gerektiğini belirtmiştir. 19 uncu maddesi de, aslî veya ferî ayrımı yapmaksızın zilyedin meydana getirdiği muhdesatın el koyma günündeki, rayiç değerinin zilyede verilmesi kuralını benimsemiştir. Hazinenin kamulaştırılan yerinde, kamulaştırma ve el koyma sırasında kiracı bulunan dâvacının, feri zilyed olarak muhdesatının kiracıya el koyma günündeki rayiç değerine göre ödenmesi ilkesi, kanunca kabul edilmiştir. Kamulaştırma, sözü edilen hükümlerle, dâvalı idareye verilen bir hak olduğuna göre, kamulaştırma ve el koyma sonunda, kiralananın, üzerindeki çeltiklerle birlikte halile idareye geçmesi eylemi kanundan doğan bir haktır. Bu hakkın kullanılması ve yetişmemiş ürünlerin idareye geçmesi, ne haksız eylem, ne de dayanaksız mal edinme olarak tanımlanamaz. Idarenin ödeme zorunluğu, az önce sözü edilen hükümlerden doğduğuna göre, uyuşmazlık ödeme zorunluğunun sınırlarında kabul edilmek gerekir. 6830 Sayılı Kanunun 20 nci maddesinin son fıkrasında, taşınmazın, kamulaştırma sonunda boşaltılması nedeniyle hiç bir tazminat ödenmeyeceği ilkesinin kabul karşısında, az önce sözü edilen 11 ve 19 uncu madde hükümlerinin, bu hükümle birlikte mânalandırılması zorunluğu doğmaktadır. Kanunun; bir taraftan muhdesatın sahip veya zilyedine taşınmaz malın diğer unsurlariyle birlikte, tam değerinin ödeneceğini kabulü, diğer taraftan tazminat verilemeyeceğini açıklaması, el koyma günündeki diğer unsurların rayiç değerinin ödenip bunu aşan kâr yoksunluğu ve benzeri zarar ve ziyanı ödetilmesi dileklerinin kamu yararı nedeniyle benimsenmediğini kanun koyucunun bu amacı üstün

1421

tuttuğu anlamına gelir. Bu özel hüküm karşısında, Borçlar Kanununun, kira sözleşmesiyle kiracıya tanıdığı genel nitelikte tazminat haklarından önce, bu hükmün uygulanması gerekir. Dâvacı, dâvasında, açıkca el koyma günündeki tesbit edilmiş rayiç değeri aldığını bildirdiğine ve fazlaya ilişkin hakların genel hükümler uyarınca istenmesinin, kamu yararı nedeniyle 6830 sayılı kanunun az önce sözü edilen hükümleriyle kısıtlandığına göre dâvacının kamulaştırma nedeniyle elinden çıkan kiralananın üzerine ekili ürünlerin elde edilmesi halinde faydalanacağı kazancından yoksun kalmasının giderilmesini isteyemeyeceği düşünülmeden hüküm verilmesi bozmayı gerektirir.

Sonuç: Temyiz olunan kararın gösterilen nedenle bozulmasına 10/11/1964 gününde oybirliğiyle karar verildi.

HAK DÜŞÜRÜCÜ SÜRE — ÇALINMIŞ TAŞINIR MAL — MAHKEMENİN DOĞRUDAN DOĞRUYA GÖZETMESİ GEREĞİ : Medenî Kanunun 902 nci maddesinde, çalınan taşınır malın malikine hak ediş dâvası için tanınan 5 yıllık süre, hak düşürücü süre olup, doğrudan doğruya (resen) mahkemece gözetilmek gerekir.

(MK m. 902)

(Yargıtay 4. Hukuk Dairesi 17/11/1964 gün, E. 63/14808, K. 5359)

Dâvacı avukatı, müvekkilinin sahibi bulunduğu Şevrole marka otomobilinin misafir kaldığı evin kapısı önünde dâvalılardan Necdet Elmas tarafından çalınarak Rüstem Sartaş'a, Rüstem tarafından Mehmet Solakoğlu'na ve ondanda dâvalılardan Ahmet Fadıl Sıdala satıldığının zabıtaca yapılan soruşturma sonunda anlaşılarak otomobilin yediemin olarak avukat Ali Vasfi Atahan'a teslim edildiğini, Bu otomobilin, Ahmet Fadıl tarafından satın alındıktan sonra uzun süre kullanılmasından ötürü yıpranmış bir hale gelmiş olduğunu ileri sürerek otomobilin müvekkiline teslimine ve Necdet Elmas aleyhine ceza mahkemesince hükmolunan 150 lira avukatlık parasiyle mahkeme giderlerinin de adı geçenden alınmasına, her türlü zarar ve ziyan haklarının saklı tutulmasına ve mahkeme emrinde bulunan 500 liranın kendilerine verilmesine karar verilmesini istemiştir.

Karar : Yapılan muhakeme sonunda; dâva konusu arabanın dâvacıya ait olduğunu ve dâvalılardan Necdet Elmas'ın bu arabayı çalarak Rüstem Sardaş adında bir kişiye ve bu kişinin de dâvalıya sattığı incelenen hazırlık soruşturması evrakı ve trafik yazılarından anlaşılmış olduğundan 953 Şevrole marka arabanın dâvalı Ahmet Fadıl Sıdal'dan

alınarak dâavcıya verilmseine, dâvacının teslim aldığı andaki duruma göre yaptıracağı tesbit sonunda görülecek zarar ve ziyanlar hakkında ayrıca tazminat dâvası açmakta muhtariyetine ve fazla isteğin reddine karar verildiği hakkındadır.

Yargıtay Kararı

İşin duruşmaya bağlı olduğu anlaşılarak ilgililere çağrı kâğıdı gönderilmişti. Belli günde temyiz edenlerden dâvalı adına avukat Bekir Engin ile dâvacı avukatı Tevfik Şenocak'ın gelmiş olmalariyle duruşmaya başlanarak temyiz isteklerinin süresi içinde olduğu anlaşıldıktan ve hazır bulunan avukatların sözlü açıklamaları dinlenildikten sonra dosya incelendi, gereği konuşuldu :

Dâvacı, 27/9/1953 gününde kapısının önüne bıraktığı otomobilinin dâvalılardan Necdet Elmas tarafından çalındığını halen bu arabanın dâvalı Ahmet Fadıl Sıdal elinde bulunduğunu ileri sürerek Medenî Kanunun 902 nci maddesi hükmünce malının kendisine verilmesini istemiştir. Olaydan sonra dâvacının şikâyeti üzerine zabıtaca yapılan incelemede, malın, çalan tarafından Rüstem'e ve onun Mehmet'e sonunda Mehmet'inde dâvalı Fadıl Sıdal'a sattığı anlaşılmış ve Necdet Elmas'a karşı 17/10/1958 gününde hırsızlık nedeniyle ceza dâvası açılıp bu dâvaya dâvacı sonradan katılmıştır. Ceza dâvası açıldıktan sonra, arabaya el konulup dâvalı Fadıl Sıdal'a yediemin olarak tevdi edilmiş ve o tarihten beri araba bu sıfatla dâvalının elinde bulunmuştur. Ceza dâvası sırasında Fadıl Sıdal da dâvaya katılma dileğinde bulunmuşsada istek ceza mahkemesince reddedilmiştir. Ceza dâvası sonunda arabanın dâvacıya teslimine ve Elmas'ın mahkûmiyetine ilişkin karar bozulmuş ve af ile dâva düşürülmüştür. Bu duruma göre zamanaşımı savunmasının incelenmesi gerektir. Gerçekten olay 27/9/1953 gününde gerçekleşmiş ve ceza dâvası aradan beş yıl geçtikten sonra 17/10/1958 gününde açılmıştır. Halbuki Medenî Kanunun 902 nci maddesi hükmünce taşınır orada gösterilen şekillerden biriyle elinden alınarak zilyedliğine nihayet verilen kimse, bu hakkını beş yıl içinde ileri sürmek zorunluğundadır. Bu süre içinde açılmamış olursa dâva hakkı düşer. Olayda zilyedliğin sona ermesinden beş yıl geçtikten sonra açılmış ceza dâvasına katılma durumu düşen dâva hakkını yeniden doğurmayacağına göre, mahkemenin, dâvalı tarafından zamanaşımı savunması ileri sürülmüş olmasa bile hak düşürücü süreyi resen gözeterek dâvayı reddetmesi gerektir. 24/10/1962 günlü oturumda uygulanacak kanun hükmünde yanlışa düşerek ileri sürülen zamanaşımı savunmasını reddetmiş olması usul ve kanuna aykırıdır.

Sonuç : Temyiz olunan kararın gösterilen nedenle bozulmasına ve dâvalılardan Ahmet Fadıl için takdir olunan 400 lira avukatlık parasının dâvacıya ve aşağıda yazılı örnek harcının da ileride haksız çıkacak tarafa yükletilmesine 17/11/1964 gününde oybirliğiyle karar verildi.

TALİKİ ŞARTIN ZIMMEN KARARLAŞTIRILMIŞ SAYILACAĞI HÂL — BİRLİKTE KEFALET — BORÇLUNUN DURUMU BİLMESİ — SÖZLERİN YORUMU :

1 — Bir borcun doğum veya edası, bir şartın gerçekleşmesine bırakılan hâllerde, bunun herhalde açıkca belirtilmiş olması gerekmez. Tasarruf belgesinde olayların anlatılmasından yahut da tarafların irade açıklamasından dolaylı olarak bu yön anlaşılırsa şart var sayılır.

2 — Bir borca başkalarının da kefil olduğu belirtilerek hep birlikte müşterek kefil ve müteselsil borçlu olmayı kabül etmek, kefaleti birlikte kabül anlamında olup, belgeye dayanan ve onu kabul eden alacaklının durumu bildiği farz olunur.

(BK m. 149, 488/3)

(Yargıtay 4. Hukuk Dairesi 18/11/1964 gün, E. 15755, K. 5399)

Dâvacı, Ankara plâkalı binek otomobilini Tevfik Doğancı adındaki şahsa 25000 lira karşılığında sattığını, yapılan sözleşme gereğince her ay 750 lira vermeği kararlaştırdıklarını borç senedinin altında imzaları bulunan Işık Kocasoy ile dâvalı Vecihi Birlerin de taksitlerin vaktinde ödenmemesi halinde bu borçtan kefili suretiyle sorumlu oldukları halde şimdiye kadar taahhüt ettikleri parayı ödemediklerini ileri sürerek bu paranın faiz ve inkâr tazminatı ve yargılama giderleriyle birlikte dâvalıdan alınmasına karar verilmesini istemiştir.

Karar : Yapılan muhakeme sonunda : Alacağa konu teşkil eden senedin 9 uncu bendinde Vecihi Birler Osman Çankaya, Metin Başkal ve Işık Koçsoy adındaki şahısların borç zamanında borçlu tarafından ödenmediği ve muacceliyet kesbettiği takdirde borcun ödenmesini kabul ettikleri ve dâvalının bu şart dahilinde senedi imza ettiği diğerlerinin senedi imza etmediği gibi dâvacının, Metin adındaki kefilin şoför olduğunu sonradan öğrenip onun imzasına lüzum görmediğini söylediği anlaşmaya göre dâvacının diğer kefillerin imzalarını almamak suretiyle dâvalı Vecihinin durumunu ağırlaştırmak suretiyle senedin hükümsüz bir hal almasına sebebiyet verdiği anlaşılmış olduğundan, dâvanın reddine karar verildiği hakkındadır.

Yargıtay Kararı

Temyiz isteğinin süresi içinde olduğu anlaşıldıktan sonra dosya incelendi gereği konuşuldu :

1424

Borçlar Kanununun 149 uncu maddesinde, sözleşmenin konusu için kararlaştırılan taliki şartın, her halde, açıkca sözleşmede belirtilmiş bir şart olacağı esası benimsenmiş değildir. Aynı esasın, bir borca başkalarının da kefalet etmesi şartiyle kefaletin gerçekleşdiği hal içinde kabulü gerektir. Gerçekten, böyle bir şartın kefalet sözleşmesinin gerçekleşmesinde açık veya zımnî olarak ön görüldüğü hallerde, bu durumu alacaklı biliyorsa ve şart tahakkuk etmemişse, kefil yükümlülükten kurtulmuş olur. Nitekim, aynı esas, daha güçlü olarak, ilmî eserlerde de değimlendirilmiştir. (Bir kimse, alacaklının vukufu altında alacağın diğer rehin ve kefaletlerle temin edildiğini zannederek bir kefalet altına girer. 488/3 üncü maddede daha ileri gitmektedir, Kefaletin aynı borca diğer kimselerinde kefalet etmesi şartiyle vaki olduğuna alacaklının vukufunu kabule mahal olan hallerde kefalet şarta bağlıdır. Yani bu şart tahakkuk etmezse kefil mesuliyetten beri olur.) (Von Tuhr Borçlar Hukukunun umumî esasları, Cevad Edeğe tercümesi, sahife 793-794 Alfed Martin Borçlar Kanunu şerhi, Hukuk Medeniye akidleri, cilt 2, sahife 257) Kefalet sözleşmesinde dâvalı, öteki müşterek borçlu ve müteselsil kefillerle birlikte aynen (borcun tamamından ayrı ayrı olarak Emin Soy'a (alacaklıya) karşı müteselsil, müşterek borçlu sıfatiyle) sözleriyle kefalet yükümü altına girmiştir. Fakat buna rağmen dâvaya dahil olmayan müşterek borçlu ve müteselsil kefillerden Osman ve Metin, mal parası borcunu tesbit eden sözleşmenin 9. maddesinde birlikte kefaleti deruhte edeceklerini açıklamalarına rağmen sözleşmeyi imza etmemişlerdir. Halin icabından dâvalı kefilinde borcun, bunlarında katılmaları şartiyle tekeffül ettiği anlaşıldığına göre Mahkemenin dâvayı reddetmiş olması kanuna uygundur.

Sonuç : Temyiz olunan kararın gösterilen nedenlere onanmasına ve aşağıda yazılı örnek harcının temyiz eden dâvacı M. Emin Soy'a yükletilmesine 18/11/1964 gününde oybirliğiyle karar verildi.

İKTİSADİ DEVLET KURUMU GÖREVLİLERİ — TEMSİL ÖDENEĞİ — BASİRETLİ TACİR GİBİ DAVRANMA ZORUNLUĞU — KURUMUN FAYDASI — İBRANIN SONUCU — İBRA İLE SORUMSUZLUĞUN GEÇERLEŞTİĞİNİN KABULÜ ŞARTI : 1 — İktisadi Devlet Kurumu görevlileri, temsil ödeneği gibi harcanması tamamen kendi takdir ve teşebbüslerine bırakılmış ve objektif bir emirle sınırlandırılmış olmayan konularda dahi, diğer ödevlerinde olduğu gibi basiretli ve tedbirli bir tacir gibi davranarak kurumun faydasını düşünmek zorunluğundadırlar.

2 — Genel Kurulun bir madde veya hesaba değinmeden yıl hesaplarını ibra etmesi sorumlunun her halde bütün kalemlerde bağışlanması anlamına gelmez. İbra ile sorumsuzluğun gerçekleştiğinin benimsenebilmesi için, paranın sarfı şek-

1425

linin Genel Kurulca ayrı bir madde halinde incelendiğinin, yahut da yüksek denetleme kurulunun üye veya uzmanının oluşu gösterip olumsuz düşünce belirtdiği veya hiç bir düşünce açıklamadığı halde Kurulca ibra kararı verilmiş olması şarttır.

(3469 SK m. 43)

(Yargıtay 4. Hukuk Dairesi 26/11/1964 gün, E. 63/4718, K. 5603)

Dâvacı vekili, dâvalının 957 yılında müvekkili müessesenin müdürlük görevini vekâleten yaptığı sırada 16400 lira temsil ödeneğinden 4132 lira 83 kuruşunu kanun dışı ve fuzulî olarak harcadığını, 2 - 6 Aralık 957 günleri arasında yapmış olduğu İstanbul seyahatının gidiş ve dönüşünü trenle yaptığı halde müesseseye ait hizmet arabasını boş olarak İstanbul'a göndermek ve getirmek yoluyle müesseseyi zarara uğrattığını ileri sürerek 4399 lira 40 kuruşun faiz ve yargılama giderleriyle birlikte dâvalıdan alınmasına karar verilmesini istemiştir.

Karar : Yapılan muhakeme sonunda, bilirkişi raporunda açıklandığı üzere, dâvalının temsil ödeneğinden 4132 lira 83 kuruşu doğrudan doğruya müessesenin işleriyle ilgili yerlere sarfettiği ve bu sarfiyetin idare meclisince incelenerek kabul edildiğine göre dâvalının haksız ve usulsuz bir sarfiyatta bulunmadığı, ödeneği müessesenin menfaatını gerektiren yerlerde sarf ettiği ve İstanbuldaki işleri yapmak için müessesenin arabasını Istanbula gönderdiği, taşıdığı görevin ağırlığı ve sorumluluğu gözönüne alınarak bir müdürün yetkisine dayanarak müessese arabasını görevin yerine getirilmesi amacıyla göndermesinde tazmini gerektirecek kanunî nedenler görülmediği gibi arabayı şahsi işlerinde kullandığı da sabit olmadığından dâvanın reddine karar verildiği hakkındadır.

Yargıtay Kararı

İşin duruşmaya bağlı olduğu anlaşılarak ilgililerce çağrı kâğıdı gönderilmişti. Belli günde temyiz eden dâvacı adına avukat Hikmet Mülküs gelmiş çağrıya rağmen diğer taraftan kimse gelmemiş olmakla onun yokluğunda duruşmaya başlanarak temyiz isteğinin süresi içinde olduğu anlaşıldıktan ve hazır bulunan avukatın sözlü açıklaması dinlenildikten sonra dosya incelendi gereği konuşuldu :

Dâvacı kurum 3460 Sayılı Kanun hükümlerince denetlenmek üzere özel kanuna göre kurulmuş bir Iktisadi Devlet Kurumudur. Bu kurumun bütün görevlileri sözleşmeler ve kanun hükümleriyle kendilerine yükletilen işi yerine getirirken basiretli ve tedbirli bir tacir gibi davranarak kurumun faydalarını korunmak zorunluğundadırlar. Bu zorun-

luk, çalıştıkları kurumu temsil etme durumunda bulunanların, bu ödevlerinin yapılması sırasında, gördükleri işler gereğinden olmak üzere, serbestce harcamalarına bırakılan temsil ödeneğini, az önce açıklanan kurslara göre harcama zorunluğunu da kapsar. Denetleme organının veya kendisine emir vermeye yeterli bulunan merciin, sınırlayıcı bir emri olmasa bile, temsil ödeneği, kurum temsilcisi tarafından gelişi güzel sarfedilmek gereken bir ödenek olmayıp, kurumun dış veya iç ilişkilerde faydasının sağlanması veya şeref ve itibarının korunması sınırlariyle harcanmak gerektir. Aksi yola sapılmış olması olay sırasında yürürlükte bulunan 3460 sayılı kanunun 43 üncü maddesine aykırı bir davranış olur. Dâvacı idare; yetkili emir verme veya denetleme organının, ödeneğin harcanması şekline ilişkin sınırlayıcı genelgesini ibraz etmiş olduğuna göre, söz konusu harcamanın, bu gereklere uygun olup olmadığının mahkemece tartışılması veya bilirkişiye bu konunun incelettirilmesi gerektir. Her nekadar savunmada ibraya dayanılmış ise de 3460 sayılı kanunda gerekse Yüksek Murakabe Heyetinin kurulmasına ilişkin kanunda hesapların incelenmesi ve Genel Kurul'un ibrası konusunda ayrıntılı bir hüküm yoktur. İbranın kapsamı ve doğurduğu sonuçlar belirtilmemiştir. O yıl hesapların ibrası bütün görevlilerin hesaplardan beraatı iradesini kapsarsa da, bu ibrada, kurtulma sonucunun doğmuş bulunduğunun kabulü için kalem ödeneğin, sarf tarzının yetkili kurulca incelendiğinin ve bu yolda sarfın işin oluşuna göre bilinmesine rağmen uygun görüldüğünün açıkca anlaşılması, yahut da hiç olmazsa Yüksek Murakabe Kurulu Üye veya Uzmanı tarafından düzenlenen raporda bu kalem harcama şeklide belirtilip menfi bir düşünce ileri sürüldüğü halde raporun kabulü sırasında bu menfi görüşün açık veya zımnî olarak kabul edilmediğinin veya denetleyicinin müsbet görüşüne iştirak edildiğinin acıklanması gerektir. Bilânçoya veya raporlara aksetmemiş veya kasden aksettirilmemiş bir kalemin veya görevi kötüye kullanma şeklinde eylemle gerçekleşen bir zararın Genel Kurul'un kararıyle bağışlanmış sayılması kabul edilemez. Mahkemece gösterilen yönleri kapsar şekilde ve sonradan ibraz edilen genelgeyi ve gözeten bir inceleme yaptırılmadan dâvanın reddedilmiş olması usul ve kanuna aykırıdır.

Sonuç : Temyiz olunan kararın gösterilen nedenle bozulmasına ve dâvacı için takdir olunan 400 lira duruşma avukatlık parasının dâvalıya, aşağıda yazılı örnek giderinin de ileride haksız çıkacak tarafa yükletilmesine 26/11/1964 gününde oybirliğiyle karar verildi.

1427

KADASTRO KAYDININ TESİSİNDE MALİKİN ANLAŞILAMAMIŞ OLMÂSI — HAZİNE ADINA KAYIT DÜŞÜRÜLMESİ — HAZİNENİN SORUMLULUĞU — ZARARDAN SINIRLI SORUMLULUK — ÖZEL BİR TAZMİN DURUMU — KUSURSUZ SORUMLULUK : 2613 sayılı Kanunun 22 nci maddesinin H. fıkrası hükmünce hazine adına yazılıp iyi niyetli üçüncü kişilere taşınmazın satılması halinde malikin tazminat hakkı, nitelikçe, Medenî Kanunun 917 nci maddesinde gösterilen sorumluluğun özel bir durumundan ibarettir.

(MK m. 917 - 2613 SK m. 22/H)

(Yargıtay 4. Hukuk Dairesi 8/12/1964 gün, 63/15549, K. 5832)

Dâvacı avukatı; müvekkilinin miras bırakanından intikal edip sahipsiz zanniyle hazine adına tescil edilen Beyoğlunda Ecebanoğlu sokağında 1248 Ada, 24 Parsel sayılı arsa sonradan İstanbul Verem Savaş Derneğine satılmış, böylece dâvalının haksız mal edinmiş olduğunu ileri sürerek, payına düşen 5017 lira 50 kuruşun dâvalıdan alınmasına karar verilmesini istemiştir.

Karar : Yapılan muhakeme sonunda, dâva konusu arsanın dâvacı miras bırakanından intikâl ettiği veraset ilâmı ve tapu sicil muhafızlığının karşılık yazısı ile anlaşılmış olduğundan dâvacı payına düşen 5017 lira 50 kuruşun faiziyle birlikte dâvalıdan alınarak dâvacıya verilmesi hakkındadır.

Yargıtay İlâmı

Temyiz isteğinin süresi içinde olduğu anlaşıldıktan sonra dosya incelendi gereği konuşuldu :

2613 Sayılı Kanunun 22 nci maddesinin H fıkrası hükmünce, maliki ilân ve soruşturmaya rağmen bulunamayıp hazine üzerine yazılan taşınmaz malların satışından sonra; fakat, on yıl içinde, sahibi çıktığı takdirde, hazine, bu yüzden doğan zararın tamamından değil yalnız satış parasından sorumludur. Bu sınırlı sorumluluğun nedeni, ilâna rağmen, malikin, ilgi gösterip malının tesbitinde uyarıcılık görevini yapmamış bulunması esasına dayanmaktadır. Bu esas hazinenin tapu sicillerinin tutulması konusunda Medeni Kanunun 917 nci maddesinde benimsenen sorumluluğunun özel ve sınırlı bir halidir. Bu durumda bulunan kimsenin, tam tazminat veya sonradan fiatların yükselmesi esasına dayanan sorumluluk ileri süremeyeceği, esasen, hazine taşınmaz mallarını artırma ve eksiltme kanununa göre sattığı için, çok defa, satış parasının gerçek rayici ifade etmesi esasına dayanmaktadır. O halde, kanunda yalnız satış parasının istenebileceği benimsenmiş olduğuna göre, hazinenin, aksi görüşle, tam zararla sorumlu bulunacağının kabulü hem kanunun açık deyimine hem de bu konudaki yerleşmiş Yargıtay uygu-

1428

laması ve düşüncesine aykırı bulunması yönünden bozmayı gerektirir.

Sonuç : Temyiz olunan kararın gösterilen nedenle bozulmasına ve aşağıda yazılı örnek harcının ileride haksız çıkacak tarafa yükletilmesine 8/12/1964 gününde oybirliğiyle karar verildi.

SAHTELİK — HİLE — MUVAZAA — TANIKLA İSPAT — DOĞRUDAN DOĞRUYA DÜZENLENMİŞ BELGE : 1 — Hile, İrade açıklamasında bulunulduğu sırada, yararına açıklamada bulunulanın veya 3 üncü kişinin dolanlı ve haksız bir eylemle bu açıklamayı sağlamış olması durumundan ibarettir.

2 — Muvzaa, tarafların asıl amaçlarını gizliyerek gerçekte yaptıkları işlemden ayrı bir işlem düşündükleri halde, bilerek bunu başka türlü göstermeleri durumundan ibarettir.

3 — Bir olayın bir dâvada hem hile hemde muvazaa olarak ileri sürülmesi mümkün değildir.

4 — Usulün 293 üncü maddesinin son fıkrasında kabul edilen tanıkla isbatlama yolu, doğrudan doğruya düzenlenmiş (resen) noter belgelerini kapsamaz.

5 — Doğrudan doğruya düzenlenmiş (resen) noter belgelerine karşı ancak sahtelik iddiası halinde tanık dinlenebilir.

(BK m. 18, 28 - HUMK m. 293/4, 295)

(Yargıtay 4. Hukuk Dairesi 22/1/1965 gün, 64/1556, K. 319)

Dâvacı, dâvalının tapu ile sahibi bulunduğu palamutluğu içerisindeki çam ağaçlarını kestirip almak üzere 1250 liraya kendisine satarak parasını almış olduğunu; ilgili dairelerce işlemini yaptırıp kesime başlayacağı sırada dâvalının tahriki ile hemşiresi, idarî makama baş vurarak işini durdurmuş ve daha sonra da giderlerini ödeyeyim diyerek aldığı paranın ikiyüz lirasını geri vermiş; kalanını vermemiş bulunduğunu ileri sürerek 1050 liranın dâvalıdan alınmasına karar verilmesini istemiştir.

Karar : Dâvalı, dâva konusu ağaçları 1300 liraya dâvacıya sattığını, karşılığında 400 lira aldığını, sonradan kendisinin ağaçları kestirmekten vazgeçerek 200 lirayı geri verdiğini, kalan 200 liranın ise, kardeşinde kaldığını; senet'in ne şekilde ve kaç lira üzerinden düzenlendiğini bilmediğini bildirerek muvazaa savunmasında bulunması üzerine senette imzaları bulunanlar tanık olarak dinlenmiş, bunlar dâvalıya pakarşısında dâvacılardan dâvalıya kendisine borçlu olup olmadığı hakkında ant teklifinde bulunup bulunmıyacağı sorulduğunda resmî senet karşısında isteğinin sabit olduğunu yemin teklifinden vazgeçtiğini bildirmiş

1629

almakla, davalının ıkrar ve kabuliyle sabit olan 200 liranın davalıdan alınarak davacıya ödenmesine ve fazla isteğin reddine karar verildiği hakkındadır.

Yargıtay Kararı

Temyiz isteğinin süresi içinde olduğu anlaşıldıktan sonra dosya incelendi, gereği konuşuldu :

Noter önünde doğrudan doğruya düzenlenmiş belge ile yapılan alım satım sözleşmesinde ve bunun bozulduğunda taraflar birleştikten sonra dâvalı o belgede alındığı yazılı bulunan mal parasını almadığına, bu paranın alındığının hile ve muvazaa ile yazıldığını savunmuştur. Ancak; hile, irade açıklanmasında bulunduğu sırada sözleşen diğer taraf veya üçüncü kişinin dolanlı bir haksız eylemle bu açıklamayı sağlamış olması durumunun ileri sürülmüş olması ve muvazaada; tarafların asıl amacını gizliyerek gerçekte yaptıkları işlemden ayrı bir işlem düşündükleri halde bilerek bunu başka türlü göstermeleri durumundan ibaret olması itibariyle, özel durumlar hariç, bu iki halin aynı tasarrufta birleşmesi, özellikle savunmada ileri sürülen olaylarda mümkün değildir. Bundan başka, tarafların muvazaalı bir işlem yaptıklarını ileri sürdükleri hallerde işlemin gerçeğinin tasarrufunun niteliğine göre yazılı delille isbatı gerektir. Her ne kadar Usulün 293 üncü maddesinin son fıkrası hükmünce suç niteliğinde olan durumlarda tasarrufun gerçeği tanıkla isbat edilebilirse de, Usulün 295 inci maddesi hükmü noter önünde doğrudan doğruya düzenlenen belgeler için bunu ancak sahtelik iddialariyle sınırlı olarak kabul etmişdir. Olayda sahtelik savunmasına dayanılmıştır. O halde mal parasının gerçekde 1250 lira olarak ödenmeyip 200 lira verilmiş bulunduğu tanıkla isbat edilemez. bu yolla isbatın belgedeki ikrara rağmen kabülü anılan esaslara aykırıdır.

Sonuç: Temyiz olunan kararın gösterilen nedenle bozulmasına ve aşağıda yazılı örnek harcının ileride haksız çıkacak tarafa yüklelimesine 22-1-1965 gününde oybirliğiyle karar verildi.

BELEDİYE İLÂN RESMİ — AMME ALACAĞI — VERGİ USUL KANUNUNA GÖRE İTİRAZ — GÖREV : 1 — Belediye ilân resmi, nitelikçe bir kamu alacağı olup varlık ve tutarına yöneltilen itirazlar Vergi Usul Kanunu, ödetilmesi 6183 sayılı kanun hükümlerine bağlıdır.

1430

karşılığı alınmak yoluyle satılmış olduğunu ileri sürerek, idare zararı 184087 lira 86 kuruşun dâvalılardan alınmasına karar verilmesini istemiştir.

Karar : Yapılan muhakeme sonunda; dâvayı Küre Orman İşletmesi Müdürlüğü açmış, vekili de genel müdürlükçe verilen vekâletnameye dayanarak vekili takip etmesi, Teşkilât Kanunu ve Nizamname hükümleri karşısında kanuna uygun görülmemiş, vekilin asıl dâvacı genel müdürlüğün dâvacı sıfatını almadan tâyin ettiği vekilin dâva açması usule aykırı görülmüş olduğundan dâvanın husumet yönünden reddine karar verildiği hakkındadır.

Yargıtay Kararı

Işin duruşmaya bağlı olduğu anlaşılarak taraflara çağrı kâğıdı gönderilmikti. Belli günde temyiz eden dâvacı adına avukat Nesimi Serçen ile karşı taraftan Şadi ve Mustafa Salkaya avukatları A. Yılmaz Tüzer ve Nedim Ökmen adına avukat Fehmi Limoncuoğlunun gelmiş olmalariyle duruşmaya başlanarak temyiz isteğinin süresinde olduğu anlaşıldıktan ve hazır bulunan avukatların sözlü açıklamaları dinlenildikten sonra incelendi, gereği konuşuldu :

3904 Sayılı Kanunun ikinci maddesinin üçüncü fıkrası hükmünce, orman idaresini, o yerde bulunan idare avukatı veya dâva vekilleri şayet bunlar yoksa, o yerin en yüksek dereceli orman memuru, o da bulunmazsa onun adına imzaya yetkili memuru temsil eder. Bu esas 13/10/1938 günlü Resmî Gazetede yayınlanan (Orman Umum Müdürlüğü memurlarının görecekleri işlere ilişkin nizamnamenin) 34 üncü maddesinde de aynı şekilde yer almıştır. Öylece teşkilatın bulunduğu yerde, avukat dâva vekili yüksek dereceli orman memuru bulunmazsa yerine, imzaya yetkili görevli, gerek genel müdürlük gerekse çalıştığı bölge veya işletme adına dâva açabilir. Tereddüde düşülen hallerde, asıl temsil edilen makamdan bu dâvaya muvafakat edip etmediği yönünün sorulmasına ve gerçek durumun tesbitine engel yoktur. Bu muvafakat bir iç muamele olup, kanundan alınan yetkiye göre açılmış olan dâvanın, yetkili kişi tarafından açıldığının kabulüne engel olmaz. Dâva Küre İşletme Müdürlüğünce açılmakla, kanunî yetkili temsilci kişi tarafından açılmış durumdadır. Bu yolla açılmış bulunan dâva, sonradan genel müdürlüğün görevlendirdiği avukat eliyle takip edilmiştir. Gerçekten, Borçlar Kanununun 33 üncü maddesinde gösterildiği üzere; dâvada, Âmme Kanunundan doğan temsil durumu, yukarıda sözü edilen hükümler uyarınca belirdiğine göre, dâvanın incelenmemiş ve husumet itirazının reddedilmemiş bulunması usul ve kanuna aykırıdır.

1432

Sonuç : Temyiz olunan kararın gösterilen nedenle bozulmasına ve dâvacı için takdir edilen 400 lira duruşma avukatlık parasının dâavlılara ve aşağıda yazılı örnek harcının ileride haksız çıkacak tarafa yüklenilmesine 13/2/1965 gününde oybirliğiyle karar verildi.

EKSİK HARCIN TAMAMLANMAMASI — DÂVAYA DEVAM OLUNMAMASI — DÂVANIN TERKİ — YANLIŞLIĞI GENİŞLETMEYİ AMAÇ TUTAN TEMYİZ İTİRAZI : 1 — Harcın adlî müzaheret hararının kaldırılması gibi bir nedenle hiç alınmamış olması halinde, tamamlanmaması, dâvaya devam olunmamasını gerektirir.

2 — Dâvaya devam olunmaması hali dâvanın terki olarak tanımlanamaz.

3 — Gerekmediği halde reddedilen dâvada avukatlık parası takdir edilmemiş bulunmasına yönelen temyiz itirazı, nitelikçe, yanlışlığı genişletmeyi amaç tutmuş kabul edilmek gerektir.

(5887 SK m. 8 - 492 SK m. 30 - HUMK m. 425)

(Yargıtay 4. Hukuk Dairesi 18/2/1965 gün, E. 64/2150, K. 828)

Dâvacı, Mustafa Bocut adındaki kişiden 951 yılında 6000 lira karşılığında haricen satın aldığı taşınmaz mala ağaç yetiştirip bina yaptığını, ağaç ve binanın değerinin taşınmaz maldan fazla olduğunu ve Musafa'nın bu yere elli yıldan beri zilyed bulunduğunu ileri sürerek bu yerin adına tescilini istemiş isede, sonradan verdiği 28/2/1962 günlü dilekçe ile taşınmaz malın hazine adına tescili yapılıp dâvalı kooperatif'e 175000 liraya satıldığını bildirerek bu paranın tazminat olarak hazineden alınmasına karar verilmesini istemiştir.

Karar: Yapılan muhakeme sonunda; davacı belediye sınırları içinde oturduğu halde elde ettiği muhtar ilmühaber'ine dayanarak adlî müzaheret kararı almış ve aynı zamanda oğlunun da askerde bulunduğunu ileri sürmüş, sonradan incelenen dosyaya göre, davacıya ait taşınmaz mal üzerinde kıymetli miktarda muhdesat bulunduğu ve oğlunun da askeden geldiği anlaşılmış, bu şartlar karşısında adlî müzaheret kararının devamına imkâm görülemediğinden adlî müzaheret kararı kaldırılarak 175000 lira üzerinden harcı tamamlanmak üzre davacı vekiline önel verilmiş, davacı vekili verilen kararda isabet olmadığından kaymakamlıkca yapılan soruşturma evrakını getirmiş isede, bu soruşturmanın mahkemeyi bağlayamayacağı gibi davacının evi ve hayvanları olan bir kişi olmasından harcı ödemek imkânına sahip olduğu ve 462. maddede açıklanan unsurunda mevcut bulunduğu anlaşılmamasından savunması kabul edilememiş ve davacı vekili yeniden verilen önel'e rağmen harcı ödeyemeyeceğini bildirmiş olduğundan bu nedenlerle dâvanın açılmamış sayılması-

1433

na ve davacıya mahkeme harç ve giderlerinin ve davalı lehine avukatlık parası takdirine yer olmadığına karar verildiği hakkındadır.

Yargıtay Kararı:

Temyiz isteğinin süresi içinde olduğu anlaşıldıktan sonra dosya incelendi, gereği konuşuldu:

Olay sırasında, yürürlükte bulunan 5887 Sayılı Harçlar Kanununun, bu gün yürürlükte olan 492 Sayılı Kanunun 30 uncu maddesiyle aynen teyit edilen (8) inci maddesinde harcın tamamlanmaması halinde davaya devam olunmamasına karar verilmek gerektir. Davacı harçları tamamladığı anda (ki bu her zaman mümkündür) davaya devam olunur. Bu durumda dâvanın terki hâli söz konusu değildir. O halde, mahkemenin, adlî müzaheretten faydalandırma kararını kaldırıp önel vermesine rağmen, harç yatırmayan davacının, davasının açılmamış sayılmasına karar vermesi usul hükmüne aykırıdır. Çünkü harç hükümleri de usuli hükümlerdendir. Davanın açılmamış sayılmasına karar verilmesi halinde avukatlık parası takdiri düşünülebilirse de olayda bu konuda takdirde bulunulması az önce açıklanan yanlışlığı genişletme niteliğinde olur, usul hükümleri buna engeldir. O halde hüküm gösterilen nedenlerle onanmalıdır.

Sonuç: Temyiz olunan kararın gösterilen nedenle onanmasına ve aşağıda yazılı örnek harcının temyiz edene yükletilmesine 18/2/1965 gününde oybirliğiyle karar verildi.

TESCİL YOLİYLE EVLİLİK BİRLİĞİNİN VÜCUT BULMASI — NESEBİ SÂHİH OLMAYAN ÇOCUK — KARI TARAFINDAN KOCA YARARINA İŞLEM YAPILMASI — HÂKİMİN İZNİ: 1 — 6652 sayılı Kanun hükmünce, bir arada yaşayıp bu birlikten çocuğu olan kadın ve erkeğin karı koca olarak tescili için rızaları şarttır.

2 — Evliliğin, 6652 sayılı Kanun uyarınca tescili, ihdasî bir işlem olup, makabline şamil sonuç doğurmaz. Ancak tescilden önce doğan çocukların nesebinin sıhhatine tesir eder.

3 — Medenî Kanunun 169 uncu maddesi kadınla erkeğin evlenmesinden sonra kadının koca yararına yapacağı tasarrufların sulh hâkiminin iznine bağlı kılmış olup, bir arada yaşadıkları sırada kadının, erkek yararına yaptığı tasarrufları kapsamaz. Bu tasarrufdan sonra tarafların birliği 6652 sayılı Kanun uyarınca evlenme olarak tescil edilmiş olsa bile izin zorunlu değildir.

(MK m. 169, 247 - 6652 SK m. 1, 2)

(Yargıtay 4. Hukuk Dairesi 1/3/1965 gün, E. 6, K. 1103)

1434

6652 sayılı, 7/2/1956 gününde yürürlüğe giren, tescil edilmeyen birleşmelerle bundan doğan çocukların tescili konusundaki kanunun birinci maddesinde; nikâhsız karı koca gibi bir arada yaşayıp evlenmelerine kanunca bir engel bulunmayan kimselerin karı koca olarak ve çocukların mesebi sahih olarak tescil edilebileceği öngörülmüştür. Bu halde; evliliğin tescili için, tarafların rızaları şarttır. Şayet bir taraf razı olmazsa, çocuklar, dâva yoluyla tescil edilebilirlersede, evlilik asla tescil olunmaz. Bu tescil işlemi, bir idare işlemi olup, tarafların kişisel durumlarında bir yenilik meydana getirir. Başka bir deyimle evliliğin tescili ihdası bir işlemdir. Taraflar, bu tescil gününden çok daha eski zamandan beri bir arada karı koca gibi yaşamış olsalar bile bu yaşamaya lâhık olan karar, geriye doğru birliğin bidayetine değin, hüküm ifade etmez. Tarafların kişisel durumları yönünden geriye işlemez. Her ne kadar bu evliliğin tescili işlemi daha önce doğmuş olan çocukların mesebinin sahih sayılmasını gerektirir isede müşterek hayatın başından tescil gününe kadar, tarafların, karı koca sayılmaları hukukça mümkün değildir. Aksinin kabulü örneğin; Medenî Kanunun 169 uncu maddesinde gösterildiği üzere tescilden evvel kadın tarafından koca yararına yapılmış olan muamelelerinde geçerliğini sulh hâkimi tarafından onanmış olmayacağı cihetle halele uğratır ki bu esasın kabulü hem kanunun amacına, hem de olayların zorunluğuna uygun düşmez. Çocukların; tıpkı Medeni Kanunun 247 inci maddesinde olduğu gibi mesebinin sahih farzedilmesi, kanunun amacı itibariyle sözü edilen kanunun birinci maddesinin kabul ettiği ayrık bir fiksiyondur. O halde, Nüfus kaydı örneğine bağlı belgelerden ve dâvanın ileri sürülüşünden dâvalı Fatma'nın 1/1/1955 den beri Kâzım ile karı koca gibi, bir arada yaşamış bulunması; Kâzım ile, 10/5/1957 günlü evliliğinin 6652 Sayılı Kanuna göre tescili işleminin, bunları 1/1/1955 den beri 11/1/1956 tarihinde bu gayri meşru birlikten çocuk doğmasına rağmen evli sayılmalarını gerektirmez. Bunun sonucu olarak Fatma'nın 2/2/1956 gününde ölen babasından emekli Kanunlarına göre, alması gereken malûliyet ikramiyesini evli olması itibariyle ödenmemeyi gerektirir bir durum yaratmaz. Dâvalı Fatma'nın 10/5/1957 tarihinde lâhık olmuş rızasiyle, evli olarak bu kanun hükmünce nüfusa yazılmış olması 2/2/1956 tarihinde ölen babası yüzünden aldığı ikramiyenin geri alınması dileğinin kabul nedeni olamaz. Mahkemenin aksi görüşle vermiş olduğu geri alma kararı bozulmalıdır.

Sonuç : Temyiz olunan kararın gösterilen nedenle bozulmasına ve aşağıda yazılı örnek harcının ileride haksız çıkacak tarafa yükletilmesine 1/3/1965 gününde oybirliğiyle karar verildi.

1435

II — YARGITAY CEZA KARARLARI

NURCULUK — NURCULUĞUN PROPAGANDASI — LAİKLİĞE AYKIRI HAREKET : 1 — Nurculuğun kurucusu Sait Nursinin memleketin bütünlüğünü bozmağa matuf amaç ve gaye takip ettiğinin anlaşıldığı,

2 — Türk Milliyetçiliğini ret ve hatta zararlı ve tehlikeli olduğunu ileri süren Sait Nursinin Türk Devletinin bağımsızlığını tenkis ve birliğini bozma yolunda hareketlerde bulunduğu,

3 — Sait Nursi Nur Risalelerinde; Türkiye Cumhuriyetini tamamen şeriat esaslarına ve islâmın siyasi prensiplerine göre teşekkül etmesi gerektiğini, hilafet ve saltanatın geri getirilmesi lâzım geldiğini, devrim kanunlarının geçici olduğunu, kur'an dışında bir Anayasaya ihtiyaç bulunmadığını, İslâmlığın düsturlarına uymayan devrimlerin meşru olmadığını mükerreren ve ısrarla yazıp telkin ve propaganda yapmakla beraber lâik bir Cumhuriyet Rejimi kurduğu için Atatürk'e düşman kesilerek ona ağır tecavüzlerde bulunmak suretiyle T. C. K. nun 163 üncü maddesini ihlâl eden suç işlediği,

4 — Yine Nur risalelerinde, çok kadınla evlenmenin propagandasını yapmak, boşanma ve miras meselelerinin tamamen şeriat hükümlerine tâbi olması lüzumunu açıkça yazıp telkin etmek, faizin yasak olduğunu ve bu itibarla bankaların kapatılması gerektiği ileri sürülmek suretiyle yine 163 üncü madde hükmünün ihlâl edildiği,

5 — Sait Nursiye bağlı olan nur talebelerinin ise, memleket ve devlet için bu kadar tehlikeli ve zararlı olan fikirleri ihtiva eden nur risalelerini yazıp çoğaltmak ve halka dağıtmak vazifeleri ile mükellef bulundukları, bu talebelerin, dikkatle okuyup incelediklerinde şüphe olmayan nur risalelerindeki bu zararlı ve tehlikeli akımları bilmedikleri ileri sürülemiyeceği, sanıkların kendilerinin nurcu olduklarını ve dosyada mevcut olup yerlerinden zabtedilen ve dosyadaki bilirkişiler raporunda da suç olduğu izah olunan Nur risalelerini okumak üzere halka verdiklerini kabul ve ikrar ettikleri ve bu hareketlerinin T. C. K. nun 163 üncü maddesinin açıkça ihlal eden suç teşkil ettiği.

(TCK m. 163)

(Yargıtay Ceza Genel Kurulu 20/9/1965 gün, 234/D - 1, K. 313)

Hükûmetçe yasak edilen nurculuğa ait kitapları muhtelif şahıslara okumak veya vermek suretiyle lâikliğe aykırı olarak nurculuğun propagandasını yapmaktan sanık Mehmet Akın ve Tevkif Dilek'in yapılan yargılaması sonunda : Beraetlerine ve suç delili olarak zaptedilen kitap ve teferruatının sanıklara geri verilmesine ilişkin Burdur Ağır Ceza Mahkemesinden verilen 17/4/1964 gün ve 963/116 - 964/39 sayılı hüküm C. Savcılığının temyizi üzerine Yargıtay Birinci Ceza Dairesince incelenerek, 25/9/1964 gün ve 1543/1825 sayılı ilâmiyle bozulup yerine geri çevrilmiştir.

1436

Ceza Genel Kurulu Kararı

İlk hükümde direnmeyi kapsayan 31/3/1965 gün ve 964/102 - 965/22 sayılı son hükmün temyiz yoluyla incelenmesi yine C. Savcılığı tarafından istenilmiş olduğundan dosya C. Başsavcılığının; hükmün bozulması düşüncesini bildiren 14/5/1965 gün ve 1 - B/1078 sayılı tebliğnamesiyle Birinci Başkanlığa gönderilmekle Ceza Genel Kurulunca okunarak gereği konuşulup düşünüldü :

Nurculuğun iyi bir yol olduğunu ve nur risalelerini okumaları için halka dağıttıklarını kabul ve ikrar eden sanıkların hukukî durumlarının neden ibaret olduğunun tayin ve tesbiti için :

1 — Nurculuğun kurucusu Sait Nursinin kişiliği, hayatı boyunca gerçekleşmesi için uğraştığı sosyal ve siyasî düzenin mahiyeti,

2 — Kur'anın tefsiri ve islâmlığın esaslarının izahı gibi sebepler altında yayınlanmış olan Nur risalelerinin gerçek amacı, bu risalelerde yer alan zararlı akımlar,

3 — Nur talebeleri, görevleri, mükellefiyetleri,

4 — Nurculuğun hakikî müslümanlığa uymayan yönleri,

5 — Kanunlarımız karşısında nurculuk ve sanıkların hukukî durumları gibi hususların incelenmesine lüzum ve zaruret hasıl olmuştur.

I — Evvelce Saidi Kürdi olarak tanınıp bu ünvanı kullanan ve soyadı kanundan sonra doğduğu Bitlisin Nurs Köyüne izafetle Nursi soyadını alan Sait Nursi yarı cahil, okuyup yazmasını bilmez bir adamdı. Nur risalelerinden Tiryak adlı risalenin 68 inci sahifesinde kendisi de bu hususu itiraf etmekte ve risalelerini yardımcılarına (Nur şakirtlerine) yazdırdığını bildirmektedir. Eski Şeyhülislâmlardan Mustafa Sabri efendi tarafından yazıldığı bildirilen (Tuhfetürreddiye Alâ Mezhebi Saidil Kürdiye) adlı risalede (okur, fakat yazamaz, imlâ bilmez, seksen sene içinde yaşadığı Türk Milletinin lisanına bile hakkıyla vakıf olmamıştır) denilmektedir.

Meşrutiyetin ilânından sonra Bitlis ve havalisinde şeyhlik faaliyetinde bulunmuş, sonra İstanbul'a gelerek siyasete atılmış ve (İttihadı Muhammedî Cemiyeti) kurucuları arasında faaliyet göstermiştir. «İttihadı Muhammedî» den ne kast ettiğini Hutbei Şamiye adlı risalenin 84 üncü sahifesinde şu şekilde açıklamaktadır. «İttihadı İslâm olan İttihadı Muhammedî dediğimiz vakıt umum müminlerin mabeyninde

1437

bilkuvve veya bilfiil sabit olan ittihat murattır. Yoksa İstanbul ve Anadoludaki cemaat murat değildir. Amma bir katre su da sudur. Bu unvandan tahsis çıkmaz, tarifi hakikisi şöyledir : Esas temel şarktan garba, cenuptan şimale mümted ve merkezi haremeyni şerifeyn ve ciheti vahdet tevhidi ilâhi - peyman ve yemini iman, nizamnamesi sünneti ahmediye, kanunnamesi evamir ve nevahii şer'iye - kulüp ve encümenleri umum medaris, mesacit ve zavayâ o cemaatın ilelebet ve muhallet naşiri efkârı umum kulubü islâmiye ve her vakit naşiri efkârı başta Kur'an ve tefsirleri (şimdi risalei nur.) Yine mektubat adlı risalede «azametli, bahtsız bir kıt'anın, şanlı talihsiz bir Devletin, değerli sahipsiz bir kavmin reçetesi ittihadı islâmdır» diye yazılı bulunmaktadır. «Mektubat, Doğuş Limitet Şirketi Matbaası, Ankara 1958, S. 436»

Sait Nursî, 31 Mart vak'asından önce Derviş Vahdeti ile münasebet kurmuş o zaman yayınlanan Volkan Gazetesinde çıkan yazıları ile 31 Mart vak'asını körüklemiştir. Volkan Gazetesi, 5 Şubat 1908 tarihli 49 uncu sayısından itibaren (İttihadı Muhammedî) fırkasının yayın organı, mürevvici efkârı olduğunu başlığı altında ilân etmiştir. (Profesör Tarık Zafer Tunaya İslâmcılık cereyanı S. 119, 121)

Sait Nursî, yine o tarihte (Kürt Teâli Cemiyeti) ne girmiş, 1327 tarihinde yayınladığı bir kitâbın gerekçesinde «Uyan ey Selâhattini Eyyübinin torunları kürtler» diye kürtleri Türkler aleyhine tahrike gayret etmiştir. (General Faruk Güventürk, Nurculuğun iç yüzü S. 107). Mektubat adlı risalede, kendisinin Türk olmadığını, Türklük ile münasebeti bulunmadığını, Türkiye'de kürt milleti diye ayrı bir millet mevcut olduğunu ileri sürerek memleketin birliğini bölücü hareket ve faaliyette bulunmaktan çekinmemiş ve (Türkçe kamet et diye benim gibi başka milletten olanlara teklif etmek hangi usuldendir. Evet hakiki Türklere pek hakiki dostane ve uhuvvetkârane münasebettar olduğum halde böyle sizin gibi firenk meşreblerin... Türkçülüğü ile hiç bir cihetle münasebetim yoktur. Nasıl bana teklif ediyorsunuz, hangi kanun ile eğer milyonlarla efradı bulunan ve binlerce senedenberi milliyetini ve lisanını unutmayan ve Türklerin hakiki bir vatandaşı ve eskidenberi cihat arkadaşı kürtlerin milliyetini kaldırıp onların dilini unutturduktan sonra belki bizim gibi ayrı unsurdan sayılanlara teklifiniz bir nevi usulü vahşiyane olur. Yoksa sırf keyfidir. Eşhasın keyfine tebaiyet edilmez ve etmeyiz) diye yazdığı görülmüştür. «Mektubat, Doğuş Limitet Şirketi Matbaası 1958, S. 339» Yine Sait Nursi, o tarihte (Kürdistan Azmî Kavî) Cemiyetinin arzusu üzerine mahallî kürt kıyafeti ile boynunda dürbin, belinde kama ve tabanca İstanbul'a gelerek Cuma selâmlığında Padişaha, cemiyetin Sait imzası altında

yazdığı ve esası kürtçe tedrisat yapacak mektepler açmağa dayanan ariza takdim etmesinden dolayı bir müddet tımarhaneye konulup sonra affedilmiştir.

Sait Nursî, İstiklâl Savaşı sırasında Ankara'nın (Halife) yi kurtaracağına inandığı için Ankara'ya gelmiş, lâik bir Devlet rejimi ve Cumhuriyetin kurulması üzerine Atatürke kızarak Van'a gitmiştir. Kendisi bu olayı şöyle nakletmektedir. (Garplılaşmak bahanesi altında Şeairi İslâmiye aleyhinde bir cereyan hissettiğimden Ankara'dan ayrıldım) demektedir. «Münazarat S. 40 Dr. Çetin Özek, Nurculuğun iç yüzü 6/4/1964 tarihli Milliyet Gazetesi»

Sait Nursî, lâik bir Devlet rejimi kurduğu için Atatürk'e düşman kesilmiş, onu Şualar adlı risalenin bir çok yerlerinde Ebusüfyan ve Deccala benzetmiştir.

Barla mektupları adlı risalenin 53 üncü sahifesinde Atatürk'ü kasdederek şöyle demektedir. (Tek gözlü Deccal, ya iman et. yahut bütün Dünyanın maskarası olacaksın) «Dr. Neda Armaner, islâm dininden ayrılan cereyanlar - Nurculuk adlı esere müracaat»

Sönmez adlı risalenin 21 ve 22 nci sahifelerinde yine Atatürk hakkında şu cümleler yer almaktadır: (Ayasofya cemiini puthaneye ve meşihat dairesini kızlar lisesine çeviren bir adamı sevmemenin bir suç olması imkânı var mı, Ayasofyayı puthane ve meşihatı kızların lisesi yapan bir kumandanın keyfî, kanun namındaki emirlerine fikren, ilmen taraftar değiliz ve şahsımız itibariyle amel etmiyoruz).

Mumaileyh Sait Nursî, 1928 yılında vuku bulan Şeyh Sait isyanı ile ilgili görülmüş; İsparta'daki ikameti sırasında dini siyasete âlet ve Devletin dahili emniyetini ihlâl suçlarından Eskişehir'de yapılan duruşması sonunda bir seneye mahkûm olup cezasını çektikten sonra Kastamonu'da ikamete memur edilmiştir. «General Faruk Güventürk, Nurculuğun iç yüzü S. 106»

Sait Nursî, keramet sahibi olduğunu iddia etmekte ve bunu her fırsat ve vesilede ileri sürmekten çekinmemektedir. Kapalı kapılardan kimseye görünmeden çıktığını, hapishanede iken camide namaz kıldığını, hiç bir şey yemeden yaşayabildiğini, kendisine gaipten sesler ve ihtarlar geldiğini, asırlarca önceden din büyüklerinin kendisi ve eserleri hakıknda müjdeler verdiklerini, Kur'anı Kerimdeki Nur suresinin kendisi hakında nazil olduğunu, (Ya Eyyühel Müzemmil) âyeti kerimesinin Ey Saidi Kürdî demek olduğunu ileri sürmek suretiyle aklın ve

1439

bizzat islâmlığın kabul etmiyeceği iddialarda bulunmaktadır. «Asayı Musa 1949, Dr. Çetin Özek, Nurculuğun iç yüzü S. 266»

Bediüzzaman cevap veriyor adlı risalede şu satırlar yer almıştır. (Hiç bir geliri olmadığı ve kimsenin hediye ve ikramını kabul etmediği halde ne ile ve nasıl yaşadığı sualine karşı, bereket ve ikram-ı ilâhiye ile yaşadığı, Kur'an hizmetinin kerameti olarak erzak hususunda ikramı ilâhiyeye mazhar olduğu kaydedildikten sonra bir gün Süleyman adlı bir misafir ile birlikte dağda yalnız kaldıkları ve yiyecek hiç bir şeyleri bulunmadığı sırada misafirine ne ikram edeceğini düşünürken altında oturduğu ağacın dalları arasında koca bir ekmek peyda olduğunu ileri sürmekte ve 20 - 30 gündür hiç bir insanın o tepeye çıkmamış olduğunu ilâve etmekten de geri kalmamaktadır. «Bediüzzaman cevap veriyor. Ankara 1960, S. 113 - 114»

Sait Nursiye göre, araba ile dolaşırken bir yaşındaki küçük bebekler bile koşup elini öperlermiş «Hanımlar rehberi S. 105», Zülfükar adlı risalede hayvanların bile Nur risalelerine hayran kaldıklarını söyleyecek kadar ileri gitmiştir. «Dr. Neda Armaner, Nurculuğun iç yüzü, İlâhiyat Fakültesi yayınlarından S. 8»

Sait Nursî, bütün ömrünce Doğuda Nur risalelerini tedris için bir medrese kurmak hevesi ile yaşamıştır. Bu medresenin adı Medresetüzzehra olacaktır. Bu medrese Kahiredeki Camiülezherin kız kardeşidir. Öğretim dili bakımından da (Lisanı arap vacip, kürt caiz, Türk lâzım) demektedir. «Münazarat S. 131, Dr. Çetin Özek, Türkiye'de gerici akımlar ve Nurculuğun iç yüzü S. 249 - 250» Sait Nursiye göre bu şark üniversitesi geleneğe dayanacaktır. Garplılaşma ve medeniyete ait tez bu üniversitede yer almayacaktır. İstanbul Üniversitesinde de bir Nur medresesi yani Medresetüzzehranın açılması lâzımdır. «Gençlik Rehberi, 1951 S. 77, Dr. Çetin Özek, Türkiye'de gerici akımlar ve Nurculuğun iç yüzü, S. 250 - 251»

Yine Gençlik Rehberi adlı risalenin 50 inci sahifesinde (Eski Medreselerde 5 - 10 seneye mukabil inşâallah Nur medreseleri 5 - 10 haftada aynı neticeyi temin edecek ve 20 senedir ediyor hem Hükûmet bu millet ve vatanın hayatı dünyeviyesine pek çok faydası bulunan bu Kur'an lam'alarına ve Kur'an dellalı olan risalei Nur'a değil ilişmek belki tamamı ile terviç ve neşrine çalışmaları elzemdir ki geçen dehşetli günahlara kefaret ve gelecek şiddetli belâlara ve anarşiliğe karşı bir set olabilsin) diye yazılıdır. «Saidi Nursî, Gençlik Rehberi, İstanbul Sinan Matbaası 1959, S. 50»

Kisvenin imanla bir alâkası olmadığı halde Sait Nursî, hayatında şapka giymemekle öğünmektedir. (Asayı - Musa) adlı risalenin 136 ncı sahifesinde (28 sene gâvurlara benzememek için inziva ihtiyar eden bir islâm fedaisi ve hakikatı - Kur'aniyenin fedakâr hizmetkârına denilse ki sen kâfirlerin papazlarına benzeyeceksin onlar gibi başına şapka giyeceksin, bütün islâm ülemasının icmaına muhalefet edeceksin, yoksa ceza vereceğiz denilse elbette öyle her şeyi hakikati - Kur'aniyeye feda eden bir adam değil dünya evi hapis veya iskence, belki parça bıçakla kesilse, cehenneme de atılsa, kat'iyen yüz ruhu da olsa bütün bu tarihçei hayatının şahadeti ile feda edecektir) diye yazıldığı görülmüştür.

Sait Nursiye ve Nurculara göre, kadınların örtünmesi bir islâmî âdettir. Kadınların örtünmesine karşı açılmış mücadele Türk kadınının haysiyetine karşıdır. (Lem'alar, Ankara 1957, S. 24, Tesettür risalesi S. 84 - 192)

Fennin ve medeniyetin bir icadı olan ve nasıl çalışıp işlediği artık herkesçe bilinen radyonun Saidi Nursiye göre mahiyeti de şöyledir : (Radyo bilbedahe kudret-i ilâhiyenin bir cilvesidir ve o cilvenin kürresi havaya umumen temsil eden bu gelen hadisi şerifin maali gösteriyor şöyle ki : Bir melâike var, kırk bin başı var, her başında kırk bin dili var, her dilde kırk bin tesbihat yapıyor. 64 trilyon tesbihat aynı anda söylüyor. Demek Kürrei hava bu melâkle gibidir. Yani bu melâikenin tesbihatı adedince her kelimei tayyibe hava sahifesinde yazıyor, kürrei hava diyor ki bu hadis benden veya buna benzer memur meleklerden haber veriyor, küllî bir şuurla yapılan bu iş yalnız tek bir zerrenin vazifesi ne bana yani kürrei havaya ve ne de bütün eşyaya vermesi hiç bir ciheti imkânı yok, demek her yerde hazır nazır, ahadiyet cilvesiyle ve içinde ihatalı bir irade, muhit bir ilim bulunan bir kudreti ezeliyenin cilvesidir. Buna milyonlar şahitlerden birisi radyodur. (İhlas Dergisi 1964 No. 9, S. 3, Dr. Çetin Özek, Nurculuğun iç yüzü, 12/4/1964 Milliyet Gazetesi)

Sait Nursiye göre elektrik kontağı ve meteor hadiselerinin fennî ve fizik ilmine uygun açıklanması dine aykırıdır, dinsizliğin ifadesidir. Bu ve buna benzer olaylar ilâhî kudretin varlığının delilidir ve onun nişanesidir. Bunların hepsi Kur'anda vardır ve fizik kanunlarına göre açıklama yapmak Kur'anın kudretine, hikmetine aykırı düşmektedir. «Sait Nursî, Ramazan Risalesi, S. 1 - 15, Dr. Çetin Özek, Türkiye'de Gerici Akımlar ve Nurculuğun iç yüzü S. 273»

Yine Sait Nursiye göre her şey, her zerre Allaha ibadet eder, meselâ pusulanın kâbedeki Haceriesveti işaret ederek titremesi namaz kılmasıdır. «Tiryak, S. 116»

II — Nur risalelerinin gerçek amacı, bu risalelerde yer alan zararlı akımlar : Nur risaleleri 130 kadar olup dâva konusu dosyada bulunanların yalnız (Asayı Musa), Mesnevii Nursiye), (Gençlik Rehberi), (Mektubat), (Tiryak), (Hutbei Şamiye), (Manımlar Rehberi), (İki Mektebi musibetin şahadetnamesi veya Divanı Harbi Örfi), (Barla hayatı), (Bediüzzaman cevap veriyor), (Lem'alar), (Bize Nurcu diyenlere diyoruz ki), (El - Hüccet - üzzehra), (Ramazan risalesi), (İhlâs Risalesi) ve (Sönmez) adlı risalelerden ibaret olduğu anlaşılmıştır.

Kur'anın tefsiri ve islâmlığın izahı maksadı altında yayınlanmış olduğu ileri sürülen bu risalelerin gerçek amaçlarına nüfuz edebilmek için bunların hepsinin teker teker ele alınıp dikkatle incelenmesi ve Nurculuk konusunda yazılmış olan eserlerin ve yazıların gözden geçirilmesi icabetmektedir. Nur risalelerinde yer almış olan aşağıdaki fikir ve cümlelerin üzerlerinde önemle durulması gerekmiştir.

1 — Nurculuğun esası fikirleri, maddiyatçı ve tabiatçı modern felsefeyi reddetmekte, Dünyanın geçiciliği, ahiretin gerçekliği fikrini telkin etmekte, netice olarak da bütün Dünya saadetlerini insanlara haram etmektedir. (Dr. Çetin Özek, Türkiye'de gerici akımlar ve Nurculuğun iç yüzü S. 241)

2 — Nurculara göre lâik bir Devlet düzeni şeriata aykırıdır. Türkiye kuruluşu itibariyle dinden uzak kalmış ve dine karışdır. Lâiklik ile dinsizlik arasında bir fark yoktur. Hiristiyanlık dünyevi esaslara sahip olmadığı için din ile dünya işleri birbirinden ayrıdır. Reform hiristiyanlıkta mümkündür. Türk devrimleri dahi hiristiyan reformunun bir taklidinden ibarettir. Zira islâmiyet hiç bir reforma ihtiyaç göstermeyecek derecede mükemmeldir. «Mektubat 1958, S. 401, Dr. Çetin Özek, Türkiye'de gerici akımlar ve Nurculuğun iç yüzü S. 260 - 261»

3 — Lâik Cumhuriyetçi düzen 20 senelik inkilâplar sonucu doğmuştur ve dinî müthiş sademeye maruz bırakmıştır. «Münazarat, S. 135 - 141 Dr. Çetin Özek, Türkiye'de gerici akımlar ve Nurculuğun iç yüzü, S. 260 - 261»

4 — Atatürk idaresi, hadiselerde gösterilmiş bulunan dehşetli âhir zamandır. Dinsizlik, Komünistlik, ifsat komitelerinin faaliyet yıllarıdır «Sait Nursî, sözler 1957 S. 143, Dr. Çetin Özek, Nurculuğun iç yüzü 9/4/1964 tarihli Milliyet Gazetesi»

5 — Türkiye genel olarak ezanı muhammedinin yasak edildiği, bidatların zorla topluma kabul edildiği bir devre yaşamıştır. Devrim Kanunları muvakkattır ve Hiristiyan Kanunlarıdır. «Sait Nursî, Tiryak,

Taşbasması, S. 65, Dr. Özek, Türkiye'de gerici akımlar ve Nurculuğun iç yüzü, S. 261»

6 — Türkiye'nin siyasî rejimi Nur Saadeti söndürmeğe çalışmaktadır. Kemâlistler seviyesiz anarşist kimselerdir. «Sait Nursî, Münazarat, S. 17, Dr. Çetin Özek, Türkiye'de gerici akımlar ve Nurculuğun iç yüzü adlı eser, S. 261»

7 — Devlet, islâmın siyasî prensiplerine göre teşekkül etmelidir. Bütün hayat nizamı onda mevcuttur. «İhsan Emci. Aradığımız Şuur, Mart 1964 No : 8 Dr. Çetin Özek, Türkiye'de gerici akımlar ve Nurculuğun iç yüzü S. 262»

8 — Alemi islâmda yapılacak devrimler islâmiyetin desâtirine uygun olmak mecburiyetindedir, aksi halde gayrimeşrudur. Bu bakımdan Meclis aynı zamanda hilâfet görevini de görmelidir. «Sait Nursî, Mesnevi-i Nuriye, 80 - 82 Dr. Çetin Özek Türkiye'de gerici akımlar ve Nurculuğun iç yüzü S. 263»

9 — Şahsı Manevi-i Hükûmetin müslüman olması gereklidir. «Sait Nursî, Hutbe'i Şamiye 80, Dr. Çetin Özek, Türkiye'de gerici akımlar ve Nurculuğun iç yüzü S. 263»

10 — Türk Devletinin dini, Din'i islâmdır ve bunun vikayesi milletimizin maye-i hayatiyesidir. Hükûmet, islâmiyet ve din için hizmet edecektir. «Sait Nursî Münazarat, S. 18, Dr. Çetin Özek, Türkiye'de gerici akımlar ve Nurculuğun içyüzü S. 264»

11 — Müslümanlara Kur'an dışında bir Anayasa lâzım değildir. 1347 tarihinde felsefenin tahakkümü ile bu dindar millet ehemmiyetli tahavvüllere duçar kılınmış ve Anayasadan Devlet dininin islâm dini olduğu, konusundaki hükmü kaldırılmıştır. Bu şekilde gerçek kanun-u esası tatbik edilmediği gibi Kur'anda belirtilen şer'î inkilâp da tahakkuk ettirilmiştir. Halbuki Kur'an Cumhuriyet Anayasası gibi bir kaç kişinin iradesinin değil ilâhi bir iradenin sonucudur. İlâhi bir Kanun Esasidir. «Sait Nursî, Zülfikârı Mucizat-ı islâmiye ve Kur'aniye kısım 1, Mucizatı Kur'aniye S. 196 - 193, Tiryak S. 65. Dr. Çetin Özek, Türkiye'de gerici akımlar ve Nurculuğun iç yüzü S. 264»

12 — İslâmiyete ve hakikatı Kur'aniyeye karşı mürtetdane mücadele eden bir dessas zındıkdır ki bize hücum etmek için istipdatı mutlaka Cumhuriyet namı vermekte irtidadı mutlaka-i rejim altına almakla sefahat-ı mutlaka medeniyet takmakla cebri keyfi-i küfriye kanun namı vermekle bir istipdadı askeriye ve dalâlet kurmuştur. «Sait Nur-

1463

sî, Sönmez 21, 22, 48, Dr. Çetin Özek, Türkiye'de gerici akımlar ve Nurculuğun iç yüzü S. 265»

13 — Sait Nursî milliyete ve milliyetçilik fikrine düşmandır. Ona göre mililyetçilik islâm birliğine manidir. Nurculara göre milliyetçilik bolşevizm ve sosyalizme karşı mücadele edecek kuvvette değildir. Milliyetçiliğin bu zayıflığına karşı islâm milliyetçiliği bolşevizmi, sosyalizmi, anarşizmi önleyecek kuvvette değildir. «Bediüzzaman cevap veriyor. Ankara 1960, S. 47, 51, Dr. Çetin Özek, Türkiye'de gerici akımlar ve Nurculuğun iç yüzü S. 266»

14 — İslâm Devleti için tek milliyet islâm milliyetidir. İslâm Devleti sonunda bütün dünyayı hâkimiyetine alacak ve islâm yapacaktır. Bu dünya milleti hayatı maneviyeye dayanacak ve mecrayi mesai-i şer'iye ile açılacaktır. Bu islâm devleti de Hamiyet-i islâmiye ve milliye altında ittihadı muhammedî dairesinde olan şeyh-i risale-i nur sayesinde kurulacaktır. «Sait Nursî, Münazarat 90 - 100, Dr. Çetin Özek, Türkiye'de gerici akımlar ve Nurculuğun içyüzü S. 267»

15 — İttihadı islâm umum askere ve umum ehli islâma şamildir. Hariç kimse yoktur. «Sait Nursî, Hutbei Şamiye S. 91»

16 — Hutbei Şamiyede milleti islâmiyenin sebebi saadeti yalnız ve yalnız hakaiki islâmiye ile olabilir ve hayatı içtimaiyesi ve saadeti bünyeviyesi şeriatı islâmiye ile olabilir denildikten sonra meselâ şeriat hükmüne göre hırsızların ellerinin kesilmesindeki hikmet ve faideden bahsedilmekte ve işte (bu cüz'i sirkat meselesine dair küllî ve şumullü ahkâmı ilâhiye kıyas edilsin, anlaşılsın ki saadeti beşeriye de dünyada adalet ile olabilir. Adalet ise doğrudan doğruya Kur'anın gönderdiği yol ile olabilir) diye yazılmaktadır. «Hutbei Şamiye S. 66 - 67, Dr. Çetin Özek, Türkiye'de gerici akımlar ve Nurculuğun iç yüzü S. 269»

17 — Sait Nursiye göre islâmiyet devletinin Mekke-i Mükerremesi ceziret-ül Arap olacaktır. Bu arada Osmanlılık da bir Medine-i Münevvere şekline alacaktır. İslâmiyeti bir ittihadı fikir teşekkül ettirecektir. Bu fikri Türkiye'de gerçekleştirmek görevi medresetüzzehraya düşmektedir. Kurulacak nizam islâmî esaslara dayanacaktır. Araplar ikisi bir araya geldi mi kavga etmeden duramayan, yıllarca esir yaşamaya alışmış millet de bu islâm Devletinin en hâkim unsuru olacaktır. «Sait Nursî, Münazarat 109 - 131, Dr. Çetin Özek, Nurculuğun iç yüzü, 11/4/1964 Milliyet Gazetesi»

18 — İslâm dininde inkilâp yapmak şeriat aleyhtarlığı olduğu için islâmiyetin desatirine aykırı, devrimler de islâmiyete aykırıdır. «Sait

Nursî, Mektubat S. 403, Dr. Çetin Özek, Nurculuğun iç yüzü, 11/4/1964 Milliyet Gazetesi»

19 — Çok kadınla evlenmek islâmî olduğu için caiz ve şarttır. Teaddüdü zevcat tabiata, akla, hikmete muvafıktır. «Sait Nursî, Hanımlar Rehberi S. 57»

20 — Benim tesettür, irsiyet, zikrullah ve teaddüdü zevcat hakkındaki Kur'anın sarih ayetlerine, medeniyetin ettiği itirazlara karşı onları susturacak tefsirimdir. «Sait Nursî, Tiryak, S. 60»

21 — Nurculara göre bugünkü aile sistemi de medeniyet fantazisinden ibarettir. Aile saadeti ancak daire-i şeriattaki adâbı islâmiyet ile mümkün olacaktır. Kadının erkeğinden boşanabilmesi islâmi esaslara aykırıdır. Şer-i evlenme ise bu imkânı ortadan kaldıracaktır. «Sait Nursî, Kadınlar Taifesi ile bir muhavere S. 7, Dr. Çetin Özek, Türkiye'de gerici akımlar ve Nurculuğun iç yüzü S. 272»

22 — Sait Nursî faizin yasak edilmesini istemekte, sınıf kavgalarının ortadan kaldırılması için bankalar kapatılmalı, riba yasak edilmeli, Kur'an kadına üçte bir hisse vermektedir. Medeniyetin kadına erkek kadar hisse vermesi adaletsizliktir. «Sait Nursî, Zülfikâr 1945, S. 38, 39, Dr. Çetin Özek, Türkiye'de gerici akımlar ve Nurculuğun iç yüzü S. 272 - 273»

23 — Sait Nursî Hanımlar Rehberi adlı risalenin 37 nci sahifesinde bir zaman çıktığı Ankara Kalesinden etrafı seyrederken hilâfet ve saltanatın vefatını hatırlayarak duyduğu teessür ve hüznü ifade ettiği görülmüştür.

24 — Yine Sait Nursî Tiryak adlı risalenin 27 nci sahifesinde (garp uleması ve filozefları itiraf ve ikrar etmişler ki islâmiyetin kanunları yüksek bir tarzda âlem-i islâmın ıslâhına kâfidir) diye iddia edilmiştir.

25 — 13 Asîr evvel şeriat-ı garra teessüs ettiğinden ahkâmda Avrupaya dilencilik etmek dinî islâma büyük bir hiyanettir ve şimale müteveccihen namaz kılmak gibidir. «Sait Nursî, Hutbei, Şamiye S. 79»

26 — Eğer beşer çabuk aklını başına alıp adalet-i ilâhiye namına ve hakaikı islâmiye dairesinde mahkemeler açmazsa maddî ve manevi kıyametler başlarına kopacak, anarşilere yecüc ve mecüclere teslimî silâh edeceklerdir diye kalbe ihtar edildi. «Sait Nursî, Hutbe-i Şamiye S. 67»

27 — Zahiren hariçten cereyan eden Maarif-i cedidenin bir mecrası da bir kısım ehlimedrese olmalı ta gıllü gıştan tasaffî etsin.

1463

Zira bu lâikliği ile başka mecradan taaffün edegelmiş ve atâlet bataklığından neş'et ve istipdat sümumu ile teneffüs eden zulüm tazyiki ile ezilen efkâra bu müteaffin su, bazı aksülamel yaptığından musaffat-i şeriat ile söz vermek zaruridir. Bu ehli medresenin duş-ı himmetine muhavveldir. «Sait Nursî, Hutbe-i Şamiye S. 82»

28 — Sait Nursî, 31 Mart vak'ası üzerine sevkedildiği Divan Harpte verdiği ifadede (en mukkaddes maksadım şariatın ahkâmını tamamen icra ve tatbiktir) demiştir. «Sait Nursî, Bediüzzaman cevap veriyor, Ankara 1960, S. 84»

29 — Eskidenberi ilâyı hikmetüllah ve bakayı istiklâliyeti ve islâm için farz-ı kifayei cihadı deruhte ile kendini yekvücut olan âlemî islâma fedaya vazifedar ve hilâfete bayraktar görmüş olan bu Devleti İslâmiyenin felâketi âlem-i islâmın saadet ve hürriyeti müstakbelesi ile telâfı edilecektir. Zira şu musibet maye-i hayatımız olan uhuvveti islâmiyenin inkişafını harikulâde tacil etti. «Sait Nursi, Mektubat, Doğuş Limitet Şirketi Matbaası, Ankara 1958, S. 441»

30 — İki Mekteb-i Musibetin Şahadetnamesi veya Divanı Harbi Örfi adlı risalede şu yazılar dikkati çekmektedir:

A — (Yaşasın Şeri'atı Ahmediye),(Şeri'atı garra kelâmı ezeliden geldiğinden ebede gidecektir), Ey evliyayı umur tevfik isterseniz Kavaninî adetullaha tevfiki hareket ediniz) «S. 43»

B — (Rehberimiz şeriatı garra kılıcımız berahini katı'adır) «S. 44»

C — (13 asır evvel şeri-atı garra teessüs ettiğinden ahkâmda Avrupaya dilencilik etmek dini islâma büyük bir cinayettir ve şimale müteveccihen namaz kılmaktır) «S. 45»

Ç — Aynı risalenin 48, 49, 50 inci sahifelerinde büyük harflerle (Yaşasın Kur'anı Kerimin Kanun Esasları) başlıklı paragrafında Ey Mebusan diye vâki hitabı müteakip (300 milyon müslümanın hayatı maneviyesine sui kastdan ve cinayetten sizi tahlis eden.. ol Kur'anı Mukaddesin düsturları ünvanı ile gösterseniz ve hükümlerinize mehaz edinseniz ve düsturlarını tatbik etseniz acaba bu kadar fevait ile beraber ne gibi bir şey kaybedeceksiniz vesselâm. Yaşasın Kur'anın Kanun Esasları) cümleleri dikkati çekmektedir.

III — Nur talebeleri (Şakirtleri) ve görevleri:

Nurcular, kendilerine nur talebeleri adını vermekte ve hizbil Kur'an olduklarını ileri sürmektedirler. Nur şakirtlerinin nurculuğa gire-

bilmeleri için ol mahaldeki en büyük nurcuya karşı bazı taahhütlerde bulunmaları gerekmektedir. Bu taahhütler, nurculuğa ve nurcuların büyüklerine sadakat, nurcuların sırlarını açıklamamak, gayeleri için istişarelerde bulunmak, nur'un gerçekleşmesi için gayret sarfetmek gibi şeylerdir. Nurculara, bulundukları yerlerde nurculukla ilgili olayları nur büyüklerine bildirmeğe de mecburdurlar. «Dr. Çetin Özek, Türkiye'de gerici akımlar ve Nurculuğun içyüzü S. 252»

Nur talebelerinin diğer bir vazifeleri de nur risalelerini çoğaltıp dağıtmaktır. Sait Nursî Asayı Musa adlı risalesinde nur risalelerini yazıp dağıtmayı ihmal edenlere sitem temektedir. Nurculuğun bilhassa ordu densupları arasında yayılmasına önem verilmektedir. «Dr. Neda Armaner, İlâhiyet Fekültesi Yayınlarından İslâm Dininden ayrılan cereyanlar, Nurculuk, S. 6, 24»

Sait Nursî Nur risalelerinin yayınlanması için dinî duyguları da istismar etmektedir. Sönmez adlı risalenin 3 üncü sahifesinde şu satırlar yer almaktadır (Ahiret kardeşlerine mühim bir ihtar! iki maddedir. Birincisi risalei nura intisap eden zatın en ehemmiyetli vazifesi onu yazmak yazdırmak ve intişarına yardım etmektir. Onu yazan ve yazdıran risalei nur talebesi unvanını alır ve o unvan altında her yirmi dört saatte benim lisanımla belki yüz defa bazan daha ziyade hayırlı dualarında ve manevî kazançlarında hissedar olmakla beraber benim gibi dua eden kıymettar binlerce kardeşlerim ve risalei nur talebelerinin dualarına ve kazançlarına dahi hissedar olurlar.

İkinci madde, risalei Nur'un imansız ve amansız cinnî ve insî düşmanları onu çelik gibi metin kalâlarını ve elmas kılınç gibi kuvvetli hüccetlerine mukabele edemediklerinden çok gizli dosyeler ve hafi vasıtalariyle sınırlı olmadan yazanların şevklerini kırmak ve fütur ve yazıdan vazgeçirmek cihetinde şeytanca hücum edip darbe vururlar)

Sait Nursiye göre Nur talebeliğini bırakmak günah olduğu, nur talebelerine ilişenlerin vatan ve millet haini olduklarının ilân edilmesi, ayrıca tehditler savurulmasiyle gizli bir teşkilâtın taktiğine başvurulmaktadır. «Sait Nursî, Hanımlar Rehberi S. 53, Dr. Neda Armaner, İlâhiyat Fakültesi Yayınlarından İslâm Dininden ayrılan cereyanlar, Nurculuk, S. 25»

Nur talebelerinin bekâr kalmaları telkin edilmekte, muhakkak evlenmek lâzımsa bir nurcu ile evlenmesi emredilmektedir. «Sait Nursî, Hanımlar Rehberi, S. 53, Dr. Neda Armaner, Nurculuğun iç yüzü S. 25, Bediüzzaman cevap veriyor adlı risalenin 118 inci sahifesinde, Sait

1407

Nursî, Hanımlar Rehberi adlı risalenin 24 üncü sahifesinde şöyle demektedir (talebeler bir kaç tabakadır, bir tabakanın hakiki ihlâsı kaybetmemek ve hakiki fedakârlık ve azami bir sadakat taşımak için dünya ihtiyaçlarına mümkün olduğu ömrünün muvakkat bir kısmında bu zamanda lâzım geliyor.....)

Yine nur risalelerinden Tiryak adlı risalenin 33 üncü sahifesinde (mevt idam değil, tebdili mekânıdır. Kabir zülmetli bir kuyu ağzı değil, nuraniyetli âlemlerin kapısıdır. Dünya ise bütün şaşaası ile beraber ahirete nisbeten bir zindan hükmündendir. Elinde zindan dünyadan bostanı Cenana çıkmak ve müz'ic ve dağdai hayat-ı cismaniyede alemî rahata ve meydanî tayranı ervaha geçmek ve mahlukatın sıkıntılı gürültüsünden sıyrılıp huzuru rahmana gitmek bin can ile arzu edilir bir seyahattir belki bir saadettir)

IV — İslâm dini yönünden Nurculuk : Dinayet İşleri Başkanlığı tarafından hazırlanıp yayınlanmış olan (Nurculuk hakkında) adlı eserde :

1 — Ayet-i kerimelerin tefsirinde mananın tahammül edemiyeceği tarzda batınî ve indî manalar verilmeğe çalışıldığı, ebcet hesabiyle ve tefavuklarla manalar verildiği, bunların müslümanlık esaslarına göre dinî ve ilmî kıymeti olmadığı,

2 — Nur risalelerini toplu olarak okumanın bir nevi hizipcilik olduğu,

3 — Bir kısım âyetlerin, islâmlığın reddettiği hurufilik usulüyle tefsirine kalkışıldığı,

4 — Risalei nur'un mukaddesat arasına katılmak istendiği, yalnız nurcular için dua yapılarak müslümanlar arasında bir zümre meydana getirildiği ve tefrikaya yol açıldığı,

5 — Sait Nursinin ve eserlerinin harıkulâdeliği ve kerametleri hakkında indî teviller vemübalâğalı ifadeler kullanıldığı,

6 — Kur'anı Kerimin harflerinden bir takım manalar istihracına kalkışmak gibi ulemanın ekserisince benimsenmeyen bir yol tutulduğu, Asayı Musa adlı eserinde bazı ayet ve kelâmı kibarı indî olarak tevil ederek bunların risalei nuru tebriş ve teyit ettiği iddiası,

7 — Bu gibi indî tevil ve iddiaların islâmî esaslara uymadığı,

8 — Nurculuğun millî ve dinî birliği parçalayan zümrecilik olduğu,

1448

9 — Nur risalelerinden Kürtçülüğü körükleyen sözler bulunduğu, belirtilmiş ve 22 ve 23 üncü sahifelerinde (Nurcuların inanış ve telâkkileri, islâm dininin, Kur'anı Kerimin ve süneti seniyedeki kaide ve formüllerine uymayan bir akide tarzı olmuştur. Nurculuk dinî meselelerde işi çığırından çıkaran bir istismara ilâveten millî ve içtimaî konularda da birlik fikrini baltalayan bir zihniyeti temsil etmiştir. Risalelerde gösterilen sırf dinî ifadeleri bile yapılan aşırı teviller ve keyfi görüşlerle yukarıda örnekleriyle gösterildiği gibi manevî, millî bütünlüğümüzü bozan gerçek ittikayı gölgeleyen bir hal almıştır. Bu risaleleri okuyanlar kendilerini bütün müslümanlardan üstün görmüşler yalnız ve yalnız nurcu olanları cennete ehil, nur risalelerini günahlara kefaret saymışlar ve netice olarak da nur risalelerini okumayı bir ibadet haline getirmişlerdir. Ey müslüman kardeşi! dine yararlı telif ve irşatta bulunanlar Peygamberin hizmetkârları durumunda oldukları için Kur'anı Kerimde Peygamber efendimize hitap edilmiş ayetleri onların şahsına atfetmek yakışık almaz. Böyle bir telâkkiyi benimsemek de müslüman tevazuuna sığmaz... Nur risalelerini Kur'anın en mükemmel bir tefsiri addetmek Allah kelâmının kıyamete kadar ondan sonra gelecek şeylere ve bütün ilimlere şumulünü bilmemek demektir) denilmek suretiyle nurculuğun ve nur risalelerinin gerçek islâmî esaslara uymadığının açıkça ifade edildiği görülmüştür.

V — Kanunlarımız karşısında nurculuk ve sanıkların hukukî durumları :

Yukarıda yapılan açıklamalara ve bizzat nur risalelerinden alınan pasaj ve cümlelere nazaran;

1 — Nurculuğun kurucusu Sait Nursî, hiç bir zaman Türklüğü ve Türk milliyetini kabul etmiyerek kürt olduğunu öğünerek beyan ve ilân etmekle beraber 1327 tarihlerinde faaliyette bulunduğu anlaşılan (Kürt tealî) cemiyetinde çalışmak, memlekette Türklerden ayrı dili ve milliyeti olan bir Kürt cemaatı mevcut olduğunu ileri sürmek, yine o tarihlerde kurulduğu bildirilen (Kürdistan Azmi Kavi) cemiyetinin mümessili olarak İstanbul'a gelip kürtçe tedrisat yapan mektepler açılması için gayret göstermek ve «Uyan ey Selâhattini Eyyübinin torunları Kürtler» diye tahrik ve teşviklerde bulunmak suretiyle memleketin bütünlüğünü bozmağa matuf amaç ve gaye takip ettiği anlaşıldığı,

2 — Türk milliyetçiliğini ret ve hatta zararlı ve tehlikeli olduğu ileri süren Sait Nursinin Türkiye'nin de dahil olacağı, tamamen şerhat hükümlerine ve islâmî esaslara göre düzenlenmiş ve merkezi Mekke olmak üzere bir İslâm Devleti kurulmasını ve bu devlette Arapların hâ-

1649

kim bir unsur haline getirilmesi lüzumunu Nur risalelerinde teklif, telkin ve teşvik etmek suretiyle Türk Devletinin bağımsızlığını tenkis ve birliğini bozma yolunda hareketlerde bulunduğu,

3 — Sait Nursî Nur Risalelerinde; Türkiye Cumhuriyetinin tamamen şeriat esaslarına ve islâmın siyasî prensiplerine göre teşekkül etmesi gerektiğini, hilâfet ve saltanatın geri getirilmesi lâzım geldiğini, Devrim Kanunlarının geçici olduğunu, Kur'an dışında bir Anayasaya ihtiyaç bulunmadığını, islâmlığın düsturlarına uymayan devrimlerin meşru olmadığını mükerreren ve ısrarla yazıp telkin ve propaganda yapmakla beraber lâik bir Cumhuriyet rejimi kurduğu için Atatürk'e düşman kesilerek onu Ebusufyan ve Deccala benzetmek, (tek gözlü deccal ya iman et, yahut bütün dünyanın maskarası olacaksın) diye ağır tecavüzlerde bulunmak suretiyle Türk Ceza Kanununun 163 üncü maddesini ihlâl eden suç işlediği,

4 — Yine Nur Risalelerinde, çok kadınla evlenmenin propagandasını yapmak, boşanma ve miras meselelerinin tamamen şeriat hükümlerine tabi olması lüzumunu açıkça yazıp telkin etmek, faizin yasak olduğunu ve bu itibarla bankaların kapatılması gerektiğini ileri sürmek, bu günkü modern mahkemeleri kaldırıp yerlerine hakâikî islâmiye dairesinde yani Şer'î Mahkemeler açılmasını teklif etmek, Parlemento Üyelerini Kur'anın düsturlarına göre harekete davet temek suretiyle yine 163 üncü madde hükmünün ihlâl edildiği,

5 — Her ne kadar Hutbe-i Şamiye ile (iki mektebi musibetin şahadetnemesi veya Divanı Harbî Örfî) adlı risalelerin Cumhuriyet'ten önce hazırlanıp yazılmış oldukları ileri sürülmüş ise de bunların pek yakın tarihlerde yeniden bastırılıp dağıtılmış olması ve (iki Mekteb-i Musibetin Şahadetnamesi veya Divanı Harbî Örfî) adlı risalenin ilk sahifesinde ise «bu müdafaayı şimdi bu asra daha muvafık gördük güya o zamandan elli sene sonra bir hissi kablelvuku ile bir nevi ihbarı gaybi olarak hayatı içtimaiyeyi alâkadar eden çok hakikatlere temas ettiğimden neşredildi» diye açıkça kaydedilmesinin dikkate şayan bulunduğu,

6 — Sait Nursiye bağlı olan Nur talebelerinin ise, III sayılı paragrafta açıklanıp izah edildiği üzere, memleket ve Devlet için bu kadar tehlikeli ve zararlı olan fikirlerin ihtiva eden Nur Risalelerini yazıp çoğaltmak ve halka dağıtmak vazifeleriyle mükellef bulundukları, bu talebelerin, dikkatle okuyup incelediklerinde şüphe olmayan Nur Risalelerindeki bu zararlı ve tehlikeli akımları bilmedikleri ileri sürülemiyeceği, Nur Risalelerinde yer alan ve yukarıda temas edilen fikir ve kanaat-

11,50

leri kabul edip benimsemeyen bir kimsenin nur talebesi olmasının tasavvur edilemiyeceği ve sanık Mehmet Akın ile Tevfik Dilek, kendilerinin nurcu olduklarını ve dosyada mevcut olup yedlerinden zaptedilen ve dosyadaki bilirkişiler raporunda da suç olduğu izah olunan Nur Risalelerini okumak üzere halka verdiklerini kabul ve ikrar ettikleri ve bu hareketlerinin Türk Ceza Kanununun 163 üncü maddesini açıkça ihlâl eden suç teşkil ettiği ve Birinci Ceza Dairesinin bozma kararı varit ve yerinde bulunduğu halde nazara alınmadan ve mahkemece işin esası lâyıkı ile incelenip nüfuz edilmeden ve en yüksek dinî müessese olan Dinayet İşlerince dahi, nurculuğun islâm dinine aykırı olduğu tesbit edilmişken kanuna, işin esasına ve gerçeklere uymayan mesnetsiz mutalâalarla yazılı şekilde ısrara karar verilmesi yolsuz bulunmuştur.

Sonuç : Yukarıdanberi açıklanan sebeplere göre ısrar hükmünün tebliğnamedeki düşünce gibi bozulmasına 20/9/1965 gününde oyçokluğiyle karar verildi.

1451

KRONİK

ANKARA ÜNİVERSİTESİ HUKUK FAKÜLTESİ CEZA HUKUKU YÜKSEK OKULU YÖNETMELİĞİ (*)

Ceza ve ceza usul hukuku çalışmalarını geliştirmek, ceza hukukunun teori ve pratiğini ve yardımcı disiplinlerini öğretmek amacıyla «Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ceza Hukuku Uzmanlık Yüksek Okulu» Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesine bağlı olarak Üniversiteler Kanununun 2. maddesi gereğince kurulmuştur.

Okula, Hukuk ve Siyasal Bilgiler Fakültesi mezunları kabul olunur. Diğer fakülte mezunları da Okul Öğretim Üyeleri Kurulunca tesbit edilecek esaslar dairesinde kabul edilir.

Okul, adliye mesleği ile ilgili kurslar açabilecek ve devam edenlere sertifika verebilir.

Öğretim Üyeleri Kurulu, Yönetim Kurulu ve Müdür okulun organlarıdır.

Öğretim üyeleri, Profesör ve doçent unvanını kazanmış kişiler arasından seçilir. Ancak, uzmanlık alanında tanınmış kimseler de öğretim görevlisi olarak öğretime memur edilebilir.

Yüksek okul, muhasebe bakımından Ankara Hukuk Fakültesine bağlıdır ve teşkilât kanunu çıkıncaya kadar idarî işleri aynı fakülte personeli tarafından yürütülecektir.

(*) Yönetmelik metni 28 nisan 1965 tarih 11985 sayılı Resmî Gazete de yayınlanmıştır.

1452

YENİ HUKUK YAYINLARI

Rıdvan Bülent Erciyeş

Baydur, Zuhal — Oğuz Özbek : Gerekçeli ve izahlı Sosyal Sigortalar Kanunu ve ilgili mevzuat. İstanbul 1965 İsmail Akgün Matbaası. XV, 243 S. «Türkiye Kimya Sanayi İşverenler Sendikası Neşriyatı No. 1»

Geniş bir tatbik sahası olan Sosyal Sigortalar Kanunu metnini ihtiva eden kitapta maddelerin altında kanun gerekçesinin ilgili kısmı, lüzumlu izahlar ve tamimler yer almaktadır. Kanundan sonra tüzük tasarısı ve genelgeler toplanmıştır. Plâstik bir cilt kapağı içinde bulunan kitabın fiyatı 20 liradır.

Çerniş, Volf : Avukatın takvimi. İstanbul 1965 Kanaat Yayınları. 322 S.

İstanbul Barosu Avukatlarından Volf Çernis 1966 yılına ait olmak üzere «Avukatın Takvimi» adiyle bir cep takvimi yayınlandı. Takvimin hususiyeti bay tarafından bir avukatın günlük işlerinde her zaman başvurabileceği mevzuatın toplanmış olmasıdır. Böylece, takvim bir avukatın el kitabı mahiyetindedir. İçinde bir araya toplanan mevzuat şunlardır : Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının bazı hükümleri (Genel esaslar, temel haklar ve ödevler, Cumhuriyetin temel kuruluşu), Avukatlık Kanunu, Hukuk Usülü Muhakemeleri Kanununun 61 - 64 üncü maddeleri, İcra ve İflâs Kanununun 138 inci maddesinin 3 üncü fıkrası, Harclar Kanununun Yargı harclarına ait kısmı ve ilgili cedvel, Gelir Vergisi Kanununun ilgili hükümleri, Vergi Usul Kanunu özeti, Türk Parası Kıymetini koruma mevzuatı, ana kanunlarla ilgili Yargıtay İçtihadı Birleştirme kararları. Plâstik ciltli takvimin fiyatı 8 liradır.

Erdinç, Ali : İzahlı Karayolları Trafik Kanunu ve İlgili diğer kanun, tüzük ve yönetmelik ve seçilmiş Yargıtay kararları. İkinci bası. Ankara 1965 Balkanoğlu Mat. 370 S.

Yargıtay Üyesi Ali Erdinç 1962 yılında yayınladığı kitabının mevzuattaki değişikliklere göre ikinci baskısını da yayınlamıştır. Bir araya getirilen kanun, tüzük ve yönetmelik maddelerinin altında gerekçenin maddeler ile ilgili kısımları, lüzumlu açıklamalar, uygulamayı gösteren Yargıtay Kararları bulunmaktadır. Bu kararların bol sayıda seçilmiş olması kitabın tatbikî değerini artırmaktadır. Fiyatı 15 liradır.

1453

Kalpsüz, Dr. Turgut - Dr. Turgut Akıntürk - Dr. Erden Kuntalp : Türk hususî hukukunda atıf usulleri ve kısaltmalar. Ankara 1964 Güzel İstanbul Matbaası. XI, 97 S.

«Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Estitüsü Yayın No : 48»

Hukuk yazarlarını yakından ilgilendiren bu eseri hazırlamakla Dr. Turgut Kalpsüz, Dr. Turgut Akıntürk ve Dr. Erden Kuntalp kadar yayınlamakla Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü bu alanda çok yararlı olabilecek bir çalışma yapmışlardır. Bu güne kadar her yazar kullandığı kısaltma ve atıf usullerini kendisine göre tayin etmiştir. Çeşitli eserleri bir arada inceleyenler için, tektip hale getirilmiş kısaltmalar ve atıf usullerine duyulan ihtiyaç çok büyüktür. Elimizdeki eserde gösterilen kısaltmalar ve atıf usulleri hukukun bütün dallarını kapsamıyor, Ancak bu çapta bir çalışma uzun bir zamandan sonra meydana getirilebilir ve bazı ön çalışmalarla ortaya konulan eserlerin bu yolda vereceği tecrübelerden yararlanmak gerekir.

Elimizdeki eserin birinci kısmında monografiler, sistematik eserler, şerhler, anonim eserler, gazetelerdeki yazılar, resmî gazete, dergilerdeki yazılar, lûgatler, ansiklopediler, kollektif eser ve yazılar, kollektif tercümeler, armağanlardaki yazılar ve içtihatlar için kullanılabilecek atıf usulleri gösterilmiştir. İkinci kısımda kısaltmalar listesi verilmiştir. Bu kısmın birinci bölümünde Türk Hususî Hukukunda kullanılan kısaltmalar (Kısaltma ve Karşılığı) ile (Kısaltılan kelime ve kısaltma) olmak üzere iki liste vardır. İkinci bölümde bazı yabancı hukuk sistemlerinde kullanılan önemli kısaltmalar gösterilerek (Kısaltma ve karşılığı) ile (Kısaltılan kelime ve kısaltma) olmak üzere listeler yer almıştır. Hukuk araştırıcılarının her zaman el altında bulundurması gereken eserin fiatı 750 kuruştur.

Kuru, Dr. Baki : İcra ve İflâs Hukuku, Cilt I : İcra Hukuku. Ankara 1965 Ajans - Türk Matbaası XXX, 464 S.

6/6/1965 tarihinde yürürlüğe giren 538 sayılı kanunun İcra ve İflâs Kanununda geniş surette yaptığı değişikliğe göre Ankara Hukuk Fakültesi İcra - İflâs Hukuku ve Usul Hukuku Doçenti Dr. Baki Kuru'nun yayınladığı bu yeni sistematik eser bir ihtiyacın karşılığıdır. İcra Hukukunun kaynağı olarak şimdiye kadar çeşitli dergilerde yayınlanmış ve henüz hiç bir yerde yayınlanmamış Yargıtay'ın İcra Hukukuna ilişkin kararlarına geniş surette yer verilmiş olması bu hukuk ko-

1454

lunda çalışan tatbikatçılar için eserin değerini arttırmıştır. İcra - İflâs Kanunumuzun İsviçre İcra ve İflâs Kanununa benzemesi sebebiyle İsviçre Federal Mahkemesi ve Kanton Mahkemeleri kararlarına da önemli surette yer verilmesi eserin gene tatbikatçılar için pratik değerini arttıran bir hususiyet olmuştur.

Eser «giriş» ten sonra beş kitaba ayrılmıştır. Birinci kitapta genel hükümler, ikinci kitapta ilâmsız takip (Bölüm ve alt bölümlerinde : İlâmsız haciz yolu ile takip, icra takibinin başlaması, ödeme emri ve kesinleşmesi haciz safhası, paraya çevirme, paraların paylaştırılması safhası, kambiyo senetlerine mahsus haciz yolu ile takip, kiralar hakkında özel hükümler), üçüncü kitapta ilâmlı icra, dördüncü kitapta rehnin paraya çevrilmesi yolu ile takip, beşinci kitapta ihtiyati haciz incelenmiştir. Başında sistematik fihrist, sonunda ilgili kanun maddelerine ve kavramlara göre alfabetik fihristler bulunan güzel baskılı eserin fiatı 40 liradır.

Ankara Barosu Dergisi. 1965, Sayı : 5

Ankara Barosunun iki ayda bir yayınladığı derginin 5 inci sayfasında Mustafa Çemberci (Bankalar kredi muameleleri dışında kalan alacaklarını sağlamlaştırmak için gayrımenkul ipoteği tesis edebilir mi?), Cevdet Çatalkaya (Kanun dışı yakalanan veya tevkif edilen kişilere verilecek tazminat meselesi), Yılmaz Öz (Önleyici avukatlık üzerine düşünceler), Metin Ünal (Hukuk muhakemeleri usulünde gıyap), Yıldırım Zeren (Mevzuatımızda bazı önemli süreler) ve Ege Bağatur'un (Medeni hukuk ile ceza hukuku arasında ilişki) incelemeleri, sözleşmede ikametgâh mahkemesinin yetkisinden vazgeçme konusunda İsviçre Federal Mahkeme kararı tercümesi, Yargıtay kararları, kronik yazılar ve Baha Arıkan tarafından verilen (Tevkif) konulu konferans metni bulunmaktadır.

1455

ADALET DERGİSİ

1965 Yılı Fihristi

I — Söylev, Tamim ve Kararnameler

II — İncelemeler (Telif ve Tercümeler)

III — Yargıtay Kararları
a) Alfabetik Fihrist
b) Kanun maddelerine göre fihrist

IV — Uyuşmazlık Mahkemesi Kararları

V — Kronikler

I — Söylev, Tamim, Kararname ve Kayıplar

	Sayfa
Adalet Bakanı Sayın Sırrı Atalay'ın göreve başlarken yaptığı radyo konuşması	(2. sayı)
Cumhuriyet Savcı ve yardımcıları, icra memur ve yardımcıları, başkâtip ve zabıt kâtiplerinin kaza çevrelerinden izinsiz ayrılmamaları hakkında	5
Sanatkâr hükümlülere tahliyelerinde iş bulunması hakkında	3
Yüksek Savcılar Genel Kurulunca 1965 yılı için muteber olmak üzere kararlaştırılan esaslar	431
KÖSEOĞLU, Cemalettin: Büyük bir hukuk bilgininin ölümü	795
REİSOĞLU, Dr. Kemal: Sadi Erten'i kaybettik	141

II — İncelemeler (Telif ve Tercümeler)

AKKAN, Dr. Kutbettin: Avrupa hukuk sistemlerinde ölüm cezası	143
AKKAN, Dr. Kutbettin: Trafik kazalarının kriminolojisi	280

1456

	Sayfa
AKKAN, Dr. Kutbettin : Avrupa hukukunda meşru müdafaa	828
AKMANLAR, Bülent : Basın Kanununda ceza sorumluluğu	1233
ALTÜRK, Hasan : Probasyon müessesesi	666
ARIKAN, Mazhar : Gayrimenkul satımı	204, 351
ATALAY, Selâhattin : İngiliz ceza hukukunda çocuk suçluluğu	309
ATALAY, Selâhattin : İngiliz hukukunda mahkemeye itaatsizlik suçu (Thomas Dawson'dan çevirme)	1328
AYBAY, Dr. Aydın : Müşterek mülkiyette paylı halin giderilmesi hakkının sınırlandırılması	1206
AYDINLIYIM, Suat: Nafakadan doğan kanun ihtilâfları	1039
AYSOY, Nejat Aydın : Taşınmaz mal kiraları hakkında kanunun son içtihatlara göre uygulanması	188
BALTACIOĞLU, Ord. Prof. İsmail Hakkı : Mahkemelerde yazı incelemeleri	547
BEKMAN, Asım Kaya : Çocuk suçluluğu	1225
BELGESAY, Ord. Prof. Mustafa Reşit : Hukukun umumî prensipleri ve zamanıhazır tatbikatı. İçtihatlar - Kanunlar	805
BERKİ, Ali Himmet : Tesisin (Vakfın) mahiyeti, şekil ve hükümleri	7
BERKİ, Ali Himmet : Dalyan - Voli	273
BERKİ, Ali Himmet : Kanun yapma sanatı	797, 1287
BESNİ, Selâhattin : İsviçre'de belediyelerin ceza verme yetkileri. Bu cezaların nevileri, cezalara itiraz yolları ve belediye kararları hakkında muhakeme usulü	1292
ÇAĞLAYAN, M. Muhtar : Sorgu hâkimi tarafından verilen son tahkikatın açılması kararı yazılı emir konusu olur mu?	1019
ÇENBERCİ, Mustafa : Gayrimenkul satış vaadi sözleşmesinin şekli ve bu yöne ilişik meseleler	588
ÇENBERCİ, Mustafa : 509 sayılı Tapulama Kanununa göre görev	1180
EĞİLMEZLER, Dr. Bedii : Akreditif	626
EĞİLMEZLER, Dr. Bedii : Alman ve İsviçre hukukunda teminat maksadiyle temlik akitleri	1029

457

	Sayfa
ERBEN, Ekmel : Fransa'da Yüksek Hâkimler Kurulu	320
ERBEN, Ekmel : Fransa'da hâkimlik mesleğine giriş	816
ERMAN, Eyüp Sabri : 538 sayılı kanunun icra ve iflâs hukuku sahasına getirdiği yenilikler	551
ERMAN, Eyüp Sabri : Bir gayrimenkulün mütemmim cüzüleri ve bu meyanda tabiî ve medenî semereleri müstakillen hacze ve istihkak dâvasına konu olabilir mi?	1159
ERSOY, M. Vasıf : İktisadî ve sosyal plânlama açısından adalet hizmetlerimiz	644
GÖZÜBÜYÜK, Ahmet Hıfzı : Türk Ticaret Kanununun 662 nci maddesine göre borçlunun alacaklı aleyhine açtığı dâva zamanaşımını keser mi?	606
GÜRGEN, Orhan : Amerikan ceza hukukunda akıl hastalığı ve cezaî mesuliyet	863
İNANÇ, Veli : İngiltere'de çocuk mahkemeleri	23
KARADAYI, İsmet : Ceza ve Tutuklulaevi Tüzüğü ve Yönetmeliği	659
OCAKÇIOĞLU, Dr. İsmet : Anayasa açısından Kira Kanunu hakkındaki Yargıtay kararları	200
OCAKÇIOĞLU, Dr. İsmet : İş Sözleşmesinin bozulması zamanı	433
OCAKÇIOĞLU, Dr. İsmet : İş Sözleşmesinin sona ermesi (Prof. Dr. A. Rouast - Prof. Dr. P. Durant'dan çevirme)	1340
ÖKTEMER, Semih : 3533 sayılı kanun hakkında bir inceleme	613
ÖNDER, K. Orhan : Tatbikatta kesinleşmiş hükümler karşısında Türk Ceza Kanununun ikinci maddesi	1056
ÖZŞAHİN, Enver : Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 126 ncı maddesi üzerinde bir inceleme	1067
REİSOĞLU, Dr. Safa : İade halinde hüsnüniyetli ve suiniyetli zilyedliğin sorumluluğu	51
SANAL, Adil : Cezayı azaltıcı takdirî sebepler	1015
USLU, Feyzullah : Yargıtay Hukuk Genel Kurulunun İş Kanununun 40/B maddesine ilişkin görüşünün eleştirilmesi	39
USLU, Feyzullah : Dayanışma aidatı kurumu	570

1458

	Sayfa
USLU, Feyzullah : 275 sayılı kanunun 6 ncı maddesine ilişkin bir inceleme	1164
YALKUT, Dr. Necdet : Türk ve Fransız ceza hukuku yönünden kasten işlenmiş müessir fiil neticesi adam öldürme cürmü	65
YALKUT, Dr. Necdet : Mukayeseli hukuk açısından ırza tasaddi suçu	1304
YASASEVER, Sevinç : Türk hukukunda mirastan feragat akdi	444
YENİCE, Kâzım : Hayvan rehni ve tüzüğü	1196
YÜCEL, Dr. Mustafa T. : Mahkûmların sınıflandırılması ve suçlu değer sisteminin değiştirilmesi	227
YÜCEL, Dr. Mustafa T. : Suç vâkıasının psikolojik tahlili	370
YÜCEL, Dr. Mustafa T. : Amerikan ceza hukukunda cezaî mesuliyet ve akıl mâlûliyeti	678
YÜCEL, Dr. Mustafa T. : Amerika Birleşik Devletlerinde büyük suçlulara tatbik edilen deneme müessesesinin (Probation) tetkik ve tahlili ve bu müessesenin Türk Ceza Hukukuna intikali imkânı	1313

III — Yargıtay Kararları

a) Alfabetik Fihrist

Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararları

Evlenme Akdi — Şifahî şekil — Eşlerin iradelerini beyan etmeleri	902
Harc — Başvurma harcının alınacağı haller	891
Harc — 1/11/1964 tarihinden önce açılan dâva	239
Kira akdi — Kirayı tesbit dâvası — Vazifeli mahkeme	909
Köy, Yaylak ve Kışlağı — Diğer köy hududuna ithali ...	896
Silâh — Kavgada korkutmak maksadiyle silâh çekmek	907

1459

Sayfa

Yargıtay Başkanlar Kurulu Kararları

Dâvalı yerin istimlâki — Evvelki müdahaleden doğan zarar — Vazife 968
Dokuzuncu Dairenin vazifesi 966
Hususî ve umumî kanun münasebeti — Hususî kanunu tatbik eden dairenin vazifesi 688

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu

Akreditif — Belgeli akreditif — Muhabir banka 730
Âmme intizamının dâvanın kabulü ile ihlâli — Kanuna karşı hile 1083
Anonim şirket idare heyeti — Âzaların ibrası 80
Baraj için istimlâk 700
Beyyine külfeti — Tahmilde kaide 1094
Cemiyet umum heyeti toplantı tarihi — Nizamnamenin sukutu 86
Dâva ikamesi — Müdafaa sebeplerinin mahfuziyeti ... 689
Deniz kazası — Objektif hüsnüniyet 946
Çiftçiyi Topraklandırma Kanununa göre dâva 1102
Evlâtlık akdi — Noter senedindeki imza ve mührün hukukî mahiyeti 943
Gazetecinin haberi yayınlamadan göstermesi gereken itina — İyi niyet kuralı 959
Geçit hakkı — Mecburî irtifak 1094
Hibeden rücu sebepleri — İskat sebepleri 930
İkrah — Mevzuu — Maddî hâdise 703
İktisabî zamanaşımı — Tapudaki aksak tescil 1258
İktisabî mürurzaman — Tescil dâvası 1088
İrtifak hakkı — Eski kayıtlardaki irtifak hakkı 1258
İspat — Mütenakız deliller — Vergi kaydı ve vesikalarının ispat kudreti 941
İspat — Tanıkla ispat 953
İspat — Yazılı delil — Alacak iddiası 1098
İstimlâk — Sukutu hak müddeti — Mürur şartı 709
İstimlâk bedel dâvası — Ehlivukuf tâyini 939
İş akdi — Salâhiyetsiz şahısla akit, sebepsiz iktisap ... 1090

1460

	Sayfa
İş dâvası — Salâhiyet — Aktin ifasiyle alâkadar bulunmaması	927
İş Kanunu ve İşçi Sigortaları Kanununun tatbiki — İşçi sıfatının iktisap tarihi	691
İtiraz dâvaları — Usul	716
Kadastro tesbiti — Gayrimenkulün orman olması	1096
Kadim terimi — Ağaçların sınır olmıyacağı	928
Kira akdi — Mecurun müddetinde tahliye edilmemesi	1105
Kira akdi — Tahliye	1104
Kiracının dâva hakkı	722
Kovalık ve cebel tâyini — Tevzi muamelesi ve netice	924
Mahkemenin nef'i — Tapulama Kanununa göre teşkil edilen mahkemeler	938
Mahkeme önünde yapılan sulh	715
Medenî Kanunun tatbiki — Âmme emlâkine dahil gayrimenkul	921
Mirasçılık belgesinin iptali — Nüfus kütüğünün düzeltilmesi	965
Mer'anın hususî hukuka göre tescil edilemiyeceği	932
Mülkiyet — Mütemmim cüz — Müdahalenin men'i	919
Müşterek hayatın tatili — Ayrı konut edinme	957
Müşterek mülkiyet — Hissedarlarca fiilen istimal	917
Müşterek mülkiyet — Müşterek mülk için masraf	916
Müşterek mülkiyete müdahale — Müteaddit müdahalelerin biri aleyhine dâva ikamesi	1087
Nüfusa tescil — Aşikâr evlilik hayatı sürme	936
Sahipsiz şeyler — Tapulama tesbitine karşı genel mahkemelerde dâva açılması	951
Satın alınan satıcıya ödenmek üzere para verdiği kimse ile ilişkisi	719
Simsarlık — Komisyonculuk	711
Tapu kaydı — Mütehavvil hudut — Tapuda mukayyet miktarın nazara alınacağı	1085
Tapulama — Salâhiyet — Tapulama birliği	925
Tapulama Kanununun kapsamı — Miktar fazlası	721
Tapulamanın gayesi — Hak sahibinin taraf olmaması	913
Tapulamaya itiraz dâvası — Vergi kaydı	724
Tapu sicilinin aleniyeti — Şuf'a	949

1461

	Sayfa
Kamulaştırma — Gerçek kişilerle tüzel kişilerin malının kamulaştırılması — Özel kamulaştırma hükmü,	1379
Kefalet — Borcu üzerine alma.	1346
Müzik eseri — Eser sahibi,	1362
Sahtelik — Hile — Muvazaa — Tanıkla ispat — Doğrudan doğruya düzenleşmiş belge.	1389
Şekil — Kanunun belli ettiği şekil — Tütün alım satım sözleşmesinde şekil.	1371
Taliki şartın zımnen kararlatırılmış sayılacağı hal — Birlikte kefalet.	1384
Taşınmaz mala ilişkin aykırı ilâmlarda muhakemenin iadesi.	1372
Temsil — Kamu hukukundan doğan temsil — Orman idaresinin temsili.	1391
Temsil yetkisinin sınırları.	1364
Tescil yoliyle evlilik birliğinin vücut bulması — Nesebi sahih olmayan çocuk.	1394

Yargıtay Beşinci Hukuk Dairesi

Anayasa Mahkemesi Kararının şümulü.	1107
Dâvanın ikame edilmemiş olduğunun addi — Dâva mevzuunun para veya para ile değerlenecek müddeabihi.	490
İstimlâk — 6830 sayılı kanundan evvel.	477
İstimlâk — Âmme hükmi şahıslarının gayrımenkulü ...	480
İstimlâk — Âmme menfaatinin bulunmaması sebebiyle iptal dâvası.	474
İstimlâk — Atıf yapılan hükmün mülga oluşu,	475
İstimlâk — Avukat marifetiyle takip.	481
İstimlâk — Bakiyenin faydasız oluşu,	479
İstimlâk — Bedeli talep veya geri verilme — Hak sahipleri	476
İstimlâk — İdarî dâva.	279, 489
İstimlâk — 221 sayılı kanuna göre zilyedlik	368
İstimlâk — İstimlâkten vazgeçme	383
İstimlâk — Kanunun tatbiki — Tesis ve inşaat terimi ...	483
İstimlâk — Katileşme — İdarenin tek taraflı feragatı	487
İstimlâk — Malik ve zilyet	381
İstimlâk — Muamelelerin mebdei — Mülkiyetin takyidi.	482

1463

	Sayfa
Toplu iş sözleşmesi — Davet — İtiraz	103
Toplu iş sözleşmesi — Davet — Salâhiyet ihtilâfı	103
Toplu iş sözleşmesi — Ehliyet	103
Toplu iş sözleşmesi — İlân yeri	969
Toplu iş sözleşmesi — Selâhiyet — İtiraz müddeti	106
Toplu iş sözleşmesinden yararlanma	1118, 1128

Yargıtay İcra ve İflâs Dairesi

Alacak ve isteme kabil hakkın terhini — Kıymetli evrak teslimi	255
Basit usulü muhakeme — Gıyap — Gaibin duruşmaya girme hakkı.	254
Bekçi ücretleri — Ödenmemesi	971
5590 sayılı kanuna göre alacak — Vazife — İtiraz	247
Bilirkişi — Seçim şekli	393
Cezaların infazı hakkında kanunun tatbik sahası	1273
Dâvadan vazgeçme — Esas haktan vazgeçme	389
Dâva ve takip — Vazife veya âmme intizamı ile konan selâhiyetin tebdili.	243
Emre muharrer senet — Kanunun aradığı vasıflar.	742
Faiz — Temerrüd faizi — Faiz başlangıcı	390
Gayrımenkullerin ayrı tapuya bağlı olması — ayrı ayrı ihale mecburiyeti	251
Gayrımenkul rehninin şumulü.	396
Gayrımenkul tescil ve teslimi	388
Gecikmiş itiraz	743
Gemi rehni	1278
İcraca alınan yere tekrar girmenin cezası	402
İcra ve İflâs Kanunun tadili — Yürürlük tarihi	1279
İcra suçu — Tahliye olunan gayrımenkule girme	239
İflâs — Takip yolunu değiştirme	1268
İflâs — Müflisin tasarrufları — Ödenen ticarî senet bedeli.	752
İflâsa tâbi şahıslar aleyhine takip	396
İflâs isteme müddeti	750
İflâs yolu ile takip — İtiraz şekli	241
İflâs takibi — Takibin değiştirilmesi	394
İflâs yoluyla takip — İtiraz şekli	238

1469

	Sayfa
İhalenin bozulması — Üçüncü şahsın haiz olduğu yetki	755
İhalenin feshi — Bedelin yatırılması	393
İhalenin feshi — İmar durumu	747
İhtiyatî haczi — tamamlayan muameleler.	741
İhtiyatî haczi tamamlıyan muameleler — Dâva müddeti	756
İlâmların icrası	1274
İpotek — Gayrımenkulün devri veya tapuda tashih ifası	247
İpotek vaadi — Resmi şekil — Muteberiyet şartı	252
İptal dâvası — Şartları	1271
İstihkak dâvası — Beyyine külfeti	751
İşçi Sigortaları primi — Prim belgesi	387
Haczedilmezlik iddiası — Müddete tealluk eden araçlar	741
Hacze İştirak — Sıra cedveli	391
Hacze iştirak — Derece cedveli	400, 1269
Haciz — Üçüncü şahıs zimmetindeki alacak ve haklar	325
Hakem ücretinin tesbiti — Ara kararı	238
Kamulaştırma — Köy ihtiyar kurulun yetkisi	745
Karar tevzihi ve tashihi	391
Kıymetli evrak — Ciro ve teslim — Beyaz ciro	250
Kira akdinin feshi — Temerrüt	388
Kira — Kiranın mukavele veya encümen kararı ile tesbit edilmiş olması	245
Kira alacağı — Belediye tesbiti	742
Kira alacağı — Belediyece yapılan tesbit	748
Kira alacağı için takip ve tahliye	1270
Kollektif şirket borcu — Ortak aleyhinde takip	401
Konkordato	749
Konkordato — Komiserin vazifeleri	253
Konkordato — Nisaba katılacak olanlar	744
Konkordato — Tâbi olduğu usul	402
Konkordato Hükümlerinin yerine getirilmemesi — Ticarî senet	1276
Konkordato — Mühleti — Aranacak şartlar	391
Konkordato şartları — Hak düşürücü müddet	1272
Konkordato talebi — Şirket borçları için ortağın talebi	1274
Kooperatif şirket aleyhinde takip	399
Kooperatif şirketin idaresi — Mutad muamele	397
Mahcuz mal — Mala tasarruf şartı — İstihkak dâvası	248

1466

	Sayfa
Mahkemece nazara alınmayan talep — Tavzih — Bu yolla karar altına alınmayacağı	258
Menimüdahale ilâmanın muhtesata teşmili	1277
Men'i müdahale	392
Ödeme emrine itiraz müddeti — Yanlış tebligat	389
Sahtelik iddiası	753
Satış aktinde sonraki taksitlerin muacceliyeti şartı	399
Satış şartları	394
Senette sahtelik iddiası, Vazife tahkik mecburiyeti	246
Sıra cedveli — Avukatlık ücreti	750
Tasfiyeye tâbi banka — Tedrici tasfiye	244
Ticarî senet bedeliyle rücu	754
Ticarî senet karşılığında ödeme	398
Topraksız çiftçiye verilen arazinin teslimi	400
Tüzel kişi — Temsil — Mahkemelerde vekilin avukat olma mecburiyeti.	257
Zincirleme sorumluluk — Ticarethane kirası	1270

Yargıtay Ceza Genel Kurulu

Adlî tatil	764
Af — 218 sayılı kanunun şumulü	494
Ağır tahrik	518
Cumhuriyet Başsavcısının itiraz hakkı	761
Dâvaların birleştirilmesi	498
Dâvaya katılma	509
Eylemli tasarruf — Affın şumulü	493
Gardiyanın silâh taşıması	501
Görev uyuşmazlığı — Merci	502
Hakaret — Duruşmada hakaret	528
Haksız tevkif — Tazminat — Yetkili mahkeme	517
Hücrede tecrit cezasının uygulanması	507
İhtiyatî haciz — İcra haczi	500
İlân yoluyla tebligat	521
İşçi sigrta prim bordrolarını süresinde vermemek	512
Kaçakçılık — Sif değerin tespiti	516
Lâikliğe aykırı hareket — Nurculuk propagandası	1396
Özel hüküm — Genel hüküm	536
Silâh — Balta — Kavgada korkutmak	513

1467

	Sayfa
Takdiren arttırma	506
Tecilde ihtar	495
Türk parasının kıymetini koruma	757
Türk parasının kıymetini koruma — Af.	759
Yaralama — Artırma	765
Zina — Hukukî inkita	523
Zina — Vazgeçme	510
Zoralım — Traktör	511
Yargıtay Birinci Ceza Dairesi	
Avukatlık ücreti	122
Cezaevinden firar	116
Gıyapta verilen hürriyeti bağlayıcı cezalara ait hükümlerde tebligat	117
Hücre cezası	115
Irza geçme neticesi ölüme sebebiyet	113
Kan gütme	127
Lâikliğe aykırı hareket — Nurculuk	124
Muteber Evlilik	404
Öldürmeye teşebbüs — Kız kaçırmak	119
Ölüme sebebiyet — Kasdedilen şahıstan başkasına karşı cürüm işlemek	123
Tahrik — Haksız tahrik	121
Yargıtay Dördüncü Ceza Dairesi	
Acele itiraz	131
Hakaret — Hüküm hülâsasının gazete ile ilânı	128
Silâh çekme — Kavgada korkutmak kasdi.	130
Trafik suçu — Ehliyetin geri alınması.	128
Yargıtay İkinci Ceza Dairesi	
Hakaret — Noter	973
Yargıtay Üçüncü Ceza Dairesi	
Basın suçu — Toplu basın mahkemesi	261
Bıçak çekme — Teşebbüs	259
Bilirkişi raporu — Sanığın diyeceğinin sorulması	263
Bozma — Kazanılmış hak	976

11.68

	Sayfa
Cezaların tâyini	268
Cumhuriyet Savcısının adının tutanağa yazılmaması	1134
Cumhuriyet Savcısının huzuru	990
Devlet başkanının gıyabında hakaret — İştirak	259
Devlet Demir Yolları Memuruna hakaret	988
Dikkatsizlik ve tedbirsizlikle ölüme sebebiyet	1138
Dinamit kapsülü bulundurmak	987
Duruşmaya Cumhuriyet Savcısı yerine başkâtibin iştiraki — Zazıtnamede gösterilmesi	1134
Evlenme memnuiyeti — İddet Müddeti	1137
Gedikli başçavuş	985
Gıda maddeleri tüzüğü — Anbalajlı maddeler satmak	984
Gıda maddeleri tüzüğüne aykırı hareket	1132
Görevi kötüye kullanma	978, 986
Görev sırasında işlenen suç — İdare kurulu kararı	1133
Görevsizlik kararı — Acele itiraz	1135
Görevsizlik kararı — Şahitlerin dinlenilmesi	1143
Görevsizlik kararı — Temyiz kabiliyeti	975
Hakaret — Görev sırasında	267
Hakaret — Hâkime mektupla hakaret	1137
Hakaret — Sanığın tutuklu halde bulunması	1141
İhtiyar kuruluna hakaret	987
İtiraz süresi	529
Kanunî hüküm ve terimlere uyulması	985
Karışık yağ satmak	531
Kazanılmış hak	533
Konut dokunulmazlığı	262, 980
Kumar oynamak suçundan zamanaşımı	980
Mahkeme masrafları	260
Masrafların yükletilmesi	989
Memura hakaret	532
Müdafiin duruşmaya gelmemesi	983
Mühür fekki	530, 982
Müşteriye bozuk evsafta mal vermek	531
Nakil kararı	974
P. T. T. Memuru	982
Ruhsatsız dershane açmak	1136

1669

b) Kanun maddelerine göre fihrist

Madde	Sahife
Âmme alacaklarının tahsili hakkında kanun	
60	971
Anayasa Mahkemesinin kuruluşu hakkında kanun	
7	503
Avukatlık Kanunu	
23	257
134	750
Bankalar Kanunu	
60, 153	244
Baraj inşaatı dolayısiyle sular altında kalacak köy ve arazi hakkında kanun	
9	701
Basın Kanunu	
1	960
4	994
16, 19	1003
20	994
36	261
Bazı suç ve cezaların affı hakkında kanun	
...	404, 759, 778
1	493, 494
3	757
9	494
Belediye İstimlâk Kanunu (Mülga)	
22	488
Belediye Kanunu	
15	1141
Borçlar Kanunu	
1	727
11	239, 241, 252
16	1098
18	248, 731
19, 20	104, 110, 731
22	252
41	539, 688, 709, 727, 920, 1254
42, 43	95
44	95, 101, 731
45	101
47	519
49	519, 960
55	539
61	916, 1091, 1254
69	1101
96	719
97	727, 967, 1105
98, 100	731
101	390
102	1105
103	390
135	711
141	1101
162	256
224	399
244, 245	931
248	245, 1104, 1105
257	1104
260	388, 1104
266	723
288	388
313	967
332	95
386, 390	719
391	731
416	711
457	731
Cemiyetler Kanunu	
1	110
1, 20	87
Ceza Kanununun meriyete vaz'ına müteallik kanun	
20	268
Cezaların infazı hakkında kanun	
4	1273
Ceza Muh. Usulü Kanunu	
6	975
14, 22	974
122	131
171	1130
172	1130, 1139, 1140
174	1139, 1140
183	1140
184	1139, 1140
190, 191	1130, 1140
192	1140
196	1130, 1139, 1140

1472

Madde	Sahife
199, 200	1130
203	1135
217	990
219	1135
221	983
238	1143
242, 250	263
254	506
257	524
260	506
263	1135
265	1134
305	975, 999, 1001
310	989
321	239, 989
322	762, 778
326	533, 976, 1141
365	509
392	503
406 - 407	260
423	764
Çiftçi Mallarının Korunması Hakkında Kanun	
23	1133
Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu	
53	400
Danıştay Kanunu	
30	1151
38	1149
Denizcilik Bankası Türk Anonim Ortaklığı Kanunu	
10, 38	946
Gayrimenkule Tecavüzün Def'i Hakkında Kanun	
1, 3	492
Gayrimenkul Kiraları Hakkında Kanun	
1	245
2, 3	245, 748
10	1104
Hastalık ve Analık Sigortaları Kanunu	
25, 43	512
Hayrat Hademesi Tüzüğü	
31, 32	267

Madde	Sahife
Huk. Muh. Usulü Kanunu	
1	243, 247, 380, 385, 688, 967, 968, 1104
8	1104
9	243
10	927
16, 18	490
22	443
38, 41	709
45	481
53	934
53	934
59	257, 490
74	706, 727, 1091
75	206, 727, 1093
76	727, 1091
79	258, 958
91	389, 715
93	389
95	1082
178	689
179	689, 1093
187	689
194	248, 490
202	248, 689
230, 234	1095
236	704, 941, 1093
237	715, 931, 1093
242	1093
245	699, 941
275	699, 706, 939, 941
276	393
287	954, 1098
308	753
314, 315	753
317	246, 753
388	1124
399, 401	965
424	1105
426	381
427	970
438	243, 701
440	250, 924, 934
	943, 1105
442	250, 924, 931
443	934

Madde	Sahife
459	258
473, 478	689
509	255, 913
510	255
511	751
529	916
536	239
569	916
578	721, 724, 913
İcra ve İflâs Kanunu	
16	393
24	92
26	388, 392, 400, 1274, 1277
27	392, 400
42	245, 388, 748
43	394, 396, 1268
50	243, 399
58, 60	389
65	743
66	238
68	387, 395, 1270, 1271
71	749
72	247, 388, 749
78	244, 248
82	741
86	248
89	395
97	248, 751
100	392, 400, 750, 1269
101	1269
106, 110	500
121	394
123	251
133	393, 747, 755
134	747, 755
135	402
154	239, 241
167	398, 742
168	239, 241
177	92
179	401
191	752
204	745
205	92
245	1271
264	741, 756
268	392
369	388
277	1271
279	252
285	253, 402, 744, 1272, 1276
286	391
289	1276
290	353
292	1272, 1276
295	1274
297, 302, 305	253
307	1276
342	239, 402
İller Bankası Kanunu	
8	1088
İmar Kanunu	
...	982
39	747, 1094
İspirto ve İspirtolu İçkiler İnhisarı Kanunu	
...	772
İstimlâk Kanunu	
1, 3	486
5	475
6	475, 476, 477, 489
12	479
13	379, 382, 472, 482, 709
14	379, 489, 709
15	482, 488, 939
19	476, 709
21	385, 481
22	385, 477
23	280, 385, 477
24	383, 474, 477
25	482
30	480
35	701
Geç. m. 5	380, 477, 488
İş Kanunu	
2	101
9	95, 97, 99, 967, 1091, 1095
16	99

Madde	Sahife
22	1113
35	97
54	95
59	999
100, 101	101
112, 113, 116	999
İş Kazaları ile Meslek Hastalıkları ve Analık Sigortası Kanunu	
3, 9, 13, 14	93
37	101
44	512
66	93
84	101
İş Mahkemeleri Kanunu	
1	102
5	927
7	689
İş Müddeti Nizamnamesi	
1, 3, 10	97
Kaçakçılığın men'i ve takibine dair kanun	
...	767, 769, 770, 773, 777
1, 24, 25, 40, 41	516
58	499
Ek m. 7	768
Kadastro ve Tapu Tahriri Kanunu	
...	716
Kan gütme sebebiyle işlenen adam öldürme ve buna teşebbüs cürümleri failleri hısımları hakkında kanun	
4	127
Kanunu Medeninin sureti meriyet ve tatbik şekli hakkında kanun	
18, 23	1256
Karayolları Trafik Kanunu	
25	129
31	997
55	688
58	997, 1001
59	1001
60	985
63	993
64	993, 993
76	1141

Madde	Sahife
Köy Kanunu	
44	475
87	1082
Maden Kanunu	
113	741
Mecelle	
6, 1224, 1228	1256
Memurin Muhakemat Kanunu	
1	1133
5	530
Millî Müdafaa ihtiyaçları için yapılacak istimlâkler hakkında kanun	
10	486
Noterlik Kanunu	
35, 38	943
44	1260
Nüfus Kanunu	
11	965
Orman Kanunu	
108	511
Geç. m. 1	1096
Pasaport Kanunu	
34	996
Sendikalar Kanunu	
...	1113
2	1108
5	1117
14	1120
21	1128
30	1119
Sosyal Sigortalar Kanunu	
79, 81	387
Tababet ve Şuabatı Sanatlarının Tarzı İcrasına dair Kanun	
25	995
Tapu Kanunu	
26	1260
30	924
Tapulama Kanunu	
1	701
6	938
19	90
32	952
33	699, 716, 724, 918, 923, 941

11.78

Madde	Sahife
35	932
37	952
42	491, 492, 716, 721, 929, 1085
43	1085
46	952
47	701, 1102
49	925
50	1102
52	952
54	724
61	1102
73	929, 1096
74	699, 701, 932, 941
97	491, 492, 716, 721, 923
98	721
99	925
Tebligat Kanunu	
1, 19	521
28	117, 521
31	521
32	1278
36, 37, 38	521
Telsiz Kanunu	
	998
37	1000
Ticaret ve Sanayi Odaları ve Borsaları Birliği Kanunu	
9, 17, 29, 78	247
Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt Kanunu	
2	109
4	110
7	104, 1118, 1128
9	102, 104, 110
11	102, 103, 104, 106, 1116
12	106, 110
13	110
17	105, 1121
18	1124
19	105, 1126
20, 23	1121
29	105, 1126
30	110

Madde	Sahife
Türk Ceza Kanunu	
11	976
13	508
31, 33	519
36	503
38	960
39	519
51	121, 519
52	123
61, 65	259
66	532
73	115, 508
78	980
79	499
80	995
81	1001
89, 95	496
97	192, 759, 778, 960
102, 105	980
108	510, 524
159	259
163	125
191	263, 977
193	262, 980
230	967
235	766
237	1138
240	526, 967, 976, 986
245	533, 978
251	533, 766, 978, 995
261	1136
264	987
266	267, 972, 985, 987, 988, 1137
267	1141
268	987, 1137
271	982
272	532
273	509, 1143
274	530, 982
275	976
276	266, 267, 500
286	981
299	116
305	986
345	411, 412

Madde	Sahife
348	406
363	531, 984, 1132
369, 383	265
398	531
402	531
403	499
413	265
418	113
430, 431	762
440	510, 524
441	524
448	123, 519
450	119
452	123
455	1183
456	533, 766, 978, 982
459	975, 1138
462	404
466	259, 513
467	519
482	509, 528
487	129
491	410, 417, 419, 535
492	405, 407, 408, 413, 417
502	408
503	413, 415, 419
510	535
511	534
513	492, 526
516	414
522	417
523	408
525	409
528	264
547, 568	980
591	981
Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki hakkında kanun	
...	1136
Türkiye Cumhuriyeti Anayasası	
...	1107
8, 10	958
142	540
Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu	
12, Geç. 90	692

Madde	Sahife
Türk Medeni Kanunu	
1	484, 921, 923
2	80, 99, 731, 943, 946, 1083, 1098, 1105
3	931
4	95, 481
6	1095
7, 19	704
45	257
47	257, 480
48	257
53, 57, 58	87
92, 95	1138
108	936
125	689
129	931
196	958
256	943
277	396
439	479, 709, 965
457	931
478, 485,499	706
577, 586	1254
577, 586	1254
618	482, 696, 920, 1087
619	383, 920, 1277
620	383, 1277
621	396
623	392, 916, 918, 1087
626	916
629	480
631	701
632	378, 380, 381, 382, 385, 474, 479, 480, 482, 484, 485, 487, 488, 489, 491, 492, 918, 1088, 1258
633	696, 921, 1088
639	386, 472, 696, 699, 918, 921
641	952
643	921
648, 649, 659	920
668	1256
671, 672, 673	1094
675	929, 932

Madde	Sahife
687, 690, 698	751
702	480
714	1256
727, 728	383
769, 771, 797	252
853, 868, 870	256
887	386, 476, 492, 699, 727, 923, 1088
888	723
892	717
894	727, 1088
895	492
896	723
902, 907	727
911	378, 380, 381, 382, 385, 472, 474, 477, 479, 480, 482, 484, 485, 487, 488, 489, 492
912	727, 921
928	949, 1260
Türk Ticaret Kanunu	
1	688
23	954
100	711
165	397
179	92, 1274
180, 185	92
269, 271, 310, 312, 317, 321	80
557, 595, 596, 600	250
601	256
614	754
664	1098
688, 689	742
875	1278
Türk Ticaret Kanunu (Eski)	
10, 653, 845	711
Tütün ve Tütün İnhisarı Kanunu	
...	769, 773, 777
Umumî Hıfzısıhha Kanunu	
10	95
268	997
Uyuşmazlık Mahkemesi Hakkında Kanun	
...	1144
1	540
8	1146, 1150
9	1146, 1150
13, 14	1148
Uyuşturucu Maddelerin murakabesi hakkında kanun	
27	499
Yabanî Ağaçların aşılanması hakkında kanun	
1	414
Yargıtay Teşkilât Kanunu	
3	967

1478

IV — Uyuşmazlık Mahkemesi

Askerî hastahanede yapılan tedavi — Tazminat dâvası 784
Askerî hizmet gören tankın verdiği zarar — Tazminat ... 537
Askerî vasıta — Şoförün kusuru 539
Ceza mahkemesi ile kazaî salâhiyeti haiz makamlar ... 540
Çalışma Bakanlığı kararının iptali 1150
Danıştay ilâmlarının infazı 1149
Danıştay kararının yerine getirilmesinden çıkan uyuşmazlık 783
Devlet Demiryolları memuru — Zatişlerinden doğan zarar 538
Hakem kararları arasında uyuşmazlık 781
İdarî işlemin iptali 1147
İş kazası — Askerî işyeri — Mânevî tazminat 780
Selbî görev uyuşmazlığı 1145
Tahliye masrafları 1146
Uyuşmazlık Mahkemesine başvurma 1146, 1148, 1150
Vazife uçuşu yapan uçak — İka olunan zarar 537

V — Kronik

Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ceza Hukuku Yüksek Okulu Yönetmeliği 1413
Avrupa Konseyi Kriminolojik Araştırma Enstitüleri Müdürleri İkinci Avrupa Konferansı 542
Hukukçuları yakından ilgilendiren iki mühim kitap ... 133
ERCİYEŞ, Rıdvan Bülent : Yeni Hukuk Yayınları ... 135, 269, 421, 789, 1007, 1152, 1181, 1413

—o—

SATIŞTA OLAN ADALET BAKA LIĞI YAYINLARI

Zürih Şerhi Serisi	*Fiyatı*
Egger : (Çev: V. Çernis) Giriş ve Kişinin hukuku, 1	7, Cilt: 1, Mad: 1 - 51. 3.00
Egger : (Çev: V. Çernis) Giriş ve Kişinin hukuku, 1	, Cilt: 2, Mad: 52 - 89. 3.00
Egger : (Çev: T. Çağa) Aile hukuku, 1949, Mad: 24	345. 3.00
Egger : (Çev: V. Çernis) Vesayet, 1952, Cilt: 1, Mad	346 - 381. 4.50
Egger : (Çev: V. Çernis) Vesayet, 1955, Cilt: 2, Mad.	382 - 438. 450
Oser Schönenberger : (Çev : Prof. İ. Sungurbey) İs	re Borçlar Kanunu Şerhi, 1964. Mad : 492 - 529 15.00

Yargıtay Kararları					
İçtihadı	Birleştirme	Kararları.	Hukuk	Kısmı,	1930 - 1947 6.00
»	»	»	»	»	1952 15
»	»	»	»	»	1954 75
»	»	»	»	»	1955 75
»	»	»	»	»	1956 50
»	»	»	»	»	1957 1.00
»	»	»	Ceza	Kısmı	1948 25
»	»	»	»	»	1950 50
»	»	»	»	»	1952 10
»	»	»	»	»	1953 25
»	»	»	»	»	1955 25
»	»	»	»	»	1954 25
»	»	»	»	»	1956 25
»	»	»	»	»	1957 25
Devletlerarası hukuku ilgilendiren Yargıtay Hukuk e Ceza Kararları					1.00
Yargıtay	Kararları	1941 - 1942	Ceza	Kısmı	3.00
»	»	1944	»	»	3.00
»	»	1946	»	»	2.50
»	»	1948	»	»	3.00
»	»	1949	»	»	2.00
»	»	1950	»	»	2.00
»	»	1951	»	»	3.00
»	»	1952	»	»	3.00
»	»	1953	»	»	3.00
»	»	1954	»	»	2.50
»	»	1955	»	»	
»	»	1957	»	»	2.50
»	»	1959	»	»	1.00
»	»	1941 - 1942	Hukuk	Kısmı	3.00
»	»	1944	»	»	3.00
»	»	1945	»	»	3.00
»	»	1946	»	»	2.50
»	»	1948	»	»	3.00
»	»	1949	»	»	2.00
»	»	1951	»	»	3.00
»	»	1952	»	»	3.00
»	»	1953	»	»	3.00
»	»	1954	»	»	3.00
»	»	1955	»	»	3.00
»	»	1956	»	»	4.00

11.81

Diğer Yayınlar

İsviçre Federal Mahkeme Kararları 1944	75
» » » » 1945	1.00
» » » » 1946	1.00
» » » » 1947	1.00
Schwarz: (Çev: R. Taşkın) Alman Ceza Muhakemeleri Kanunu Şerhi, 1939	1.75
Wieland: (Çev: İ. H. Karafakih) Ayni Haklar, İkinci baskı, 1949. Cilt: 2	7.50
Wahl: (Çev: K. Berker) Deniz Ticareti Hukuku, nazari ve ameli. 1948	3.00
Vidal-Magnol: (Çev: Ş. Devrin) Ceza Hukuku. Cilt: 1. 1949	4.00
Le Fur: (Çev: Ş. Devrin) Devletler Umumî Hukuku. 1942	3.00
Muhakemeleri Usulü Kanunu. 1951	3.00
Dr. Recai Seçkin: 1961-1962 Adalet Yılının Açılışı Dolayısiyle Söylev	50
Dr. Recai Seçkin: 1964-1965 Adalet Yılını Açış Söylevi	50
Bustamente Sirven: Hukuku Hususiyei Düvel Kanunu Projesi. 1930	50
Karl Strupp: Avrupa ve Amerika Umumî Hukuku Düvel Mebdeleri, 1929	2.00
Vehbi Yemebaş: Suç ve Suçlunun Taaddüdü ve Crüme İştirak. 1952	1.50
Seçim İşlerinde İtiraz ve Şikâyetler Kılavuzu. (T. C. Yüksek Seçim Kurulu Yayınlarından). 1964	2.50

Adalet Dergisi

1935 yılı	(1-11. sayılar kalmamıştır)	Sayısı:	30
1936 »	(13-18, 20, 22, 23. sayılar kalmamıştır)	»	30
1937 »	(1-7. sayılar kalmamıştır)	»	30
1938 »		»	30
1939 »	(10, 11. sayılar kalmamıştır)	»	30
1940 »		»	30
1941 »		»	30
1942 »		»	30
1943 »		»	30
1944 »	(1, 2, 8. sayılar kalmamıştır)	»	30
1945 »		»	30
1946 »		»	30
1947 »		»	30
1948 »		»	1.00
1949 »		»	1.00
1950 »		»	1.00
1951 »		»	1.00
1952 »		»	1.00
1953 »		»	1.00
1954 »		»	1.00
1955 »		»	1.00
1956 »		»	1.50
1957 »		»	1.50
1958 »		»	1.50
1959 »	(1959 yılında üç ayda bir olarak 4 sayı çıkmıştır, 4 üncü sayı kalmamıştır)	»	4.50
1960 »	(2-12. sayılar kalmamıştır)	»	4.50
1961 »		»	2.50
1962 »	(9-12. sayılar kalmamıştır)	»	2.50
1963 »	(1, 2, 5-10. sayılar kalmamıştır)	»	2.50
1964 »		»	2.50
1965 »			2.50

Ankara Yarı Açık Cezaevi Matbaası

DM:380

1956 SA 94

DM:389

R: 2178

1956 SA 94

Dno 1380

D.N. 389

1956 SA 94
330691-630
1965 C.56 S.1-12